

EEN VREEMD BEKEND GEZICHT

Een kwalitatieve analyse van de classispredikant
als gestalte van de eenheid van de classis
in de Protestantse Kerk in Nederland

Carlo van Dijk-Quist

#1800426

c.van.dijk@pthu.nl

15 juni 2023

Protestantse Theologische Universiteit

Locatie Amsterdam

Practices

dr. mr. Klaas Willem de Jong (thesisbegeleider)

dr. Theo Pleizier (beoordelaar)

WOORD VOORAF

“Als Mozes lid van een commissie geweest was, zouden de Joden nu nog in Egypte zitten”

Roland Dangerfield

Bij de start

Het is écht waar: in de eerste drie zinnen van een gesprek over mijn masterthesis valt het woord ‘bisschop’. Gegarandeerd. Bij leken in de vorm van een positief verraste blik van herkenning: “Oh, een soort bisschop dus!” Bij theologen de ontkenning: “De níet-bisschop?” Soms gepaard met een wat meewarige blik, waarin ik lees: “Waarom kies je dat als onderwerp?” Dat onderwerp mist toch volledig de ernst van doorwrochte dogmatische diepgang? En zelfs praktische theologen vragen zich hardop af of zo’n onderzoek naar de ‘poppetjes’ in de kerk wel echte theologie is: hoort het niet meer thuis in het domein van de bestuurs- en organisatiewetenschappen?

Inderdaad, mijn afstudeeronderzoek gaat over de classispredikant. De roze olifant van de Protestantse Kerk in Nederland (PKN). De predikant die geen bisschop mag heten, en daarom continu zo genoemd wordt. In mijn masterthesis heb ik een verbinding willen maken tussen iets wat ik heb gedaan en de komende 20 jaar zou kunnen doen. De afgelopen 20 jaar heb ik me bezig gehouden met het verbeteren van het lokaal bestuur. Met mijn thesis wil ik een start maken met mijn bijdrage aan goed bestuur van de kerk.

Samen met eventuele nog te volgen ontsluitingen zou dit onderzoek een begin van een antwoord kunnen geven op die vraag: “Oh, een soort bisschop dus?” Is de classispredikant een bisschop die zo niet mag heten, of is hij of zij ook gewoon geen bisschop? In dit onderzoek staat specifiek de vraag naar de eenheid van de kerk centraal. Dat is een voluit theologische vraag, die de essentie raakt van kerk-zijn.

Doetinchem, 6 oktober 2022

*“Laat ons samen één zijn Heer, verenig uw kerk
door de kracht van de liefde.
Laat de wereld zien dat Jezus leeft, in ons werkt;
voor de glorie van uw naam.”*

Sela

Bij de afronding

Het is alweer bijna voorbij. Over een paar dagen ga ik deze masterthesis inleveren. Terugkijkend op het proces heb ik twee dingen enorm onderschat. In de eerste plaats was dat de hoeveelheid werk om transcripties van interviews woordelijk uit te werken. Toch ben ik er achteraf erg blij mee. De letterlijke weergave van de gesprekken vormde een schijnbaar onuitputtelijke bron van informatie.

In de tweede plaats had ik niet voorzien hoeveel plezier en voldoening dit onderzoek mij zou geven. De masterthesis was veel meer dan alleen een academische uitdaging. De afgelopen maanden is mijn aanvankelijke kritische houding over de classispredikant gaandeweg omgeslagen in bewondering. De kritische analyse van diens bijdrage aan de eenheid van de kerk bleef. Maar ging steeds meer gepaard met een gevoel van dankbaarheid voor deze mooie en wijze mensen, die zich met hart en ziel inzetten voor de kerk. De interviews verrijkten me daardoor niet alleen met nuttige informatie voor dit onderzoek, maar voedden me ook met inzichten die van waarde zijn voor een toekomstig predikant.

De titel van deze thesis was aanvankelijk ‘een vreemd gezicht’. Daarmee wilde ik de algemene onbekendheid van de classispredikant aanduiden én verwijzen naar de uitzonderlijkheid van de functie vanuit het perspectief van de wereldkerk. Gaandeweg het onderzoek bleek die titel toch niet helemaal houdbaar. Voor het kerkelijk kader van de Protestantse Kerk in Nederland is de classispredikant in de afgelopen vijf jaar weldegelijk een bekende geworden. Dat bracht mij bij een regel uit lied 607 van Huub Oosterhuis: ‘een vreemd bekend gezicht’. Oosterhuis doelde daarmee op iemand anders, maar de uitdrukking geeft voor mij wel precies de positie van de classispredikant anno 2023 weer.

In de eerste plaats wil ik Klaas-Willem de Jong hartelijk danken voor de positief-kritische én opgewekte begeleiding tijdens dit thesistrject. Ik heb het ervaren als mijn eigen traject, waarin Klaas-Willem me bij tussenproducten niet alleen bemoedigde, maar ook aanmoedigde nog een stapje extra te zetten. Mijn dank gaat ook uit naar de classispredikanten en synodescriba, die zonder aarzeling wilden meewerken aan dit onderzoek.

De thesis markeert de afsluiting van vijf jaar studie Theologie. Ik dank mijn vrouw Anneke dat ze die studie mogelijk heeft gemaakt. Daar had ze precies zeven woorden voor nodig. Toen ik begin 2018 opperde een sabbatical te nemen om de pre-master te volgen zei ze: “Ja, moet je doen!” Daarna in 2020, bij de wens om ook de master te gaan volgen: “Ja, is goed!” Zulke onvoorwaardelijke steun in je bediening is betekenisvol. Het betekende voor haarzelf dat zij heel wat stapjes extra heeft gezet voor ons gezin. Ik ben blij met haar.

En ik ben blij dat het klaar is. Op naar nieuwe avonturen!

Carlo van Dijk-Quist

Apeldoorn, 5 juni 2023

INHOUDSOPGAVE

1	INLEIDING.....	1
1.1	Waarover gaat dit onderzoek?.....	1
1.2	Wat is de stand van de wetenschappelijke discussie?.....	2
1.3	Wat is mijn positie ten opzichte van dit onderwerp?.....	3
1.4	Wat is de onderzoeksopzet?.....	4
1.5	Hoe is deze masterthesis opgebouwd?.....	8
2	ACHTERGROND EN INVULLING.....	9
2.1	Waar komt het spreken over eenheid vandaan?.....	9
2.2	Wat is begin 21 ^e eeuw het probleem?.....	11
2.3	Hoe krijgt de classispredikant gestalte?.....	14
2.4	Wat is zijn formele rol en positie?.....	17
2.5	Tussenconclusie: Waarom de classispredikant?.....	19
3	GESTALTE GEVEN AAN EENHEID.....	21
3.1	Hoe definiëert de classispredikant ‘eenheid’?.....	21
3.2	Wat doet een classispredikant?.....	23
3.3	Regulier bezoek en geloofsgesprek voeren.....	25
3.4	Crisisbegeleiding.....	26
3.5	Voorgaan in kerkdiensten.....	27
3.6	Externe representatie en oecumene.....	30
3.7	Onderlinge contacten & samenwerking bevorderen.....	35
3.8	Bevestiging en losmaking predikanten.....	37
3.9	Welke rol speelt het predikantsambt?.....	37
3.10	Tussenconclusie: Hoe krijgt eenheid gestalte?.....	39
4	CONCLUSIE.....	41
	Is de classispredikant gestalte van de eenheid?.....	41
5	DISCUSSIE & AANBEVELINGEN.....	43
	Tussenbalans: Is de classispredikant een bisschop?.....	43

BIJLAGEN	47
1. Informatiebrief.....	49
2. Consentformulier	51
3. Interviewprotocol.....	53
4. Codelijst.....	57
5. Werkzaamheden	59
6. Werkzaamheden per classispredikant	61
7. Werkzaamheden en functieomschrijving.....	63
BIBLIOGRAFIE	65
VERKLARINGENBLAD	71
DATAMANAGEMENTPLAN	73

1 INLEIDING

Dit eerste hoofdstuk bevat de onderzoeksopzet. Die begint in paragraaf 1.1 met de aanleiding en het doel van het onderzoek. Daarna (1.2) beschrijf ik mijn uitgangspositie in relatie tot het onderzoeksobject (positionality). De daaropvolgende paragraaf (1.3) bevat de status quaestionis. Die paragraaf geeft de stand van zaken weer met betrekking tot het onderzoek en de wetenschappelijke discussie rondom de classispredikant. De onderzoeksopzet is uitgewerkt in paragraaf 1.4. Deze paragraaf bevat achtereenvolgens de centrale vraagstelling, typering, afbakening en aanpak van het onderzoek. De slotparagraaf (1.5) bevat een leeswijzer voor de rest van deze thesis.

1.1 WAAROVER GAAT DIT ONDERZOEK?

Sinds 1 september 2018 zijn er elf classispredikanten werkzaam in de Protestantse Kerk in Nederland (PKN). Zij zijn voor een periode van vijf jaar benoemd om een gezicht te geven aan de klassicale vergaderingen de eenheid van de kerk op klassicaal niveau te belichamen.¹ Sindsdien is er nog nauwelijks onderzoek gedaan naar de wijze waarop zij hun werk uitvoeren. Dit onderzoek wil daarin verandering brengen. Daarom maak ik in deze masterthesis een begin met de evaluatie van deze functie.²

Daarbij beperk ik mij tot het specifieke onderwerp ‘de classispredikant als gezicht van de eenheid van de kerk’.³ Hoewel er veel meer is om te onderzoeken is juist dit aspect van belang en wel om drie redenen:

1. het is het eerste wat over de classispredikant wordt gezegd in dienstfunctieomschrijving;
2. de functie wordt gezien als het antwoord van de PKN in het oecumenisch gesprek over de bisschop;
3. de classispredikant was ook het antwoord van de PKN op vragen over ontoereikende bestuurskracht; vragen die volop aanwezig waren in de aanloop naar het ontstaan van de PKN en de eerste jaren van haar bestaan.

In het vervolg van dit hoofdstuk ga ik hierop deze twee laatste redenen nog nader in (zie paragraaf 1.2). In dit onderzoek zal ik in het spreken over de bijdrage van de classispredikant aan de eenheid van de kerk de uitdrukking ‘gestalte geven’ gebruiken. Daarin herken ik namelijk zowel de (statische) personificatie van het ambt, als de (dynamische) activiteit van de beroepsuitoefening. Bovendien sluit deze term aan bij art. I-1 van de Kerkorde, waarin de PKN zichzelf ‘gestalte’ van de ene Kerk noemt.⁴

Omdat de PKN het enige kerkgenootschap is met de functie classispredikant, beperk ik me noodzakelijkerwijs tot de PKN en specifiek tot het begin van de 21^e eeuw.

¹ Regiegroep, ‘Profiel en Functieomschrijving van de classispredikant (GS17-10)’, 22 september 2017, 3.

² In deze thesis spreek ik steeds over de *functie* van classispredikant in plaats van het *ambt* van classispredikant. Het betreft namelijk een specifieke functie die verbonden is aan het predikantschap. Zie voor een toelichting paragraaf 2.3.d.

³ In deze thesis gebruik ik ‘eenheid van de kerk’ en ‘eenheid van de classis’ als synoniemen, tenzij uit de context blijkt dat het specifiek over de wereldkerk, synode, classis of plaatselijke gemeente gaat.

⁴ Protestantse Kerk in Nederland, *Kerkorde en Ordinantie van de Protestantse Kerk in Nederland. Inclusief oprindings, overgangsbepalingen en generale regelingen* (Utrecht: KokBoekencentrum, 2019), art. I-1.

1.2 WAT IS DE STAND VAN DE WETENSCHAPPELIJKE DISCUSSIE?

De elf classispredikanten hebben in hoofdzaak drie taken:⁵

1. Het *belichamen van de eenheid* van de kerk.
2. Het zijn van een *herder voor de classis*.
3. Het *toezichthouden* op de gemeenten.

Gelet op de relatief korte periode dat classispredikanten in functie zijn, is het niet verwonderlijk dat er nog weinig onderzoek heeft plaatsgevonden. Na de benoeming van de elf classispredikanten reflecteerden de aan de PThU verbonden wetenschappers De Jong en Zorgdrager op het sollicitatieproces.⁶ Beiden constateerden bijvoorbeeld dat het aantal vrouwen achterblijft. Daarnaast plaatst De Jong enkele kritische kanttekeningen bij het gevolgde proces.

Bijna een jaar na de start van de classispredikanten schreef journalist Meijer in het Nederlands Dagblad een artikel over hoe het hen in het eerste jaar is vergaan. Zijn conclusie was dat classispredikanten de hoogste prioriteit geven aan het bezoeken van de lokale gemeenten om met hen te spreken over wat er in de gemeente leeft. In feite gaat het daarmee over het aspect toezichthouden (3). Meijer constateert dat het zijn van aanspreekpunt - oftewel het *belichamen van de eenheid* van de kerk (1) - er voor de meeste classispredikanten nog niet zo van is gekomen: “Een uitzondering is Van der Kamp, die het voordeel heeft dat zijn classis precies de provincies Overijssel en Flevoland bestrijkt. Hij zocht de commissarissen van de Koning in beide provincies op en heeft ook goede contacten met de regionale media. Omroep Oost bood hem een column aan op de radio, en Omroep Flevoland vroeg of hij zitting wilde nemen in de mediaraad. Hij is daarin een uitzondering; de meeste classispredikanten geven aan dat dit in hun eerste jaar niet bovenaan hun to-dolijst stond.” Over het zijn van een *herder* schrijft Meijer niet.⁷

Vanwege het ontbreken van eerder onderzoek is er dus nog veel te ontdekken. Classispredikant van Iperen doet momenteel onderzoek naar de dubbele rol die de classispredikant vervult. Van de classispredikant wordt immers aan de ene kant een pastorale attitude naar predikanten gevraagd, terwijl hij⁸ aan de andere kant belast is met het toezicht op diezelfde predikant (en dus een controlerende rol vervult met de mogelijkheid tot sanctioneren).

Het Dienstencentrum van de PKN wil zich in de komende periode bezinnen op de mate waarin de functieomschrijving nog adequaat is. In de aanloop naar de herbenoeming van classispredikanten per september 2023 was het daarvan nog niet gekomen.

⁵ Vergelijk J. van Beelen, ‘Vanaf september 2018: de classispredikant’, *Ouderlingenblad*, nr. 9 (2018), <https://www.theologie.nl/artikelen/vanaf-september-2018-de-classispredikant/>.

⁶ K.W. de Jong, ‘De benoeming van de classispredikanten – analyse en evaluatie’, *Dienstwerk* (blog), 19 mei 2018, <https://bloggen.kwdejong.nl/2018/05/19/de-benoeming-van-de-classispredikanten-een-evaluatie/>; H. Zorgdrager, ‘Casus classispredikant: waarom het leiderschap in de Protestantse Kerk mannelijk kleurt’, augustus 2018, <https://www.pthu.nl/over-pthu/organisatie/medewerkers/h.e.zorgdrager/downloads/heleen-zorgdrager-casus-classispredikant-waarom-het-leiderschap-in-de-protestantse-kerk-mannelijk-kleurt.pdf>.

⁷ H. Meijer, ‘Hoe gaat het met de bijna-bisschoppen van de Protestantse Kerk?’, *Nederlands Dagblad*, 24 augustus 2019, <https://www.nd.nl/geloof/geloof/521096/hoe-gaat-het-met-de-bijna-bisschoppen-van-de-protestantse-kerk>.

⁸ ‘Hij’ verwijst hier naar het onbepaald gebruik van het mannelijk zelfstandig naamwoord ‘classispredikant’. In de wetenschap dat er ook twee vrouwelijke classispredikanten zijn, gebruik ik omwille van de eenheid in woordgebruik ‘hij’, ‘hem’, ‘zijn’ als verwijswaarden.

Ondanks deze afgeronde, lopende en geplande initiatieven, is het onderzoek naar de classispredikant dus nog steeds een niche binnen de ecclesiologie.⁹ Dit onderzoek wil bijdragen om die niche te verkleinen en het wetenschappelijk inzicht te vergroten.

Zoals aangegeven heb ik mij beperkt tot het specifieke onderwerp ‘de classispredikant als gestalte van de eenheid van de kerk’. De bredere vraag of de classispredikant wel of geen bisschop is, hoefde nog niet beantwoord te worden. Dat er nog weinig onderzoek is gedaan naar de classispredikant, betekent echter niet dat de vraag naar belichaming van de eenheid van de kerk nieuw is. In feite is deze vraag zo oud als de kerk zelf (zie paragraaf 2.1). Daarom is het goed om te beseffen dat juist die bredere vraag naar bisschoppen en eenheid aan het begin van de 21e eeuw weldéelijk volop in de belangstelling kwam te staan. In een periode van vier jaar voorafgaand aan de stichting van de PKN Nederland verschijnen maar liefst vier dissertaties over de functie van bisschop en kerkelijke eenheid. In 2000 promoveert Gosker op het ambt in de oecumenische discussie en betreft daarin hoe de commissie Faith and Order van deze Wereldraad van Kerken in het rapport ‘Baptism, Eucharist, and Ministry’ over het bisschopsambt schrijft.¹⁰ Eveneens in 2000 en eveneens aan de hand van dit rapport promoveert Van der Borgh. Hij spiegelt de inhoud van ‘Baptism, Eucharist, and Ministry’ aan de gereformeerde ambts-theologie. Hoewel Van der Borgh kritisch is op de ambtsstructuur die het rapport ontvouwt, ziet hij net als Gosker uiteindelijk ruimte voor een bisschopfunctie in de protestantse kerken.¹¹ Hoe zo’n protestantse bisschop er dan uit zou kunnen zien, is het onderwerp van het promotieonderzoek van Kronenburg, dat in 2003 verschijnt.¹² De Reuver promoveert in 2004 weliswaar niet op de vraag naar de bisschop, maar raakt dat onderwerp in zijn onderzoek naar eenheid en pluraliteit in de kerk wel aan.¹³

1.3 WAT IS MIJN POSITIE TEN OPZICHTE VAN DIT ONDERWERP?

Vanaf het begin heeft de functie van classispredikant mijn belangstelling gehad. Dat hangt samen met mijn interesse voor het bestuur van de kerk. Die interesse is tweeledig. Op het niveau van persoonlijke waarden is deze geënt op mijn verlangen tot zichtbare eenheid van de ‘ene, heilige katholieke kerk, de gemeenschap der heiligen’.¹⁴ In de tweede plaats is die interesse kenmerkend voor mij als persoon. De afgelopen twintig jaar was ik betrokken bij allerlei vormen van bestuur waar eenheid een belangrijke rol speelde. Ik heb daarbij gemerkt dat ik sterker geneigd ben gedeelde waarden en belangen te benoemen en te bevorderen dan nadruk te leggen op verschillen.

Deze masterthesis brengt mij ook dichtbij een eerdere rol als rekenkameronderzoeker, waarin ik beleidsevaluaties uitvoerde. De classispredikant was er bij de start van dit onderzoek in september 2022 precies vier jaar. Bij veel organisaties is dat een moment om te evalueren of de beoogde doelen zijn behaald. In dit geval was mijn uitgangspositie kritisch: tot dan toe had ik nog maar weinig over classispredikanten vernomen. Voor mij waren het onzichtbare functionarissen en ik had lage verwachtingen over hun bijdrage aan de eenheid van de kerk. Nieuwsgierigheid naar argumenten vanuit

⁹ Of specifiek kybernetiek als “het studievak, dat onderzoek doet naar de beste wijze om de regeering der Kerk door de ambtsdragers te laten uitoefenen”, zie: A. Kuyper, *Encyclopaedie der Heilige Godgeleerdheid*, vol. III (Kampen: Kok, 1909), 530-35.

¹⁰ M. Gosker, *Het ambt in de oecumenische discussie: de betekenis van de LIMA-ambtstekst als onderdeel van het BEM-rapport (Baptism - Eucharist - Ministry) uit 1982 van de Commissie voor Faith and Order van de Wereldraad van Kerken voor de voortgang van de oecumene en de doorwerking in de Nederlandse SoW-kerken* (Delft: Eburon, 2000).

¹¹ E. van der Borgh, *Het ambt her-dacht: de gereformeerde ambts-theologie in het licht van het rapport Baptism, Eucharist and Ministry (Lima, 1982) van de theologische commissie Faith and Order van de Wereldraad van Kerken* (Zoetermeer: Meinema, 2000), 331-34, 500-501.

¹² J. Kronenburg, *Episcopus oecumenicus: bouwstenen voor een theologie van het bisschopsambt in een verenigde reformatische kerk*, IIMO Research Publications 62 (Zoetermeer: Meinema, 2003).

¹³ R. de Reuver, *Één kerk in meervoud: een theologisch onderzoek naar de ecclesiologische waarde van pluraliteit* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2004).

¹⁴ *Belijdenisgeschriften voor de Protestantse Kerk in Nederland* (Heerenveen: Protestantse Pers, 2009), 18.

de praktijk om vast te stellen of en in welke mate de classispredikant de eenheid van de kerk toch bevordert, was voor mij dan ook een belangrijke motivatie voor dit onderzoek.

1.4 WAT IS DE ONDERZOEKSOPZET?

1.4.a Welke vragen beantwoordt dit onderzoek?

De centrale vraagstelling van deze masterthesis is:¹⁵

Hoe geeft de classispredikant in de praktijk gestalte aan de eenheid van de kerk op classicaal niveau in het licht van het spreken van de Protestantse Kerk in Nederland over eenheid aan het begin van de 21^e eeuw?

Deze vraag is uitgewerkt in vier deelvragen:

1. Wanneer, tegen welke achtergrond en met welk doel is de functie ‘classispredikant’ gecreëerd?
2. Wat verstaat een classispredikant onder ‘eenheid en de kerk’?
3. Wat doet een classispredikant bij de uitoefening van zijn functie?
4. Op welke manier werkt een classispredikant aan de eenheid van de kerk?

1.4.b Om wat voor type onderzoek gaat het?

Dit onderzoek kiest voor een kwalitatieve benadering. Daarvoor zijn twee redenen. In de eerste plaats hangt dit samen met het aantal classes. Daarvan zijn er sinds 2018 elf, zodat er ook elf classispredikanten zijn. Vanwege dit aantal ligt een kwantitatief onderzoek minder voor de hand. De tweede reden hangt paradoxaal met dit aantal samen. Binnen het kader van deze masterthesis is het te omvangrijk om alle classispredikanten te betrekken. Ik heb daarom gekozen om me te beperken tot data van vijf classispredikanten.

Sociaal wetenschapper McLeod definieert kwalitatief onderzoek als “een proces van zorgvuldig, gestreng onderzoek naar aspecten van de sociale wereld. Het genereert formele uitspraken of conceptuele kaders die nieuwe manieren bieden om de wereld te begrijpen en omvat daarom kennis die praktisch nuttig is voor degenen die werken met thema’s rondom leren en aanpassing aan de druk en eisen van de sociale wereld.”¹⁶ Het genereren van nieuw inzicht is ook het doel van deze thesis, zij het dan niet op het terrein van de sociale wetenschappen, maar van de theologie. Praktische theologie is in de woorden van Swinton en Mowat “kritische, theologische reflectie op de praktijken van de Kerk in hun wisselwerking met de praktijken van de wereld met het oog op een trouwe deelname aan de voortdurende missie van de drie-enige God.”¹⁷ Deze definitie bevat zowel het menselijk perspectief (‘de praktijken van de Kerk in hun wisselwerking met de praktijken van de wereld’) als het goddelijk perspectief (‘trouwe deelname aan de voortdurende missie van de drie-enige God’). Aanvankelijk lijken Swinton en Mowat het accent te leggen op de menselijke ervaring, maar komen daar vervolgens op terug om de Godsopenbaring als

¹⁵ Opgesteld volgens de ABC-formule, zie M. Wisse en J. Roeland, ‘Bouwstenen voor het ontwikkelen van een onderzoeksvraag. De ABC-formule’, 12 september 2019. Het betreft een empirische vraagstelling. De focus (A) van de vraagstelling is het ‘gestalte geven aan eenheid’. De scopus (B) is de classispredikant. Het probleemveld (C) betreft het gesprek over eenheid binnen de Protestantse kerk (i.w.) aan het begin van de 21e eeuw.

¹⁶ J. McLeod, *Qualitative Research in Counselling and Psychotherapy* (SAGE Publications Ltd, 2001), 3, geciteerd door J. Swinton en H. Mowat, *Practical Theology and Qualitative Research*, 2de dr. (Norwich: SCM Press, 2016), 30. Vertaling van Engels naar Nederlands door CVD.

¹⁷ J. Swinton en H. Mowat, *Practical Theology and Qualitative Research*, 2de dr. (Norwich: SCM Press, 2016), 32. Vertaling van Engels naar Nederlands door CVD.

startpunt te kiezen.¹⁸ Door dit laatste als uitgangspunt te nemen, kan praktisch theologisch onderzoek naar de classispredikant zich onderscheiden van algemeen sociaalwetenschappelijk of bestuurskundig onderzoek. Voor deze thesis wordt die Godsopenbaring treffend verwoord door Van de Beek: “De kerk is één, want zij is één in haar Heer.”¹⁹ Dit uitgangspunt gaat vooraf aan (andere) menselijke ervaringen.

Tegelijkertijd zijn die menselijke ervaringen weldegelijk relevant. Lartey benadrukt het belang van die ervaringen als bron voor analyse.²⁰ Hij stelt de praktische theologie voor als een ‘praxeologie’, waarin een kritische en creatieve spanning bestaat tussen menselijke actie en wetenschappelijke theorieën.²¹ Het is belangrijk die spanning te erkennen. Lartey waarschuwt voor een te deductieve benadering van praktische theologie, waarbij te gemakkelijk theoretische modellen op de praktijk worden toegepast.²² Om het omgekeerde risico te voorkomen – dat praktijkbeschrijvingen zich niet meer met theorie laten verbinden – zoek ik op dit punt echter bewust aansluiting bij de systematische theologie en beschrijf ik hoe de kerkelijke traditie over de personificatie van eenheid van de kerk heeft gedacht. Deze masterthesis bevindt zich hierdoor – zowel vanwege de inhoud van het onderwerp als vanwege deze positionering op het snijvlak van systematische en praktische theologie – in niche van het theologisch landschap.

Hoewel dat feitelijk in de door Swinton en Mowat gehanteerde definitie ontbreekt, houdt ik er in navolging van de opvatting deze auteurs aan vast dat praktische theologie als interpretatieve discipline zeker bijdraagt aan theorievorming.²³ Daarvoor kies ik de inductieve benadering zoals geformuleerd door Osmer. Osmer onderscheidt vier taken voor de praktische theologie: beschrijven, interpretatie, normatief en pragmatisch.²⁴ De deelvragen van dit onderzoek hangen primair samen met de *beschrijvende* taak. Tegelijkertijd vindt er al steeds *interpretatie* plaats, door de verkregen onderzoeksgegevens te relateren aan het belichamen van de eenheid van de kerk. In de conclusie wordt hierop vanuit de *normatieve* taak gereflecteerd. De *pragmatische* taak komt tot uitdrukking in de discussie en mijn aanbevelingen aan het slot van deze thesis.²⁵

1.4.c Hoe is het onderzoek afgebakend?

De aanloop naar de benoeming van classispredikanten markeert het begin van de onderzochte periode. Het veldwerk dat ik in februari en maart 2023 uitvoerde het einde ervan. De onderzoeksperiode betreft daardoor najaar 2017-voorjaar 2023.

Om focus te behouden, heb ik mij beperkt tot onderzoek vanuit het perspectief van de classispredikant. Ik ben mij er van bewust dat er ook op andere niveaus (gemeenten, kerkenraden, synode) opvattingen zijn over bijdrage van de classispredikant aan eenheid.

Aanvankelijk was mijn voornemen het onderzoek te concentreren op de drie classes Overijssel-Flevoland, Veluwe en Gelderland Zuid & Oost. Vanuit behoefte aan een breder beeld én meer diversiteit heb ik hieraan later de classes Utrecht en Noord-Brabant/Limburg toegevoegd. Meerwaarde van de classispredikant van Utrecht is dat zij een Evangelisch-Lutherse achtergrond heeft. Meerwaarde

¹⁸ Swinton en Mowat, *Practical Theology and Qualitative Research*, 19, 23.

¹⁹ A. van de Beek, *Het brood dat wij breken: om de eenheid van een verdeelde kerk* (Zoetermeer: Boekencentrum, 1996), 57.

²⁰ E.Y. Lartey, *Pastoral Theology in an Intercultural World* (Eugene: Wipf & Stock, 2006), 37.

²¹ Lartey, *Pastoral Theology in an Intercultural World*, 24.

²² Lartey, *Pastoral Theology in an Intercultural World*, 78-79.

²³ Swinton en Mowat, *Practical Theology and Qualitative Research*, 33.

²⁴ R.R. Osmer, *Practical Theology. An Introduction* (Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company, 2008), 4.

²⁵ Vergelijk Swinton en Mowat, *Practical Theology and Qualitative Research*, 34.

van de classis Noord-Brabant/Limburg is dat het gaat om een regio waarin de PKN minder vertegenwoordigd is en waarvan de tien over het land verspreide Waalse gemeenten (Réunion Wallonne) deel uitmaken.

Ten slotte is van belang te herhalen dat dit onderzoek zich specifiek richtte op de classispredikant als gezicht van de eenheid van de classis. Dat betekent dat veel andere aspecten van het werk van de classispredikant buiten beschouwing zijn gebleven.²⁶

1.4.d Wat is de onderzoeks aanpak?

Bij dit onderzoek heb ik vier methoden gebruikt: literatuurstudie, interviews, documentanalyse en focusgroepgesprek.

Literatuurstudie

Over de classispredikant in relatie tot eenheid is weinig literatuur beschikbaar (zie paragraaf 1.2). Een meta-studie was daardoor onmogelijk. Wel heb ik ten behoeve van de status quaestionis uitgebreid studie gemaakt van hoe er in de vroege kerk, Reformatie en meer recent is gedacht over de eenheid van de kerk, specifiek toegespitst op de belichaming daarvan door bisschoppen. Vanwege de brede inventarisatie durf ik te stellen dat mijn bias in de literatuurselectie beperkt is, hoewel met de aard van het onderwerp natuurlijk samenhangt dat er sprake is van een Nederlandse, protestantse bril, met een sterke nadruk op ecclesiologie en kerkrecht. De literatuurstudie was de belangrijkste bouwsteen voor het beantwoorden van de eerste deelvraag.

Interviews

Voor de beantwoording van overige deelvragen heb ik zes semigestructureerde interviews gehouden. Vijf interviews betroffen de vijf classispredikanten (zie paragraaf 1.4.c). Daarnaast is de synodescriba geïnterviewd. Deze werkt nauw met classispredikanten samen en is bij het maandelijks beraad van classispredikanten aanwezig.

De respondenten ontvingen voorafgaand aan het gesprek een informatiebrief, consentformulier en interviewprotocol (bijlagen 1-3). De interviewvragen hielden nauw verband met de onderzoeksvragen. Door te kiezen voor semigestructureerde interviews hield ik de mogelijkheid open om verdiepende vragen te stellen naar aanleiding van de reacties tijdens het interview. Tegelijkertijd bleef het mogelijk in te gaan op relevante andere invalshoeken die de gesprekspartners in brachten.

Van alle gesprekken zijn geluidsopnames gemaakt. Deze zijn nadien uitgewerkt in een transcriptie. Met het oog op respondent validation heb ik de transcripties ter correctie, aanvulling en accordering voorgelegd aan de geïnterviewden.²⁷

De transcripties zijn met behulp van speciale software voor de analyse van kwalitatieve data volgens de methode van open coding gecodeerd. Dit leidde in eerste instantie tot 218 codes. In het proces van

²⁶ Concreet betekent dit dat dit onderzoek niet gaat over (onder andere): een theologische doordenking van het fenomeen 'eenheid van de kerk' in het algemeen; diepgaande vergelijkingen met andere kerken (nationaal of internationaal); sacramentaliteit en ordinatie van het ambt; de spiritualiteit van de classispredikant; de rol van de classispredikant bij de bevestiging en zegening van nieuwe predikanten; de inhoud en aanpak van het bezoek van classispredikanten aan kerkenraden; de collegialiteit onder classispredikanten; organisatorische of financiële argumenten; macht en politiek in de kerk; de benodigde competenties en de functieomschrijving van de classispredikant; of deze omschrijving voldoet; gewenste diversiteit onder de groep van classispredikanten; bij- of neveneffecten van de functie van classispredikanten et cetera. Die aspecten lenen zich wel voor vervolgonderzoek.

²⁷ Zie: J. Evers, *Kwalitatief interviewen: kunst én kunde* (Amsterdam: Boom Lemma uitgevers, 2015), 145-46.

axiaal en selectief coderen nadien zijn coderingen samengevoegd of geschrapt. Zo is een lijst van 9 codegroepen met 35 hoofdcodes en 95 subcodes ontstaan. De codelijst is als bijlage 4 opgenomen.

Documentanalyse

De informatie uit de interviews heb ik verrijkt aan de hand van documenten. Het gaat daarbij om handelingen (verslagen) van synodes, uitgebrachte adviezen, werkagenda's, nieuwsbrieven, blogs en verslagen van de classis.²⁸ Behalve als aanvulling op de interviews, diende deze informatie ook om de juistheid en volledigheid van de interviews te toetsen (triangulatie).

Focusgroep

Op basis van voorgaande onderzoeksmethoden is een eerste notitie met bevindingen opgesteld. Deze bevindingen heb ik op 17 mei 2023 met elf classispredikanten besproken in de vorm van een focusgroepgesprek. Dit gesprek diende meerdere doelen:

1. niet-geïnterviewde classispredikanten informeren over het onderzoek;
2. classispredikanten informeren over bevindingen met het oog op het vergroten van de validiteit (memberchecking);²⁹
3. inbreng van de niet-geïnterviewde classispredikanten verkrijgen om validiteit en generaliseerbaarheid te vergroten;
4. reactie van classispredikanten vernemen over de generaliseerbaarheid van onderzoeksbevindingen.

Op basis van het focusgroepgesprek zijn de onderzoeksbevindingen aangevuld en genuanceerd.

Validiteit, betrouwbaarheid, generaliseerbaarheid en valorisatie

De kwaliteit van het onderzoek is op een aantal manieren gewaarborgd. De validiteit van de onderzoeksresultaten is gegarandeerd via de gespreksopnamen en geaccordeerde verslagen van interviews. Het gebruik van speciale software maakte het mogelijk de interviews en documenten te coderen.

De betrouwbaarheid van het onderzoek rust in de correcte vermelding van de literatuur en de consistente vragenlijst voor de interviews. Met behulp van de analysesoftware heb ik transcripties van deze interviews op eenduidige, geordende, navolgbare en geanonimiseerde manier verwerkt. Informatie uit de interviews is in deze thesis gebruikt onder verwijzing naar de betreffende (geanonimiseerde) predikant, documentnummer, codenummer en paragraafnummer. 'Predikant C, 6:2 ¶33' verwijst zodoende naar alinea 33 uit het verslag van predikant C en is ook te vinden door in brondocument nummer 6 te zoeken naar citaat nummer 2.

Het focusgroepgesprek relativeert de beperking dat ik voor dit onderzoek slechts vijf van de elf classispredikanten kon interviewen. Daardoor heeft het de generaliseerbaarheid van de conclusies vergroot.

Valorisatie van de onderzoeksresultaten vindt op een nog nader te bepalen manier plaats. Te denken valt aan een wetenschappelijk artikel met een samenvatting van het onderzoek of een studiebijeenkomst.

²⁸ Zoals bedoeld in Protestantse Kerk in Nederland, *Kerkorde*, O4-17-7.

²⁹ De vraag naar herkenning van gepresenteerde data is wat Swinton en Mowat verstaan onder 'transformative resonance', zie: Swinton en Mowat, *Practical Theology and Qualitative Research*, 47.

1.4.e Welke aanpassingen heb ik tijdens het onderzoek gedaan?

Zowel de literatuurstudie als de interviews hebben een schat aan informatie opgeleverd. Die informatie betrof niet uitsluitend de focus van deze masterthesis. Daarom heb ik bij het schrijven van deze thesis twee belangrijke keuzes gemaakt. In de eerste plaats heb ik de status quaestionis die in het kader van Masterthesis I al was beoordeeld teruggebracht tot een samenvatting in de eerste twee paragrafen van hoofdstuk 2.³⁰ In de tweede plaats leverden de interviews met classispredikanten mij een waardevol en diepgaand inzicht in de werkzaamheden van classispredikanten, de manier waarop zij prioriteiten stellen en onderlinge verschillen. Inzicht hierin was noodzakelijk. Zowel om te kunnen analyseren welke werkzaamheden bijdragen aan de eenheid van de kerk, als om uit te kunnen sluiten dat de mate waarin dat gebeurt erg verschilt per classispredikant. Gelet op de omvang van deze analyse beperk ik mij in deze thesis ook op dit punt tot een samenvatting. Daarbij speelt een rol dat ik overweeg binnenkort afzonderlijk over deze werkzaamheden te publiceren.

1.5 HOE IS DEZE MASTERTHESIS OPGEBOUWD?

Deze thesis bestaat uit vijf hoofdstukken. Na de inleiding in dit hoofdstuk volgt in hoofdstuk 2 het antwoord op de eerste deelvraag. Dat gaat over de achtergrond en invulling van de functie van classispredikant. De overige deelvragen komen in het derde hoofdstuk aan de orde. In dat hoofdstuk begin ik met de definitie van eenheid volgens classispredikanten. In samenvattende zin beschrijf ik vervolgens de werkzaamheden van classispredikanten, om daarna het grootste deel van hoofdstuk 3 te wijden aan op de manier waarop classispredikanten werken aan eenheid. In hoofdstuk 4 keer ik terug naar de centrale vraagstelling en beantwoordt deze. Een selectie van discussiepunten die zich rondom dit onderzoek aandienen geef ik weer ik het slothoofdstuk (5). Daarbij doe ik ook enkele aanbevelingen. Bijlagen zijn achterin opgenomen.

³⁰ C. van Dijk, 'Status quaestionis' (PThU, 13 augustus 2022).

2 ACHTERGROND EN INVULLING

Dit hoofdstuk gaat in op de achtergrond van de functie van classispredikant. Daarvoor geef ik in paragraaf 2.1 een samenvatting van het spreken van de kerk over de belichaming van eenheid. Daarna benoem ik behoeften en knelpunten die de Protestantse Kerk aan het begin van de 21e eeuw ervaart (2.2). Deze hebben geleid tot de introductie van de classispredikant. Paragraaf 2.3 doet daarvan verslag. De slotparagraaf (2.4) gaat in op de formele positionering van de nieuwe functie. Ik besluit in paragraaf 2.5 met een samenvattende tussenconclusie.

2.1 WAAR KOMT HET SPREKEN OVER EENHEID VANDAAN?

De belichaming van de eenheid van de kerk heeft oude papieren. Deze gaan terug op de interpretatie van Paulus' brieven over de charismata. Deze verschillende 'charismata' deelt de Geest uit aan afzonderlijke gemeenteleden.³¹ Enkele charismata zijn verbonden aan specifieke ambten in de gemeente. Op diverse Schriftplaatsen wordt verhaald van gemeentebezoeken van de apostelen of hun medewerkers.³² Die bezoeken hadden zowel het karakter van het houden van toezicht als het zijn van een herder voor de herders.³³ Een veelgebruikte verwijzing naar deze eerste vorm van bezoek door een 'ambtsdrager' is in dit verband de oproep van Paulus aan Barnabas in Handelingen 15:36: "Laten we teruggaan naar alle steden waar we het woord van de Heer hebben verkondigd, om te zien hoe het daar met de leerlingen gaat."³⁴

Vast staat dat de Schrift geen gebod of verbod bevat voor een ambtsdrager die zich specifiek toelegt op het bevorderen van de eenheid van de kerk.³⁵ Zo'n ambtsdrager komt er echter wel, in de vorm van de bisschop.³⁶ De vroegste pleitbezorger van deze functie van de bisschop is

³¹ 1 Kor. 12:4-11.

³² Rom. 1:11-15; 1 Kor. 16:1-9 en 17; 2 Kor. 1:15, 7:6, 13:1-10; Filip. 2:19-30, Kol. 2:5; 1 Tes. 3:1-11.

³³ J.D.Th. Wassenaar, *Om te zien hoe het hun gaat. Een historisch onderzoek naar bedoeling en werkwijze van de kerkvisitatie* (Zoetermeer: Boekencentrum, 2005), 9-10.

³⁴ In deze thesis duid ik het bezoek van de classispredikant zoals bedoeld in O4-16-3 van de Kerkorde aan als 'regulier bezoek'. Daarmee onderscheid ik deze 'visite' door classispredikanten van de 'visitatie' door de colleges voor de visitatie, zoals bedoeld in O10-2-3, vergelijk L.J. Koffeman, 'Visite of visitatie: wat doet de classispredikant?', 26 oktober 2020, <https://bethlehemkerk.nl/index.php/actueel/4833-visite-of-visitatie-wat-doet-de-classispredikant>.

³⁵ Zie bijvoorbeeld: M. Gosker, 'Een protestantse bisschop? Wat is er tegen?' (Symposium Episcopus Oecumenicus, Utrecht, 2004); Werkgroep Vervolg Ambtstheologie, *Geroepen door Christus. Ambtstheologie voor de Protestantse Kerk in Nederland* (Utrecht: Protestantse Kerk in Nederland, 2022), 33.

³⁶ Voor uitgebreide toelichting op dit begrip zie: M.E. Brinkman en A.W.J. Houtepen, red., *Geen kerk zonder bisschop? Over de plaats van het ambt in de orde van de kerk*, IIMO Research Publications 46 (Zoetermeer: Meinema, 1997), 14-20.

Ignatius van Antiochië (ca. 50-110 AD). Hij benadrukt dat de bisschop symbool staat voor de eenheid van de kerk en als persoon de hele gemeente representeert.³⁷

De waarde die de vroege kerk hecht aan eenheid komt ook tot uitdrukking in de *notae ecclesiae*, waarin de vier essentiële kenmerken van de universele kerk op formule zijn gezet. De geloofsbelijdenis van Nicea-Constantinopel - waarnaar de PKN in de Kerkorde verwijst - spreekt over [wij geloven] “in één, heilige, katholieke en apostolische kerk.”³⁸ De eenheid van de kerk wordt hierin als eerste genoemd.

Ten tijde van de Reformatie is sprake van een relativering van de kerkstructuur en daardoor ook van de eenheid van de kerk.³⁹ Een zichtbare bisschop als belichaming van de eenheid is voor de reformatoren geen vereiste. “Ook het protestantisme belijdt de eenheid van de kerk in Christus, maar het hecht veel minder aan de zichtbaar making ervan”, stellen Van den Brink en Van der Kooi.⁴⁰ Bakker vult aan: “In de reformatorische visie is de ware kerk niet per definitie daar waar de bisschop is, maar daar waar de ‘rechte prediking’ en de ‘juiste bediening van de sacramenten’ is.”⁴¹ In plaats van het accent op individuele ambtsdragers, komt via het ontstaan van de classis het accent op gezamenlijkheid te liggen.⁴²

In protestantse kring krijgt belichaming van eenheid opnieuw bijzondere aandacht door wat het rapport ‘Baptism, Eucharist, and Ministry’ van de commissie Faith and Order van de Wereldraad van Kerken in 1982 stelt over het ambt van bisschop: “Bisschoppen prediken het Woord, gaan voor in de bediening van de sacramenten en oefenen tucht uit op zo'n manier dat ze *representatieve pastorale dienaren* van toezicht, continuïteit en *eenheid* in de Kerk zijn.” [cursivering CVD]⁴³ Het bisschopsambt is dus onder meer noodzakelijk om de eenheid van het lichaam van Christus gestalte te geven én te beschermen.⁴⁴ Het standpunt van de commissie wordt in de jaren daarna niet zondermeer door protestantse kerken overgenomen, maar leidt in menige kring wel tot nadere bestudering en stellingname.

Op basis van een analyse van vijf bronnen die ingaan op de taken van de bisschop, heb ik een indicatief overzicht gemaakt van de meest genoemde taken van de bisschop.⁴⁵ In totaal worden

³⁷ C. Buchanan, *The Bishop in Liturgy*, Joint Liturgical Studies (Cambridge: Grove Books Ltd, 1988), 11; Gosker, ‘Een protestantse bisschop? Wat is er tegen?’; Reuver, *Één kerk in meervoud: een theologisch onderzoek naar de ecclesiologische waarde van pluraliteit*, 197.

³⁸ K. Zwanepol en C.H. van Campenhout, red., *Belijdenisgeschriften van de Protestantse Kerk in Nederland* (Heerenveen: Protestantse Pers, 2009), 7, 14, 18.

³⁹ A.H. Looman-Graaskamp, ‘Het ambt, in en uit de tijd’, in *Geen kerk zonder bisschop?: over de plaats van het ambt in de orde van de kerk*, onder redactie van M.E. Brinkman en A.W.J. Houtepen, IIMO Research Publications 46 (Zoetermeer: Meinema, 1997), 150-51; L.J. Koffeman, ‘Gelukkige inconsequentie’, in *Geen kerk zonder bisschop?: over de plaats van het ambt in de orde van de kerk*, onder redactie van M.E. Brinkman en A.W.J. Houtepen, IIMO Research Publications 46 (Zoetermeer: Meinema, 1997), 196-97; Beek, *Het brood dat wij breken: om de eenheid van een verdeelde kerk*, 54; L.J. Koffeman, *Het goed recht van de kerk. Een theologische inleiding op het kerkrecht* (Kampen: Uitgeverij Kok, 2009), 40.

⁴⁰ G. van den Brink en C. van der Kooi, *Christelijke dogmatiek*, 5de dr. (Zoetermeer: Uitgeverij Boekencentrum, 2015), 564.

⁴¹ H. Bakker, ‘De bisschop is van beneden, niet van boven: een congregationale benadering’, *Nederlands Tijdschrift voor Kerk en Recht*, nr. 5 (2011): 60; L. van den Broeke, ‘Lang leve de classis? Kerk2025 en de klassicale structuur’, *Confessioneel Credo*, 9 maart 2023, 4.

⁴² Tot de oprichting van de classis wordt besloten op de synoden van Wezel (1568) en Emden (1571), zie: Wassenaar, *Om te zien hoe het hun gaat. Een historisch onderzoek naar bedoeling en werkwijze van de kerkvisitatie*, 47-48; A.J. Janssen en L. van den Broeke, red., *A collegial bishop? Classis and presbytery at issue* (Cambridge: William B. Eerdmans Publishing Company, 2010), 24.

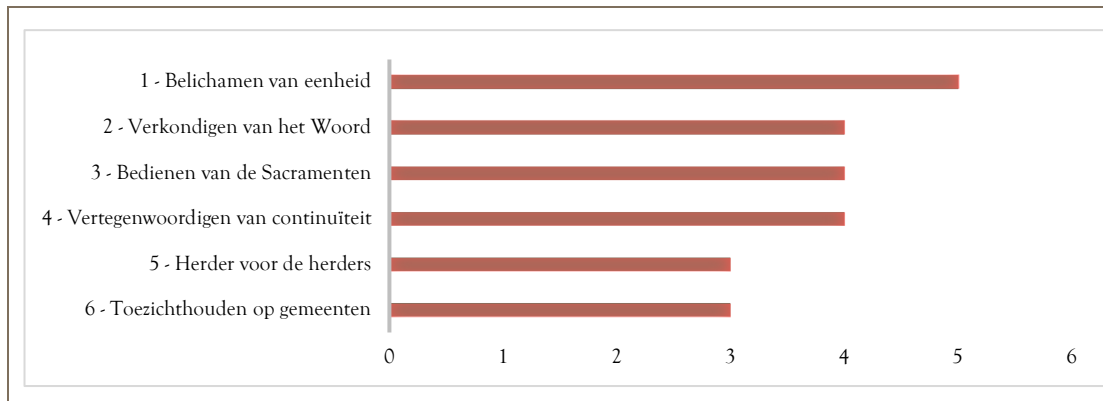
⁴³ World Council of Churches, *Baptism, Eucharist and Ministry*, Faith and order paper. 111 (Geneva: World Council of Churches, 1982), 24. Vertaling van Engels naar Nederlands door CVD.

⁴⁴ P. van den Heuvel, ‘De presbyteriaal-synodale kerkinrichting: vragen en uitdagingen’, *Theologia Reformata* 1, nr. 53 (2010): 49.

⁴⁵ Het betreft een noodzakelijkerwijs beperkte selectie van de volgende bronnen: World Council of Churches, *Baptism, Eucharist and Ministry*, 24; Lutheran World Federation, red., *Ministry - Women - Bishops. Report of an International Consultation*, LWF studies, LWF (Geneva: Lutheran World Federation, 1993), 59-60; Nota van Deputaten Oecumene, *Het bisschoppelijk ambt. Nota van Deputaten*

zestien taken onderscheiden. Figuur 1 toont de zes meest genoemde. De belangrijkste constatering in het kader van dit onderzoek is dat de énige taak die door alle vijf bronnen wordt genoemd, is: het belichamen van de eenheid van de kerk.

Figuur 1 Zes meest genoemde taken van de bisschop en aantal keren genoemd

2.2 WAT IS BEGIN 21^E EEUW HET PROBLEEM?

2.2.a Behoeftte aan eenheid, doorzettingsmacht en representatie

Het nadenken over eenheid en het bisschopsambt is dus zo oud is als de kerk zelf. Zoals in paragraaf 1.2 aangegeven, is er rond de laatste millenniumwisseling in protestantse kring toenemende aandacht voor dit onderwerp.⁴⁶ Pleidooien voor een bisschop respectievelijk kritiek op de weerstand daartegen zijn er van onder meer Gosker, Brinkman en Houtepen, Van der Borght, Kronenburg en De Reuver.⁴⁷

De meest basale behoeften die in deze periode in de literatuur te herkennen zijn, betreffen:

1. behoefte aan ervaren eenheid;
2. behoefte aan doorzettingsmacht op kritieke momenten;
3. behoefte aan zichtbare representatie van de kerk in een persoon.

Oecumene, *opgesteld ten behoeve van de SoW-kerken* (2e concept, 1995); S.E. Hof, 'Wat heet bisschoppelijk?', in *Geen kerk zonder bisschop?: over de plaats van het ambt in de orde van de kerk*, onder redactie van M.E. Brinkman en A.W.J. Houtepen, IIMO Research Publications 46 (Zoetermeer: Meinema, 1997), 212-14; H. Kronenburg, 'Episcopium Oecumenicum. toward a Liturgical Theology of Episcopacy for a United Protestant Church: A View from the Protestant Church in the Netherlands', *Studia Liturgica* 39, nr. 1 (2009): 98.

⁴⁶ L. van den Broeke en E. van der Borght, 'De toekomst van religieus leiderschap: Een onderzoek van een nieuwe academische ecclesiologie groep', *De Waagschaal: Tijdschrift voor Theologie, Cultuur en Politiek* 11, nr. 41 (2012): 4.

⁴⁷ M. Gosker, 'Het kerkelijk ambt: centrum van eenheid of struikelblok in de oecumene?', *Gereformeerd Theologisch Tijdschrift*, nr. 89 (1989): 93; A.W.J. Houtepen, 'De oecumenische gestalte van het bisschopsambt', in *Geen kerk zonder bisschop?: over de plaats van het ambt in de orde van de kerk*, onder redactie van M.E. Brinkman en A.W.J. Houtepen, IIMO Research Publications 46 (Zoetermeer: Meinema, 1997), 88; Borght, *Het ambt her-dacht: de gereformeerde ambtstheologie in het licht van het rapport Baptism, Eucharist and Ministry (Lima, 1982) van de theologische commissie Faith and Order van de Wereldraad van Kerken*; Gosker, *Het ambt in de oecumenische discussie: de betekenis van de LIMA-ambtstekst als onderdeel van het BEM-rapport (Baptism - Eucharist - Ministry) uit 1982 van de Commissie voor Faith and Order van de Wereldraad van Kerken voor de voortgang van de oecumene en de doorwerking in de Nederlandse SoW-kerken*; M. Gosker, 'Waarom reageren Nederlandse protestanten vaak zo allergisch op de bisschop?', in *De bisschop: Kerkscheidend of kerkverenigend*, onder redactie van B.J. Aalbers en P. Nissen (Delft: Eburon, 2002), 93-101; Kronenburg, *Episcopium oecumenicum*; Hans Kronenburg en René de Reuver, red., *Wij zijn ook katholiek: over protestantse katholiciteit* (Heerenveen: Protestantse Pers, 2007), 138.No Reference

De behoefte aan zichtbare en persoonlijke representatie is niet los te zien van de behoefte aan eenheid en doorzettingsmacht. Want deels hangt deze samen met het nadeel van het presbyteriaal-synodale stelsel. Daarin staat lokale autonomie centraal, wat een 'eilandcultuur' en verminderde samenwerkingsbereidheid in de hand heeft gewerkt. Van den Heuvel pleit daarom voor een specifieke ambtsdrager binnen de classis, die aan de roeping tot eenheid moet herinneren.⁴⁸ Het ontbreekt ook aan een eenduidige externe representatie van de kerk.⁴⁹ Juist in een seculiere tijd is er behoefte aan (extern gericht) religieus leiderschap.⁵⁰

Toch hangt de behoefte aan zichtbaarheid niet alleen samen met organisatorische problemen. Er is ook intrinsieke behoefte aan een symbool van Gods ontferming over de wereld.⁵¹ En aan een representant van de kerk, zoals een 'corporate personality' en identificatiefiguur.⁵²

Twee verschillende aspecten van representatie spelen hierbij dus een rol. In de eerste plaats is dat de notie van een bisschop als representant van Christus en de kerk. In de tweede plaats gaat het om symboliek en herkenbaarheid, waarvan mijter, staf en soutane het meest tot de verbeelding spreken.⁵³

Bij de notie van representatie staat de kerk als lichaam van Christus centraal: Christus zelf is het hoofd van de kerk en de gemeente de overige lichaamsdelen. Daarbij is een spanningsveld aanwezig. Representatie van Christus door een persoon impliceert namelijk altijd aan de ene kant de zegen, leiding en regering van de heilige Geest, maar aan de andere kant het risico van misbruik in de persoonlijke uitoefening van macht, gezag en zeggenschap.⁵⁴

Gosker maakt op dit punt een behulpzaam onderscheid tussen 'representatie' en 'plaatsvervanging'.⁵⁵ Van plaatsvervanging is - geheel volgens het principe van de Reformatie - geen sprake. Ambtsdragers hebben geen rol als bemiddelaar van het heil, waarvan gemeenteleden afhankelijk zouden zijn. Tegelijkertijd representeert de ambtsdrager weldegelijk: "Een ambtsdrager is geen presentator of presentatrice, maar een representant van Gods heilswil en van Gods verzoenende en helende kracht in onze wereld."⁵⁶ De representatie betreft dan het 'present' zijn en weerspiegelen van de missio Dei.⁵⁷ De consequentie van deze representatie is, dat het niet om de persoon van de ambtsdrager zelf moet gaan. Toegespitst op de rol van de predikant zegt Gosker hierover: "De predikant verkondigt niet zichzelf en presenteert ook niet

⁴⁸ Van den Heuvel, 'De presbyteriaal-synodale kerkinrichting: vragen en uitdagingen', 50.

⁴⁹ Van den C. van den Broeke, 'Bishop-in-presbytery: De classicale bisschop?', *Nederlands Tijdschrift voor Kerk en Recht*, nr. 5 (2011): 146.

⁵⁰ Van den Broeke en Borgh, 'De toekomst van religieus leiderschap: Een onderzoek van een nieuwe academische ecclesiologie groep', 5; Van den L. van den Broeke, *Classis in crisis. Om de classicale toekomst* (Zoetermeer: Uitgeverij Boekencentrum, 2009), 106.

⁵¹ Kronenburg, *Episcopus oecumenicus*, 238-40.

⁵² A.H.C. van Eijk, 'Het ambt naar een katholiek gezichtspunt', in *Geen kerk zonder bisschop?: over de plaats van het ambt in de orde van de kerk*, onder redactie van M.E. Brinkman en A.W.J. Houtepen, IIMO Research Publications 46 (Zoetermeer: Meinema, 1997), 244.

⁵³ Zie ook Brinkman en Houtepen, *Geen kerk zonder bisschop? Over de plaats van het ambt in de orde van de kerk*, 88.

⁵⁴ M. den Dulk, 'De verzoeking Christus te representeren', in *Geen kerk zonder bisschop?: over de plaats van het ambt in de orde van de kerk*, onder redactie van M.E. Brinkman en A.W.J. Houtepen, IIMO Research Publications 46 (Zoetermeer: Meinema, 1997), 123; M. Gosker, 'Ambt als Christusrepresentatie', in *Geen kerk zonder bisschop?: over de plaats van het ambt in de orde van de kerk*, onder redactie van M.E. Brinkman en A.W.J. Houtepen, IIMO Research Publications 46 (Zoetermeer: Meinema, 1997), 130-31.

⁵⁵ Zie ook: Koffeman, *Het goed recht van de kerk. Een theologische inleiding op het kerkrecht*, 152.

⁵⁶ Gosker, 'Ambt als Christusrepresentatie', 133.

⁵⁷ Gosker, 'Ambt als Christusrepresentatie', 137.

zichzelf. De predikant als gestalte van de profetische roeping van de kerk staat in dienst van het levende Woord en representeert als zodanig Christus.”⁵⁸

Voor wat betreft de tweede notie van symboliek en herkenbaarheid, gaat het in de praktijk bij de behoefte aan een zichtbare representatie van de kerk natuurlijk vaak juist niet om het theologische principe van representatie, maar juist over uiterlijkheden zoals de mijter en de staf. Inzet is dan dat de bisschop duidelijk herkenbaar is, zowel voor de kerk als vooral ook voor de samenleving. Feit is dat de verschijning van een bisschop (net als kardinaal, priester, pastoor) niet onopgemerkt blijft. Predikanten zijn in de publieke ruimte vaak minder herkenbaar, hoewel onder hen het collaar ook steeds populairder wordt.⁵⁹ Protestanten die al te kritisch zijn op het uiterlijk vertoon van katholieke ambtsdragers kunnen overigens van Heitink leren dat predikanten in het verleden ook niet altijd vrij zijn geweest van uiterlijkheden en statussymbolen.⁶⁰

Belangrijker dan uiterlijkheden is echter de behoefte aan ambtsdragers die gezaghebbend durven en kunnen spreken over maatschappelijke kwesties. Kronenburg signaleert dat er reikhalzend wordt uitgezien naar zulke bisschoppen. De behoefte aan identificatiefiguren is voor hem een motief om te pleiten voor een protestants bisschopsambt. Als Nederlands voorbeeld van zo'n identificatiefiguur noemt hij bisschop Muskens, die aandacht vroeg en kreeg voor het armoedevraagstuk. Anekdotisch is de reactie hierop van de hoofdredacteur van het opinieblad HN Magazine: “Je kunt in Nederland jarenlang aan de bel trekken over armoede, binnen en buiten kerk en oecumene, je kunt op je hoofd gaan staan om aandacht te trekken, maar pas als je een mijter op je hoofd zet, wordt er naar je geluisterd.”⁶¹ Zo gesteld lijkt het alsof het specifiek de mijter is die de aandacht trekt. Dat is wat Kronenburg betreft niet de bedoeling: “Het gaat echter niet om een soort magische werking van een ambtelijk symbool, het gaat wel om de symboliek van Gods ontferming, zoals die zichtbaar wordt in een bisschop met een menselijk gezicht. En naar zulke bisschoppen wordt inderdaad reikhalzend uitgezien.”⁶² Dit voorbeeld toont dat de twee noties van representatie en symboliek klaarblijkelijk niet met een schaarste te knippen zijn.

2.2.b Zeven knelpunten

Van den Broeke dicht voormalig synodescriba van de PKN Plaisier een grote rol toe bij de introductie van de functie van classispredikant: “De voormalige scriba van de Protestantse Kerk in Nederland, Arjan Plaisier, wilde af van de energieslurpende besturenkerk waarin het vaak over de stoffelijke aangelegenheden gaat ten koste van een eerlijk en veilig geloofsgesprek.”⁶³ Daarmee laat Van den Broeke niet alleen onbenoemd dat de discussie al langere tijd gaande was (zie 2.2.a), maar gaat hij ook voorbij aan het feit dat er meerdere redenen waren om voor een classispredikant te kiezen.

Kronenburg en De Reuver vatten de in de PKN ervaren knelpunten in 2007 als volgt samen:

⁵⁸ Gosker, ‘Ambt als Christusrepresentatie’, 137.

⁵⁹ Redactie katholiek.nl, ‘Protestants priesterboordje lokt discussie uit’, *katholiek.nl - inspiratie voor iedereen* (blog), 23 september 2014, <https://www.katholiek.nl/actueel/protestants-priesterboordje-lokt-discussie-uit/>.

⁶⁰ G. Heitink, *Biografie van de dominee*. (Baarn: Uitgeverij Ten Have, 2001), 125.

⁶¹ W.H. van der Meiden, ‘HN Magazine’, 2 november 1996.

⁶² Kronenburg, *Episcopus oecumenicus*, 238-39.

⁶³ L. van den Broeke, ‘Waartoe is de classis op aarde?’, *Woord & Dienst* 67, nr. 6-7 (2018): 12.

1. gebrek aan zichtbare eenheid
2. ontbreken van ambtelijk gefundeerd en geautoriseerd toezicht (episkopè)
3. discontinuïteit met verleden en wereldkerk
4. feitelijke ongelijkheid tussen predikanten ten opzichte van andere ambtsdragers
5. ontbreken van een pastor pastorum
6. slecht functionerende kerkelijke vergaderingen
7. ontbreken adequate interventiemogelijkheid bij problemen.⁶⁴

Hoewel Van den Broeke te veel gewicht toekent aan de persoon van synodescriba Plaisier bij de introductie van de classispredikant, wijst hij er terecht op dat de in 2004 ontstane PKN geplaagd wordt door een haperende organisatie. Er is sprake van gebreken en aspecten die óntbreken. De eenheid die binnen deze jonge kerk wordt ervaren staat dan ook onder druk. Hiermee wil ik benadrukken dat de discussie over de classispredikant onderdeel uitmaakt van een breder gevoel van ervaren knelpunten en behoeften.

Het spreken over de classispredikant is ook te duiden vanuit het kerkelijk gesprek over het ambt, en specifiek de opleiding, professionalisering, loopbaanontwikkeling en arbeidsmobiliteit van predikanten. In de nota 'De hand aan de ploeg' uit 2009 wordt voor het eerst in een synoderapport melding gemaakt van een functionaris zoals de classispredikant. In de nota wordt voorgesteld op classisniveau een pastor pastorum te benoemen.⁶⁵ Achtereenvolgende nota's in de jaren daarna weerspiegelen een pendulebeweging met argumenten voor en tegen, totdat in visienota 'Kerk 2025 – Waar een Woord is, is een weg' (2015) een nieuwe functionaris wordt geïntroduceerd, die uiteindelijk 'classispredikant' zal gaan heten.⁶⁶

2.3 HOE KRIJGT DE CLASSISPREDIKANT GESTALTE?

2.3.a Visienota Kerk 2025

Ook in de visienota Kerk 2025 is de classispredikant ingebed in een breder kader. Centraal in de nota staat de vraag wat de essentie is van kerkzijn en wat dat betekent voor de agenda van de PKN.⁶⁷ Beide vragen hebben organisatorische consequenties, waarover in de visienota conclusies worden getrokken. Eén van die conclusies betreft het terugbrengen van de 74 classes naar ongeveer acht regionale classes, die geleid worden door een specifiek voor die taak benoemde predikant als voorzitter. De twee kerntaken van de nieuw te vormen classicale vergadering zijn het bevorderen van de onderlinge ontmoeting en bijstand en het toezicht op de gemeenten. Daarnaast representeert de classis de kerk op regionaal niveau. De voorzitter van zo'n classis zal het 'persoonlijke gezicht' van de classis zijn:

“Een vrijgestelde voorzitter van de regionale classes past ook bij de behoefte aan een persoonlijk gezicht en persoonlijk gezag, meer dan aan dat van colleges of vergaderingen. De eenheid en samenhang van de gemeenten wordt meer belichaamd in een persoon dan in een vergadering of college.”⁶⁸

⁶⁴ Kronenburg en Reuver, *Wij zijn ook katholiek: over protestantse katholiciteit*, 299.

⁶⁵ Een suggestie die al eerder (1997) gedaan was door Heitink, zie: G. Heitink, 'De dominee gaat voorbij. Het veranderend beroep van predikant', *Predikant en samenleving* 3, nr. 74 (1997).

⁶⁶ Protestantse Kerk in Nederland, *Kerk 2025: Waar een woord is, is een weg* (Goudriaan: De Groot Drukkerij, 2015), 21.

⁶⁷ Protestantse Kerk in Nederland, *Kerk 2025: Waar een woord is, is een weg*, 3.

⁶⁸ Protestantse Kerk in Nederland, *Kerk 2025: Waar een woord is, is een weg*, 23.

Daarbij is hem een toezichthoudende rol toebedacht, inclusief de daarbij horende doorzettingsmacht om te interveniëren in geval van bestuurlijke problemen binnen een plaatselijke gemeente.⁶⁹

2.3.b Géén voorzitter

Nadat de synode de visienota 'Kerk 2025 – Waar een Woord is, is een weg' op 12 november 2015 unaniem is aanvaard, vinden bij de verdere uitwerking in de jaren daarna aanpassingen en concretisering plaats. Zo besluit de synode dat er elf (in plaats van acht) classes worden gevormd.⁷⁰ In de vervolgnota 'Kerk 2025: een stap verder' wordt de classispredikant theologisch gelegitimeerd via de in paragraaf 2.1 al genoemde verwijzing naar de apostel Barnabas.⁷¹ Barnabas werd door de gemeente van Jeruzalem naar de eerste christenen in Antiochië gestuurd om te vernemen hoe het met de gemeente ging. Later roept Paulus hem zoals gezegd op om samen op bezoek te gaan bij gemeenten waar zij eerder het evangelie hebben verkondigd.⁷²

Een fundamentele wijziging ten opzichte van de visienota is, dat er onderscheid wordt gemaakt tussen de positie van voorzitter en de taken die oorspronkelijk aan deze voorzitter waren toebedacht. Om de schijn van hiërarchie van de ene predikant ten opzichte van de andere te voorkomen, wordt de 'classispredikant' als assessor aan het moderamen van de classes toegevoegd. Deze classispredikant krijgt wel alle taken uit de visienota toebedeeld, maar kan zich geen 'voorzitter' noemen.⁷³ Die rol wordt door een andere ambtsdrager vervuld. Hiermee is voor een oplossing gekozen die internationaal gezien uniek is. Gosker, Van den Broeke en Van Eijk duiden dit vanuit de allergie van Nederlandse protestanten voor hiërarchie, omdat omliggende landen veel minder moeite hebben met een bovenplaatselijk ambtsdrager: "Van hiërarchische verhoudingen willen gereformeerden liever niet horen."⁷⁴

2.3.c Géén pastor pastorum

Net als de rol van voorzitter, wordt gaande de discussie ook de rol van 'pastor pastorum' uit het profiel van de classispredikant geschrapt. Anders dan de positie van voorzitter, is deze discussie in 2023 nog allerminst gesloten.⁷⁵ Hoewel de classispredikant noch in Kerkorde noch in functieomschrijving pastor pastorum wordt genoemd, worden zij regelmatig nog wel zo gezien of noemen zij zichzelf zo.⁷⁶ Ook Van Iperen en De Roest constateerden recent dat er nog steeds onduidelijkheid is over de pastorale taak van classispredikanten.⁷⁷ De auteurs menen zelf dat de classispredikant géén pastor pastorum is. Tegelijkertijd stellen zij dat in de toezichthoudende

⁶⁹ Protestantse Kerk in Nederland, *Kerk 2025: Waar een woord is, is een weg*, 20-23.

⁷⁰ Protestantse Kerk in Nederland, 'Verslag van de (gedeeltelijk besloten) vergadering van de generale synode gehouden op vrijdag 22 september 2017 in Nieuw Hydepark te Doorn' (Eigen uitgave, 22 september 2017), 5.

⁷¹ Protestantse Kerk in Nederland, *Kerk 2025: Een stap verder* (n.b.: Generale Synode, 2016), 7.

⁷² Hand. 11:22-24 en 15:36.

⁷³ Generale College voor de Kerkorde, 'Kerk 2025. Deel 1: Classes en kerkelijke presentie. Toelichting op het voorstel voor de tweede lezing.', 21 augustus 2017, 5.

⁷⁴ A.H.C. van Eijk, 'De Episkopè-strategie en haar lotgevallen', *Nederlands Tijdschrift voor Kerk en Recht*, nr. 5 (2011): 93; Gosker, 'Een protestantse bisschop? Wat is er tegen?'; Broeke, 'Bishop-in-presbytery: De classicale bisschop?', 151-52. De allergie voor hiërarchie stamt volgens Van den Broeke al uit de 16e eeuw.

⁷⁵ Protestantse Kerk in Nederland, 'Verslag van de vergadering van de Generale Synode van de Protestantse Kerk in Nederland gehouden op zaterdag 11 februari 2023 in Congrescentrum De Werelt te Lunteren' (Eigen uitgave, 11 februari 2023), 11-12.

⁷⁶ Predikant A, 4:10 ¶187.

⁷⁷ W. van Iperen en H. de Roest, 'Classispredikant: pastor pastorum?', *Kerk en Theologie* 2, nr. 74 (2023): 133.

taak van de classispredikant zoals verwoord in de Kerkorde (zie paragraaf 2.4.a) het pastorale aspect impliciet aanwezig is.⁷⁸ Critici van de rol van pastor pastorum én classispredikanten zelf wijzen op de onverenigbaarheid van een herderlijke rol - die om persoonlijk vertrouwen vraagt - en een toezichthoudende rol - die om kritische distantie vraagt.⁷⁹ “Wat iemand op het ene moment in vertrouwen zegt, kan op het andere moment tegen hem worden gebruikt”, vat De Jong dit dilemma samen.⁸⁰ Andere stemmen roepen de classispredikant onverkort op om een pastor pastorum te zijn.⁸¹

Voor- én tegenstanders van de classispredikant als pastor pastorum zijn het er over eens dat op zijn minst een pastorale attitude van de classispredikant gevraagd wordt.⁸² Toch wordt in de functieomschrijving (zie paragraaf 2.4.b) de ‘pastorale wijze’ waarop de classispredikant zijn werk doet niet direct in verband gebracht met zijn houding naar het geestelijk welzijn van specifiek predikanten en kerkelijk werkers. Die houding geldt naar het geheel van de kerkenraad en ‘het hart van kerk-zijn’.⁸³ Daarom is het wellicht zuiverder om te spreken over een ‘pastor ecclesiae’ dan een pastor pastorum.⁸⁴

Het meest overtuigende argument van Van Iperen en De Roest is dat de classispredikant uiteindelijk gewoon helemaal geen tijd heeft voor langdurige pastorale begeleidingstrajecten van predikanten.⁸⁵ Reacties van classispredikanten tijdens dit onderzoek bevestigen dat.⁸⁶ In de praktijk wordt de rol van pastor pastorum in enkele classes vervuld door enkele emeriti-predikanten die op afroep beschikbaar zijn.⁸⁷ Andere predikanten vinden via het eigen netwerk of de Bond van Predikanten een pastor.⁸⁸

2.3.d Géén nieuw ambt

Belangrijke notie is dat de classispredikant niet een nieuw ambt vertegenwoordigt. Van Beelen vat de positie van de classispredikant samen als: “Qua ambt één van de vele typen predikant. Qua functie een nieuwe variant.”⁸⁹ De instelling van classispredikant past daarmee binnen een trend van diversificatie van het predikantsambt. Consistent met die lijn behandelt de Kerkorde de classispredikant niet bij de ambten en diensten (ord. 3), maar bij de ambtelijke vergaderingen (ord. 4).

⁷⁸ Van Iperen en de Roest, ‘Classispredikant: pastor pastorum?’, 134, 147.

⁷⁹ Predikant C, 6:55 ¶18, 6:57 ¶103-104.

⁸⁰ K.W. de Jong, ‘Half a bishop: A Critical Outline of the So-Called Classispredikant in the Protestant Church in the Netherlands’, in *A Collegial Bishop Revisited: Classis and Presbytery at Issue*, onder redactie van L. van den Broeke en A.J. Janssen (Kampen: Summum Academic Publications, 2020), 68.

⁸¹ Zie bijvoorbeeld: Koffeman, ‘Visite of visitatie: wat doet de classispredikant?’, Protestantse Kerk in Nederland, ‘Verslag van de vergadering van de Generale Synode van de Protestantse Kerk in Nederland gehouden op zaterdag 11 februari 2023 in Congrescentrum De Werelt te Lunteren’, 11.

⁸² W. van Iperen, ‘Is de classispredikant een pastor pastorum? Een nog onbeantwoorde vraag’, *Confessioneel Credo*, 9 maart 2023, 9; Predikant C, 6:25 ¶4.

⁸³ Regiegroep, ‘Profiel en Functieomschrijving van de classispredikant (GS17-10)’, 3-4.

⁸⁴ Focusgroepgesprek, 25:1 ¶54.

⁸⁵ Iperen en de Roest, ‘Classispredikant: pastor pastorum?’, 142.

⁸⁶ Predikant D, 7:109-110 ¶359-361;

⁸⁷ Predikant A, 4:29 ¶91; Predikant C, 6:5 ¶105.

⁸⁸ Predikant C, 6:120 ¶110.

⁸⁹ Van Beelen, ‘Vanaf september 2018: de classispredikant’.

2.3.e Géén bisschop

Aangezien de classispredikant dus een variant is op het predikantsambt, klinkt het benoemen van dat ambt in de naamgeving van de functie logisch. Toch zijn in de aanloop naar de besluitvorming nog diverse alternatieven de revue gepasseerd. De titel ‘bisschop’ blijkt bij nader inzien ongewenst, zowel vanwege de negatieve associatie met hiërarchie en macht, als dat deze ten onrechte de indruk kan wekken dat sprake is van een specifieke vorm van ordinatie en van apostolische successie. Evenmin lijkt het de bedoeling een identificatiefiguur á la Kronenburg te introduceren (zie paragraaf 2.2.a). Wel wordt erkent dat sprake is van bijzondere, ‘bisschoppelijke’ taken: “Deze figuur belichaamt het ‘katholieke’ van de kerk. In dit katholieke zit de eenheid van de kerk (...) [De classispredikant, CVD] representeert in persona de regionale classicale vergadering.”⁹⁰ Ook andere titels als classisvoorzitter, pastor pastorum, scriba, superintendent, deken, regiopredikant, predikant-bisschop, jaarpreses, regiomanager, baron en papa passeren de revue maar worden te licht bevonden.⁹¹ Met 42 stemmen voor en 34 tegen kiest de synode uiteindelijk voor de benaming ‘classispredikant’.⁹²

2.4 WAT IS ZIJN FORMELE ROL EN POSITIE?

Uit de vorige paragraaf blijkt dat de uiteindelijke functie van de classispredikant in belangrijke mate is bepaald door te expliciteren wat de classispredikant niet is. In de Kerkorde en de functieomschrijving is vastgelegd wat de classispredikant wél is.

2.4.a Kerkorde

Zoals gesteld in paragraaf 2.3.d krijgt de classispredikant kerkordelijk een plek in de ordinantie over de ambtelijke vergaderingen. In feite is het artikel over de classispredikant (ord. 4-16) een spiegel van het artikel over de taken van de classis (ord. 4-14). Toezicht en het vierjaarlijks bezoek aan gemeente, predikant en kerkelijk werker worden als eerste taak genoemd. Dit sluit aan op de prioriteiten zoals die in Kerk 2025 werden gesteld (zie paragraaf 2.3.a).

Het belichamen van de eenheid door de classispredikant blijft onbenoemd in de Kerkorde. Dat is aan de ene kant niet verwonderlijk: ook voor de classis is de taak tot bevorderen van eenheid slechts impliciet opgenomen. Terwijl ord. 4-25-1 de synode in directe bewoording opdraagt de eenheid van de kerk te bevorderen, ontbreekt een vergelijkbaar artikel voor de classis in ord. 4-14. Paradoxaal genoeg is in dat artikel wél de verscheidenheid binnen de classis expliciet benoemd. Aan de andere kant is het bijzonder te constateren dat de classispredikant – bedoeld als antwoord op de behoefte aan eenheid - in de Kerkorde niet expliciet in verband wordt gebracht met die eenheid.

⁹⁰ Protestantse Kerk in Nederland, *Kerk 2025: Een stap verder*, 6, 15-16.

⁹¹ Van den Broeke, ‘Bishop-in-presbytery: De classicale bisschop’, 151; De Jong, ‘Half a bishop: A Critical Outline of the So-Called Classispredikant in the Protestant Church in the Netherlands’, 55-56; S. Freytag, ‘De classispredikant – een predikant met een nieuw taakveld’, *Predikant & Samenleving* 95, nr. 3 (2018): 4; D. Vos, ‘Kerk 2025: de PKN krijgt bisschoppen’, *Theologie.nl - Verdieping en inspiratie* (blog), 13 november 2015, <https://www.theologie.nl/blogs/de-pkn-krijgt-bisschoppen/>; Protestantse Kerk in Nederland, *Kerk 2025: Een stap verder*, 15-17.

⁹² Protestantse Kerk in Nederland, ‘Verslag van de (gedeeltelijk besloten) vergadering van de generale synode gehouden op donderdag 17 november en vrijdag 18 november in Nieuw Hydepark te Doorn’ (Eigen uitgave, 16 november 2018), 51.

De behoefte aan meer doorzettingsmacht (zie paragraaf 2.2.a) krijgt een plek door de classispredikant de bevoegdheid te geven om een voorlopig besluit te nemen.⁹³ Op grond van deze bevoegdheid kan de classispredikant voorlopige besluiten nemen in spoedeisende gevallen waarin het breed moderamen bevoegd is. Welke situaties als ‘spoedeisend’ gekwalificeerd kunnen worden is niet uitgewerkt. Vanwege de keuze voor een niet-hiërarchische positie van de classispredikant, is deze interventiebevoegdheid opmerkelijk. Op grond van dit artikel krijgt de classispredikant tóch hiërarchische, bisschoppelijke trekken, ook al is deze begrenst omdat het gaat om voorlopige besluiten. De spanning tussen de behoefte aan doorzettingsmacht en het willen vasthouden aan het presbyteriaal-synodale stelsel is hier maximaal voelbaar.

Op 18 november 2016 spreekt de synode in eerste aanleg over de aanpassing in de Kerkorde naar aanleiding van Kerk 2025 en stemt in met de voorgenomen wijzigingen.⁹⁴ Na de consideratieronde stelt de synode op 22 september 2017 de wijzigingen definitief vast.⁹⁵

2.4.b Functieomschrijving

Gelijktijdig met de besluitvorming over de Kerkorde op 18 november 2016 stelt de synode een notitie vast “als uitgangspunt voor de selectie- en benoemingsprocedure”.⁹⁶ In het daarop volgende jaar wordt een functieomschrijving uitgewerkt. Op 22 september 2017 wordt de generale synode geïnformeerd en gehoord over dit profiel. Daarna stelt het moderamen de functieomschrijving op 26 september 2017 vast.⁹⁷ Ook in deze functieomschrijving komt de verwijzing naar Barnabas weer voorbij.⁹⁸

Opvallend is dat er in deze fase accentverschillen ontstaan tussen Kerkorde en functieomschrijving. Want de artikelen van de Kerkorde en de functieomschrijving komen in dezelfde periode tot stand. Eén accentverschil is dat in de functieomschrijving de rol van de classispredikant als ‘gezicht van de classis’ als eerste wordt genoemd, terwijl dit in de Kerkorde ‘slechts’ het één-na-laatste punt is.⁹⁹ Het specifieke aspect om de eenheid te belichamen bleef, zoals gezegd, in de Kerkorde onbenoemd.

Volgens de notitie ‘Profiel, functieomschrijving en benoeming van de classispredikant’ heeft de classispredikant acht taken. Geestelijk leiderschap vormt daarvan de kern en zichtbaarheid wordt daarvoor noodzakelijk geacht: “De classispredikant is het *gezicht* van de C[lassicale] V[ergadering] en *belichaamt de eenheid* van de kerk in de classis.” [toevoeging en cursivering CVD]¹⁰⁰

⁹³ Protestantse Kerk in Nederland, *Kerkorde*, O4-16-5.

⁹⁴ Protestantse Kerk in Nederland, ‘Verslag van de (gedeeltelijk besloten) vergadering van de generale synode gehouden op donderdag 17 november en vrijdag 18 november in Nieuw Hydepark te Doorn’, 68-69.

⁹⁵ Protestantse Kerk in Nederland, ‘Verslag van de (gedeeltelijk besloten) vergadering van de generale synode gehouden op vrijdag 22 september 2017 in Nieuw Hydepark te Doorn’, 22.

⁹⁶ Protestantse Kerk in Nederland, ‘Verslag van de (gedeeltelijk besloten) vergadering van de generale synode gehouden op donderdag 17 november en vrijdag 18 november in Nieuw Hydepark te Doorn’, 88.

⁹⁷ Protestantse Kerk in Nederland, ‘Verslag van de (gedeeltelijk besloten) vergadering van de generale synode gehouden op vrijdag 22 september 2017 in Nieuw Hydepark te Doorn’, 31-32; Regiegroep, ‘Profiel en Functieomschrijving van de classispredikant (GS17-10)’.

⁹⁸ Regiegroep, ‘Profiel en Functieomschrijving van de classispredikant (GS17-10)’, 2.

⁹⁹ Vergelijk: Jong, ‘Half a bishop: A Critical Outline of the So-Called Classispredikant in the Protestant Church in the Netherlands’, 67.

¹⁰⁰ Regiegroep, ‘Profiel en Functieomschrijving van de classispredikant (GS17-10)’, 4.

De acht taken zijn uitgewerkt in zes categorieën van werkzaamheden:

1. *Toezien*: periodieke pastorale bezoeken aan kerkenraden en aandacht voor het welbevinden en functioneren van predikanten.
2. *Verbinden en vernieuwen*: ontwikkelen en uitdragen van visie op kerk-zijn in deze tijd en bijdragen aan de praktische vormgeving daarvan.
3. *Analyse*: Nagaan of en welke begeleiding of interventie nodig is in gemeenten.
4. *Advisering*: signaleren of begeleiding, zorg of maatregelen nodig zijn en zorgdragen voor de uitvoering daarvan.
5. *Vertegenwoordiging*: de classicale vergadering vertegenwoordigen in contact met gemeenten, andere kerken en de (regionale) samenleving.
6. *Samenwerking*: afstemmen met de andere classispredikanten en de scriba van de PKN.¹⁰¹

De twee kerntaken van classicale vergadering (zie paragraaf 2.3.a) – toezicht en het bevorderen van de onderlinge ontmoeting – staan ook in het taakoverzicht van de classispredikant bovenaan. Ook de representatieve taak van de classis is via ‘vertegenwoordiging’ (5) en ‘samenwerking’ (6) vertaalt naar de werkzaamheden van classispredikant. ‘Analyse’ (3) en ‘advisering’ (4) duidt ik als taken die voor een belangrijk deel ten dienste staan van de eerstgenoemde werkzaamheden. Signaleren of een predikant begeleiding nodig heeft (advisering) draagt namelijk bij aan het welbevinden en functioneren van predikanten (toezien). Het spreekt voor zich dat analytisch vermogen (analyse) nodig is om goed te kunnen signaleren en acteren.

2.4.c Rechtspositioneel

Classispredikanten worden door de betreffende classis benoemd als de kleine synode daarmee instemt. Het gaat om een benoeming tot predikant in algemene dienst.¹⁰² Rechtspositioneel vallen de classispredikanten onder de Regeling voor de rechtspositie van kerkelijk medewerkers met een arbeidsovereenkomst. Dit betekent in de praktijk dat de classispredikanten in dienst zijn bij het Protestants Landelijk Dienstencentrum en het traktement wordt opgebracht door de classis.¹⁰³

2.5 TUSSENCONCLUSIE: WAAROM DE CLASSISPREDIKANT?

Een ambt dat is gericht op het gestalte geven aan de eenheid van de kerk heeft papieren die teruggaan op Ignatius van Antiochië uit de eerste eeuw na Christus. Nadat de Reformatie het belang daarvan relativeerde, wordt de behoefte aan zo'n ambtsdrager rond het begin van de 21^e eeuw weer sterker. Dit hangt samen met knelpunten die worden ervaren in de jonge PKN.

Onderdeel van de inspanningen die via de visienota Kerk 2025 in gang worden gezet om de knelpunten te verminderen is de introductie van de classispredikant. Bij de uitwerking van deze nieuwe functie wordt vooral de spanning duidelijk tussen de behoefte aan doorzettingsmacht aan de ene kant, en het vermijden van hiërarchie tussen de ambten aan de andere kant. De functie van de classispredikant is dan ook in belangrijke mate bepaald door wat hij niet is: géén

¹⁰¹ Regiegroep, ‘Profiel en Functieomschrijving van de classispredikant (GS17-10)’, 4-5.

¹⁰² Protestantse Kerk in Nederland, *Kerkorde*, O4-16-2.

¹⁰³ Protestantse Kerk in Nederland, *Kerkorde*, O3-22-6.

voorzitter van de classis, géén nieuw type ambtsdrager, maar ‘gewoon’ predikant en dus zeker niet de drager van de bisschopstitel.

Op 18 november 2016 spreekt de synode zich uit voor het instellen van de functie van classispredikant. Hoewel functieomschrijving en Kerkorde niet helemaal eensluidend zijn uitgewerkt, zijn de belangrijkste drie taken van de classispredikant:

1. Het belichamen van de eenheid van de kerk.
2. Het zijn van een herder voor de classis.
3. Het toezichthouden op de gemeenten.

Relevant voor dit onderzoek is dat uitgerekend de belichaming van de eenheid van de kerk in de Kerkorde niet genoemd wordt. Het verdere van deze masterthesis gaat in op de vraag hoe de classispredikanten die sinds 1 september 2018 aan het werk zijn (toch) aan die taak gestalte hebben gegeven.

3 GESTALTE GEVEN AAN EENHEID

In dit hoofdstuk verbind ik de werkzaamheden van de classispredikant aan de eenheid van de kerk. Daartoe begin ik met de eigen definitie van ‘eenheid’ door classispredikanten (3.1). In paragraaf 3.2 vat ik het geheel aan werkzaamheden van classispredikanten samen. Zodoende kan ik analyseren hoe activiteiten bijdragen aan eenheid (3.3-3.9).¹⁰⁴ Paragraaf 3.10 gaat in op de vraag of het ambt van betekenis is. De slotparagraaf (3.11) betreft een samenvattende tussenconclusie.

3.1 HOE DEFINIËERT DE CLASSISPREDIKANT ‘EENHEID’?

Gevraagd naar wat classispredikanten verstaan onder de ‘eenheid van de kerk’, komen er verschillende antwoorden. Deze staan bij nadere beschouwing echter in een consistent verband tot elkaar.

Beginpunt voor de eenheid is voor vier geïnterviewden gelegen in Jezus Christus als de ene Heer van de Kerk.¹⁰⁵ Ook wordt gerefereerd aan de oudtestamentische belijdenis ‘Sjema Jisrael’, waarin de éénheid van de HEER wordt beleden:

“Ik zou zeggen: “De eenheid van de kerk ligt in Christus, God. Er is één God, die zich in Christus aan ons openbaart. Er is één Heer. Dat is het diepste van de eenheid. (...) En dat heeft te maken met de geloofsuitspraak: “God is één”, die is ongedeeld. Dus zijn kerk is dat in haar eigenheid ook.”¹⁰⁶

In het spreken over ‘kerk’, wordt hier nadrukkelijk de ‘Kerk met een hoofdletter’ bedoeld, om uitdrukking te geven aan de wereldwijde kerk. Deze kerk is niet alleen ‘één’, maar ook ‘katholiek’ (daarmee impliciet verwijzend naar de *notae ecclesiae*, zie paragraaf 2.1). Twee classispredikanten noemen dit specifieke kenmerk in het kader van de wereldwijde oecumene:¹⁰⁷

“Mijn visie - dat is ook mijn hart - is dat katholiek betekent: ‘oecumene’. Dat gaat om die bewoonde wereld.”¹⁰⁸

¹⁰⁴ In dit hoofdstuk komt dus de interpreterend taak van de praktisch theoloog aan de orde, zie: Osmer, *Practical Theology. An Introduction*, 4.

¹⁰⁵ Predikant B, 11:72 ¶522; Predikant C, 6:86 ¶204; Predikant E, 12:86 ¶692; Predikant F, 10:1 ¶48-50.

¹⁰⁶ Predikant F, 10:8 ¶ 69 - 71; Vergelijk Deut. 6:4: “Hoor, Israël, de Heer is onze God, de Heer is één.” Ook te vinden bij: Buchanan, *The Bishop in Liturgy*, 19; Kronenburg en Reuver, *Wij zijn ook katholiek: over protestantse katholiciteit*, 297; K. van der Kamp, Raven. *Over eenheid als waardering voor God, Oecumenische Bezinning* (Amersfoort: Raad van Kerken, 2014), 24. Cf. Deut 6:4; A. van de Beek, *Lichaam en Geest van Christus. De theologie van de kerk en de Heilige Geest* (Zoetermeer: Meinema, 2011), 30.

¹⁰⁷ Predikant D, 7:12 ¶430; Predikant E, 12:86 ¶692.

¹⁰⁸ Predikant D, 7:122 ¶438.

Gefundeerd in de eenheid van God en Jezus Christus als enige Heer, is de kerk ook lichaam van Christus.¹⁰⁹ De PKN is daarvan een onderdeel en verschijningsvorm.¹¹⁰ Dit is behalve een geloofsuitspraak, ook een gave en een roeping.¹¹¹ Die laatste twee kunnen overigens op gespannen voet staan:

*“Ik heb ook de PKN en de totstandkoming van de PKN wel als een gave Gods ervaren. Dat is niet overal zo, dat weet ik wel. Mijn broeders uit de Gereformeerde Bond willen nog wel eens over de scheuring van 2004 spreken, terwijl ik over de eenheid van 2004 spreek.”*¹¹²

Het komt er dan op aan te midden van de verscheidenheid toch samen kerk te zijn:

*“Als Christus zegt: “U bent mijn broeders en zusters”, dan bedoelt hij dat niet biologisch, want dat weet hij: we zijn geen broeders en zusters. Maar hij bedoelt dat als opdracht: “Ga alsjeblieft als broeders en zusters met elkaar om!”*¹¹³

De verscheidenheid vraagt om het relativeren van de eigen traditie, kerk of modaliteit.¹¹⁴ Tegelijkertijd zet de verscheidenheid de eenheid regelmatig onder druk. Als voorbeelden hiervan noemen classispredikanten onder meer de Nashville-verklaring en het recente vertrek van dr. M. Klaassen naar de Hersteld Hervormde Kerk.¹¹⁵

*“Kent de kerk dan geen grenzen? Ik denk het wel. Laten we maar teruggrijpen op de vroege kerk. Waar was de grens? Als je niet meer Christus belijdt als Heer van de kerk. Als je het geloof in God loochent. Dan wordt het toch wel grensoverschrijdend...”*¹¹⁶

De classispredikanten zien de eenheid van de kerk op twee manieren gestalte krijgen. In de eerste plaats is dat een formele benadering, waarbij de eenheid van de kerk ten principale tot uitdrukking komt in de ambtelijke vergaderingen.¹¹⁷ Op classicaal niveau is dat de classicale vergadering. Als tweede benoemen classispredikanten het belang van Woord en Sacrament. Het gaat dan zowel om de vieringen in kerkdiensten als het geloofsgesprek op andere momenten, bijvoorbeeld tijdens reguliere bezoeken.¹¹⁸

*“Dat heeft natuurlijk met mijn kerkvisie te maken: je bent kerk en je viert de eenheid waar je elkaar ontmoet op uitnodiging van de levende Heer, om het zo maar te zeggen.”*¹¹⁹

De manier waarop classispredikanten de eenheid van de kerk definiëren bevat dus weinig verassingen: Schriftplaatsen, de notae ecclesiae en de metafoer van de kerk als lichaam van Christus zijn hierin duidelijk terug te vinden.¹²⁰

¹⁰⁹ Vergelijk Rom. 12:4-5; 1 Kor. 10:16-17, 12:12-14, 12:27-28; Ef. 1:22-23, 4:16, 5:23; Predikant B, 11:92 ¶658; Predikant F, 10:8 ¶69.

¹¹⁰ Predikant C, 6:114 ¶273, vergelijk: Protestantse Kerk in Nederland, *Kerkorde*, I.1.

¹¹¹ Predikant A, 4:80 ¶190; Predikant B, 11:72 ¶522; Predikant C, 6:114 ¶276; Predikant D, 7:15 ¶471; Predikant F, 10:38 ¶107.

¹¹² Predikant A, 4:31 ¶139.

¹¹³ Predikant E, 12:99 ¶833.

¹¹⁴ Predikant B, 11:72 ¶522.

¹¹⁵ Predikant A, 4:12 ¶131, 4:34 ¶153; Predikant B, 11:88 ¶633.

¹¹⁶ Predikant C, 6:89 ¶207.

¹¹⁷ Predikant B, 11:109 ¶839-845; Predikant C, 6:111 ¶264; Predikant F, 10:8 ¶69-71.

¹¹⁸ Predikant A, 4:35 ¶159; Predikant B, 11:83 ¶595; Predikant C, 6:96 ¶244; Predikant F, 10:44 ¶194.

¹¹⁹ Predikant B, 11:10 ¶917.

¹²⁰ Vergelijk: P. van den Heuvel, *De toelichting op de kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland* (Zoetermeer: Uitgeverij Boekencentrum, 2004), 17.

In de verwijzing naar de ambtelijke vergadering als zichtbare gestalte van de eenheid is de worteling van de PKN in de Reformatie goed voelbaar (zie paragraaf 2.1). Want verwijzingen naar een ambtsdrager als personificatie van de eenheid - hetzij via een vroeg-kerkelijke verwijzing naar Ignatius van Antiochië, hetzij via de oecumenische discussie naar aanleiding van het rapport 'Baptism, Eucharist, and Ministry' van de commissie Faith and Order van de Wereldraad van Kerken - ontbreken in de definities van classispredikanten. Toch zal in de volgende paragrafen blijken, dat over de persoon van de classispredikant in relatie tot eenheid genoeg te zeggen is.

3.2 WAT DOET EEN CLASSISPREDIKANT?

In de interviews heb ik de werkzaamheden van classispredikanten geïnventariseerd op basis van hun eigen omschrijving en indeling. Samen met een analyse van vierjaarlijkse verslagen van de classes telt dit op tot 26 typen werkzaamheden (zie bijlage 5).¹²¹ Een analyse hiervan maakt zeven patronen inzichtelijk:¹²²

1. Het werk van de classispredikant is zeer gevarieerd. Niet alleen het aantal activiteiten wijst daarop, maar ook de diversiteit ervan.
2. Elke classispredikanten voert gevarieerde werkzaamheden uit, namelijk tussen de 14 en 22 van de 26 activiteiten (zie bijlage 6). Voor 11 activiteiten geldt dat alle classispredikanten zich hiermee bezig houden.
3. De feitelijke werkzaamheden van classispredikanten zijn goed te verbinden met de functieomschrijving (zie bijlage 7). Dit geldt voor 20 van de 26 activiteiten. Twee andere werkzaamheden vloeien direct voort uit de Kerkorde.¹²³ De sterke verbinding tussen functieomschrijving en daadwerkelijke activiteiten wijst er op dat het werk van classispredikanten overeenkomt met het doel waartoe de functie is gecreëerd. Werkzaamheden die niet in de functieomschrijving voorkomen, betreffen algemene predikantstaken. Dat classispredikanten deze werkzaamheden wél verrichten, illustreert dat classispredikanten nadrukkelijk het ambt van *predikant* vervullen.
4. Reguliere bezoeken hebben de eerste prioriteit voor classispredikanten.¹²⁴ Alle classispredikanten beschouwen dit als hun belangrijkste taak. Crisissituaties vragen ook veel aandacht. Deze dienen zich vanzelf aan.¹²⁵ In de derde plaats vinden classispredikanten voorgaan in kerkdiensten van belang.¹²⁶ Dat is opmerkelijk omdat dit niet in de functieomschrijving is opgenomen.

¹²¹ Het gaat hier om spontaan door classispredikanten genoemde werkzaamheden. Deze zijn door mij zijn via open codering gecategoriseerd. Hierdoor is het mogelijk dat het overzicht werkzaamheden niet bevat, die classispredikanten wél uitvoeren, maar niet hebben genoemd. Ook bestaat de kans dat afzonderlijke classispredikanten activiteiten wél uitvoeren die zij zelf niet expliciet hebben genoemd. Bovendien zijn de werkzaamheden niet zo geformuleerd dat zij elkaar uitsluiten. Categorieën kunnen elkaar dus overlappen. 'Bestuurskracht vergroten' kan bijvoorbeeld gebeuren door 'voorlopige besluiten (te) nemen'.

¹²² Het gaat hier om een samenvatting van een uitgebreidere analyse, zie paragraaf 1.4.e.

¹²³ Protestantse Kerk in Nederland, *Kerkorde*, O4-16-7; GR15-7-4.

¹²⁴ T. Verhoeven, 'Jaarverslag Classispredikant Utrecht; september 2019-juni 2020' (Eigen uitgave, 25 mei 2020), 5; Predikant A, 4:8 ¶75; Predikant B, 11:41 ¶230, 11:42 ¶236; Predikant C, 6:35 ¶138; Predikant D, 7:40 ¶264, 7:96 ¶272; Predikant E, 12:66 ¶436.

¹²⁵ Predikant A, 4:3 ¶17, 4:9 ¶77-79; Predikant B, 11:41 ¶230, 11:45 ¶260, 11:106 ¶797; Predikant C, 6:66 ¶99, 6:51 ¶284; Predikant E, 12:68 ¶438.

¹²⁶ Predikant A, 4:42 ¶213; Predikant B, 11:58 ¶358, 11:73 ¶523; Predikant C, 6:74 ¶164; Predikant D, 7:106 ¶334-338, 7:108 ¶346-347; Predikant E, 12:2 ¶641.

5. De vraag naar pastor pastorum blijft relevant. Hoewel dit formeel geen taak is van de classispredikant, noemen vier van de vijf classispredikanten wel activiteiten die hiermee samenhangen.¹²⁷
6. Overeenkomsten tussen classispredikanten zijn groter dan verschillen. Op basis van een globale analyse van achtergrond, werkervaring, interesse, kenmerken van de classis en persoonlijke stijl, heb ik vastgesteld dat verschillen tussen werkzaamheden van classispredikanten een kwestie zijn van gradatie in plaats van een fundamenteel verschil.¹²⁸ Vier overeenkomsten zijn opvallend:
 - a. Alle classispredikanten zijn meer dan 20 jaar predikant. De meesten zelfs langer dan 25 jaar. Het gaat dus om personen die ruime ervaring hebben met ambt en beroep.
 - b. Alle geïnterviewde classispredikanten waren eerder op landelijk of regionaal niveau actief voor de Kerk. Dit gegeven is door alle classispredikanten in verband gebracht met hun huidige functie.¹²⁹
 - c. Alle classispredikanten kunnen soepel omgaan met modaliteitsverschillen.¹³⁰
 - d. Tien van de elf classispredikanten vieren graag.¹³¹ In het vervolg komt aan de orde of dit samenhangt met het *ambt* van predikant of de *functie classispredikant*.
7. Alle classispredikanten werken aan eenheid. Op basis van een kwalitatieve code co-occurrenceanalyse van de interviews verbind ik acht van de 26 werkzaamheden met het 'werken aan de eenheid van de classis'. Het gaat daarbij om:¹³²
 - a. Regulier bezoek: uitdrukking geven aan de verbondenheid van individuele gemeenten met het geheel van de classis.
 - b. Crisis: ingrijpen in situaties waar het ontbreekt aan eenheid of deze onder druk staat.
 - c. Voorgaan in kerkdiensten: het leiden van de dienst van Woord en Sacrament, de dienst van lofzang en gebed en de dienst van barmhartigheid en gerechtigheid.¹³³
 - d. Externe representatie: het zijn van het gezicht van de classis naar de politiek en samenleving.
 - e. Geloofsgesprek voeren: het gesprek binnen gemeenten en met de classispredikant over de essentie van geloven voor de betrokkenen betekent.
 - f. Oecumene: het vertegenwoordigen van de PKN in gesprek met andere kerken.
 - g. Onderlinge contacten & samenwerking bevorderen: zowel het bevorderen van eenheid binnen gemeenten (kerkenraad) als tussen gemeenten in een plaats of regio.
 - h. Bevestiging en losmaking predikanten: het verbinden van predikanten aan een gemeente in de classis of het nemen van afscheid.

In het vervolg concentreer ik mij op de analyse van deze acht werkzaamheden in relatie tot het bevorderen en belichamen van eenheid. Voor de eerste zes activiteiten geldt dat alle

¹²⁷ Verhoeven, 'Jaarverslag Classispredikant Utrecht; september 2019-juni 2020', 3; Predikant A, 4:6 ¶45; Predikant C, 6:25 ¶4; Predikant D, 7:109-110 ¶359-361.

¹²⁸ Predikant B, 11:131 ¶469, 11:157 ¶477; Predikant C, 6:83 ¶186; Predikant E, 12:49 ¶161.

¹²⁹ Predikant A, 4:23 ¶16, 4:45 ¶3; Predikant B, 11:13 ¶8, 11:14 ¶14, 11:16 ¶46; Predikant C, 6:52 ¶1, 6:64 ¶69; Predikant D, 11:16 ¶46, 7:65 ¶15; Predikant E, 12:37 ¶33.

¹³⁰ Predikant A, 4:72 ¶151; Predikant B, 11:77 ¶547, 11:78 ¶561; Predikant E, 12:88 ¶704, 12:89 ¶710.

¹³¹ Focusgroepgesprek, 25:2 ¶27.

¹³² De hier gekozen volgorde sluit voor de eerste drie activiteiten (a-c) aan bij de prioritering van werkzaamheden door classispredikanten (zie punt 4). Voor de activiteiten d-h is de volgorde gekozen op basis van het aantal citaten per activiteit. Vanwege inhoudelijke overlap of raakvlakken heb ik in de analyse vanaf paragraaf 3.3 voor gekozen enkele werkzaamheden samen te nemen. Het gaat om (1) 'regulier bezoek' en 'geloofsgesprek voeren' en (2) 'externe representatie' en 'oecumene'.

¹³³ Vergelijk: Protestantse Kerk in Nederland, *Kerkorde*, VII.1.

classispredikanten deze uitvoeren. ‘Regulier bezoek’ (a), ‘voorgaan in kerkdiensten’ (c), ‘externe representatie’ (d), ‘oecumene’ (f) en de ‘bevestiging en losmaking van predikanten’ (h) zijn onmiskenbaar verbonden aan de zichtbare, belichaamde uitstraling van eenheid. Bij de overige ligt het accent meer op de spirituele beleving van eenheid.

3.3 REGULIER BEZOEK EN GELOOFSGESPREK VOEREN

Het reguliere bezoek van de classispredikant aan gemeenten is verankerd in zowel Kerkorde als functieomschrijving (zie paragraaf 2.4).¹³⁴ Eén van de classispredikanten legt als volgt uit hoe hij dit verbindt met eenheid en zijn eigen rol:

(...) het staat in de profielschets: “de classispredikant is het gezicht van de classicale vergadering en belichaamt de eenheid van de kerk in de classis.” Dat is de taak van de classispredikant. Daarbij wordt verwezen naar Barnabas uit Handelingen. Die wordt uitgezonden naar Antiochië, en de eenheid doordat hij daar komt, en dat hij het verhaal van de één bij de ander brengt. (...) De eenheid van de kerk is voor mij: dan ben je het gezicht wat al die brieven te boven gaat, dus het bredere verband van de kerk. Ik belichaam dat, maar ik verwoord dat ook. Dus ik zeg het in ieder vierjaarlijks bezoek. Afgelopen dinsdag was ik in [gemeente] en daar ging het ook over dit punt. (...) Dus ik bouw het in. Ik zeg ook dat ik gezicht ben van de breedte van de kerk, want wij willen kerk-zijn: breder dan de plaatselijke gemeente: “Ik spreek u daar ook op aan! We hebben u nodig! We hebben inbreng van uw ziel nodig! En we willen elkaar aanmoedigen in het geloof.” Ik benoem het ook. Dus ik kom als een Barnabas van buitenaf, met stem van buiten, met een frisse mening; ik bereid het voor: waar zitten ze ongeveer? ik belichaam en ik verwoord de zaken die we breder spelen; ik verwoord ook altijd even iets waar we als breed moderamen over spreken.”¹³⁵

De relatie tussen regulier bezoek en eenheid wordt vaker gelegd:

“Dus als een classispredikant bij jou of bij mij komt, dan komt hij daar (...) als collega die gezonden is vanuit het geheel van de kerk voor deze classis. Vanuit die eenheid - óók als collega dan natuurlijk, het zijn óók collega’s - als staande voor dat geheel van die kerk, dat is: de eenheid van die kerk.”¹³⁶

Behalve dat de classispredikant de classis een gezicht geeft, draagt ook de inhoud van zijn werk bij aan de eenheid.¹³⁷ Meerdere classispredikanten verbinden het reguliere bezoek aan het voeren van het geloofsgesprek. Zij ervaren via het geloofsgesprek de eenheid van de classis.¹³⁸

“En dan in het gesprek komt misschien ook iets over die eenheid [ter sprake]. De spits is de spiegel voorhouden: “Hoe zijn jullie nu kerk? Verdrink je in de hoeveelheid van regels en dingen die moeten gebeuren? Of is er het geloofsgesprek in zo’n kerkenraad? Vorige week had ik ook weer zo’n gesprek, dat dat eigenlijk bijna de hele avond vulde. En dan zie ik op de website een beleidsplan en dergelijke en dat er heel wat activiteiten zijn. Dus daar hoeft ik niet zo naar te vragen, dat leeft wel.”¹³⁹

¹³⁴ Protestantse Kerk in Nederland, *Kerkorde*, O4-16-3; Regiegroep, ‘Profiel en Functieomschrijving van de classispredikant (GS17-10)’, 2.

¹³⁵ Predikant D, 7:111 ¶1370.

¹³⁶ Predikant F, 10:39 ¶113.

¹³⁷ Vergelijk: Classis Flevoland-Overijssel, ‘Vierjaarlijks verslag classis Overijssel-Flevoland 2018-2022’ (Eigen uitgave, 19 juli 2022), paragraaf 9 ‘Communicatie regio-plaatselijk’.

¹³⁸ Predikant B, 11:82 ¶581; Predikant E, 12:29 ¶795.

¹³⁹ Predikant C, 6:71 ¶143-144.

De vraag naar ‘kerk-zijn’ is een wezenlijke vraag als het gaat over eenheid, omdat hiermee de eenheid van de kerk als lichaam van Christus ingebracht wordt (zie paragraaf 3.1). Een geloofsgesprek hierover ontstaat overigens niet altijd vanzelf:

“Soms heb je een vierjaarbezoek en dan gaat het eerst over de gordijnen en over de piano... Dan zeg ik: “We gaan het over God hebben! Waar hebben jullie God ontmoet, recent? We gaan het over God hebben!”¹⁴⁰

De bijdrage van de classispredikant aan de eenheid van de kerk via reguliere bezoeken blijkt ook uit het feit dat de modaliteit van een bezochte gemeente regelmatig naar de achtergrond verdwijnt.¹⁴¹

“Alleen al door hun persoon. Want stel: jij bent orthodox, ik ben liberaal of omgekeerd. Dan komen de classispredikanten én bij jou én bij mij. Dus ze gaan niet alleen naar een bepaald groepje toe. Ze gaan naar iedereen toe van onze kerk: elke gemeente en elke voorganger bezoeken zij. (...) en ze zeggen niet: “Als jij niet orthodox..., of als jij niet liberaal..., of als jij niet dit of als jij niet dat..., dan komen we niet!” Nee, fundamenteel: “Je behoort bij die kerk, je behoort bij het lichaam van Christus. Je staat in deze kerktraditie. Wij horen bij elkaar!” Dus door in hun concrete doen en laten geen onderscheid te maken, bevorderen zij die eenheid en ‘leven’ zij die eenheid.”¹⁴²

3.4 CRISISBEGELEIDING

Bij crisis is de eenheid binnen een gemeente juist vaak ver te zoeken. Een classispredikant kan dan een rol spelen bij het oplossen of hanteerbaar maken van het conflict. In de beginfase van een verschil van inzicht is dat eenvoudiger, dan wanneer het conflict al verder gevorderd is.

“Soms (...) belt er een dominee op, die niet meer met zijn moderamen door één deur kan. Dan is er nog niet echt een conflict, maar dan is hij onzeker en soms kan ik helpen door de dominee wat te ondersteunen. Soms bemiddel ik wat, soms zijn er dan gesprekken waar ik bij aanwezig ben, zodat ik als onafhankelijke derde het gesprek kan leiden. Binnenkort ga ik naar een algemene kerkenraad, waar drie wijken zijn. Wijken die moeten samenwerken, maar ze hebben over en weer allerlei beelden van elkaar. Dan ga ik praten, dan ga ik helpen om dat te verhelderen. Dat zijn nog niet echte conflicten, maar dat heeft wel een kiem er van in zich. Dan zeggen ze: “Wees eens aanwezig. Of bijvoorbeeld een Gereformeerde Bondsgemeente, die zegt: “We komen er niet uit. We zingen nog op hele noten. We willen dat veranderen, maar we durven het gesprek niet aan in de kerkenraad. Want we denken dat het zo verschillend ligt. Daar komt heibel van. Komt u om het gesprek te leiden.”¹⁴³

“Je merkt wel hoe belangrijk het is - afgezien van of de uitkomst nou altijd zo heel fijn is - dat er iemand van buiten [komt] - en dan bedoel ik niet alleen mezelf, maar ook de visitatie - wat ook het resultaat uiteindelijk is. Dat daar iets moet gebeuren op een gegeven moment, dat is helder. En dan ben je heel blij dat toch... Alleen degene die de deur open doet, brengt soms ook de zuurstof.”¹⁴⁴

Net als bij regulier bezoek, benoemen classispredikanten ook in crisissituaties dat zij zich melden onder de noemer van de eenheid van de kerk. Dat heeft twee aspecten. In de eerste

¹⁴⁰ Predikant D, 7:54 ¶ 497.

¹⁴¹ Predikant B, 11:64 ¶399, 11:82 ¶581.

¹⁴² Predikant F, 10:36 ¶ 83, 10:11 ¶89.

¹⁴³ Predikant A, 4:47 ¶ 21-22.

¹⁴⁴ Predikant B, 11:47 ¶ 265.

plaats doorbreekt de classispredikant in persoon de grenzen die binnen een gemeente zijn gemaakt en brengt hij partijen weer met elkaar in gesprek. Dat doet hij (in de tweede plaats) vanuit de eenheid van de kerk, waarbij hij op gezag van de classis ook een appel op de gemeente doet om zich weer in de eenheid te voegen.¹⁴⁵

Enkelen wijzen op de spanning dat als een classispredikant zich in een conflict mengt, hij in een later stadium wellicht onvoldoende de handen vrij heeft om zelf of als onderdeel van het breed moderamen een besluit te nemen.¹⁴⁶ Meerdere classispredikanten kiezen er dan ook voor om (na een eventueel intakegesprek) het Classicale College voor de Visitatie of externe adviseurs in te schakelen.¹⁴⁷ Tijdens het vervolgproces volgen zij dan wel de voortgang. Afstand houden van de inhoud en tegelijk regie houden op het proces is belangrijk om in een later stadium weer classispredikant te kunnen zijn voor het geheel van de classis en zo de eenheid te representeren.¹⁴⁸

Eén classispredikant wijst er specifiek op dat bij crisis niet per definitie altijd de eenheid van de kerk in het geding is. Veel vaker is er sprake van een onverenigbaarheid van karakters, die theologisch gelegitimeerd wordt. Dat men in dergelijke gevallen bij de classispredikant aanklopt, is soms dan ook meer ingegeven vanuit de behoefte om gelijk te halen, dan dat de classispredikant als symbool van eenheid wordt gezien.¹⁴⁹ Voor anderen blijft dat wel overeind staan:

“Als er iets is: een inhoudelijk of zakelijk conflict of geding, altijd is dan de classispredikant de persoon van de verbinding. De classispredikant probeert mensen bij elkaar te brengen. Helemaal niet om dingen onder het tafelkleed te schuiven, maar wel vanuit het standpunt: “Je hoort fundamenteel bij elkaar. Dus je kunt eigenlijk elkaar ook niet uit de weg gaan.”¹⁵⁰

Hoopvol is dat enkele classispredikanten menen dat er een afname is van het aantal visitatietrajecten in hun classis.¹⁵¹ Anderen herkennen dat niet direct, maar ervaren wel dat conflicten door vroegtijdig signaleren en handelen minder hoog opspelen of voortwoekeren. In de beleving van de classispredikanten zijn er daardoor minder losmakingen dan voorheen.¹⁵²

3.5 VOORGAAN IN KERKDIENTEN

Vieren ontbreekt in functieomschrijving

Vanuit de functieomschrijving van de classispredikant geredeneerd, is het voorgaan in kerkdiensten verwonderlijk, omdat deze taak niet in het profiel is opgenomen (zie paragraaf 3.2, punt 4). Voor tien van de elf classispredikanten is het leiden van kerkdiensten echter een relevant onderdeel van hun werk.¹⁵³

¹⁴⁵ Focusgroepgesprek, 25:7 ¶11.

¹⁴⁶ Predikant A, 4:29 ¶91; Predikant C, 6:22 ¶103; Predikant E, 12:9 ¶447.

¹⁴⁷ Verhoeven, 'Jaarverslag Classispredikant Utrecht; september 2019-juni 2020', 2; Classis Veluwe, 'Vierjaarlijks verslag Classicale Vergadering Veluwe', 13; Predikant B, 11:46 ¶261; Predikant C, 6:21 ¶97; Classispredikant E, 12:54 ¶211.

¹⁴⁸ Focusgroepgesprek, 25:8 ¶13.

¹⁴⁹ Predikant D, 7:48 ¶398-403.

¹⁵⁰ Predikant F, 10:12 ¶91.

¹⁵¹ Predikant C, 6:66 ¶99.

¹⁵² Focusgroepgesprek, 25:4 ¶45-47.

¹⁵³ Predikant A, 4:42 ¶213; Predikant B, 11:73 ¶523; Predikant C, 6:74 ¶164; Predikant D, 7:106 ¶334, 338; Predikant E, 12:2 ¶641; Focusgroepgesprek, 25:2 ¶27.

“In formele zin is het niet onderdeel van je werk, want je wordt er apart voor betaald, via de preekvergoeding. Ik (...) verantwoord het ook niet in het breed moderamen. Maar ik heb wel dat ik soms dingen zie, waar ik wel op terugkom. Er blijkt ineens een kerkelijk werker aangesteld te zijn en dan hoor ik dat in een consistorie. Of ik krijg een impressie: wat voor liederen gebruiken ze, wat voor Avondmaals-praktijken zijn er?”¹⁵⁴

In het licht van de zes meest genoemde taken van de bisschop (zie figuur 1 in paragraaf 2.1) is het de vraag wat meer bijzonder is: dat de classispredikanten voorgaan in kerkdiensten óf dat die taak niet is opgenomen in de functieomschrijving. Bij een analyse van de meest genoemde taken van de bisschop in paragraaf 2.1 constateerde ik namelijk dat (ná ‘belichamen van eenheid’) ‘verkondigen van het Woord’ en ‘bedienen van de Sacramenten’ het vaakst werden genoemd. Uitgerekend deze twee taken zijn te verbinden aan kerkdiensten. Hoewel in deze thesis niet de vraag centraal staat of de classispredikant gelijk staat aan een bisschop, staat vast dat hij *predikant* is en dus de bediening van Woord en Sacramenten is toevertrouwd.¹⁵⁵

Bovendien is bij de herbenoeming van de synodescriba op 12 juni 2021 ‘voorgaan in kerkdiensten’ expliciet aan diens taakomschrijving toegevoegd.¹⁵⁶ Bij de actualisering nadien van het profiel voor de classispredikant (met het oog op de nieuwe benoemingsperiode per september 2023) had een vergelijkbare passage kunnen worden toegevoegd. Dit is niet gebeurd. Sommige classispredikanten betreuren dit:

“Wij hebben als classispredikant geen liturgische functie gekregen. Dat vind ik zelf een beetje jammer. (...) [Ik ben] er wel graag bij als predikanten bevestigd worden. Dan zeg ik ook graag wat - niet omdat ik het nou zo belangrijk vind om zelf wat te zeggen - maar wel omdat ik het belangrijk vindt om te zeggen: “Je wordt niet dominee van gemeente X, je wordt dominee van de hele kerk.” En als classispredikant belichaam ik dat grotere geheel.”¹⁵⁷

[Gevraagd naar wat de classispredikant zou willen veranderen] “Ik weet niet hoe ik hem zou willen veranderen, maar (...) dan zou ik een sterkere verankering in de liturgie willen. Ik mis in die zin mijn eigen vierplek. Dat bedoel ik nu niet in de zin van: sentimenteel; maar ik bedoel [het] meer in de zin van: voor mijn gevoel zou dat een toegevoegde waarde kunnen hebben. (...) Ik heb hier zelfs staan: “Een sterkere binding met de liturgie, eenheid, uitroepeten dubbel”. Dus zonder dat ik hem precies woorden kon geven toen, zit daar voor mij wel een punt in. Dat zou ik mooi vinden.”¹⁵⁸

Voor anderen is het vanzelfsprekend dat classispredikanten voorgaan:

“Wat gebeurt hoeft ook niet altijd omschreven te zijn. Het kan volstrekt logisch zijn zonder dat het er staat. Kijk, als je classispredikant in een classis bent, dan vind ik het volstrekt logisch dat je voorgaat in al die gemeenten. Voor zover ik weet doen we dat allemaal.”¹⁵⁹

¹⁵⁴ Predikant D, 7:108 ¶ 346-347.

¹⁵⁵ Protestantse Kerk in Nederland, *Kerkorde*, O3-9-1.

¹⁵⁶ R. de Reuver, ‘Magnificat! Toespraak bij de herverkiezing tot scriba van de generale synode van de Protestantse Kerk in Nederland’ (Generale Synode, Lunteren, 12 juni 2021), <https://protestantsekerk.nl/verdieping/magnificat/>.

¹⁵⁷ Predikant A, 4:77 ¶ 165.

¹⁵⁸ Predikant B, 11:183 ¶ 902, 11:115 ¶ 925.

¹⁵⁹ Predikant E, 12:83 ¶ 653.

*“Nee, je hoeft er niet een vinkje bij te zetten (...) Maar (...) ik gebruik het 100 procent. Ik zie het zo, dat je als classispredikant ook herder bent. Een herder blijft altijd bij de kudde. Ik ben niet van de soort van 40 uur. Nee, dat gaat altijd door.”*¹⁶⁰

Voorgaan als gestalte geven aan (eenheid van) de classis

Classispredikanten verbinden hun rol als voorganger met het zichtbaar maken van de classis. In persoon geven zij een gezicht aan die classis.

*“Het is ook belangrijk dat je je gezicht laat zien. Je bent ook het uithangbord van de classis. Dus het is heel belangrijk dat ze jou zien.”*¹⁶¹

Dit betekent niet dat men zichzelf op de voorgrond stelt. Classispredikanten kunnen zichzelf goed relativeren. Het gaat niet om de persoon van de classispredikant, maar hoe deze functioneel aanwezig is om de eenheid van de kerk zichtbaar te maken. In die zin maakt het voor één van de classispredikanten geen verschil of de classispredikant bij de mededelingen aan het begin van de dienst wel of niet als zodanig wordt aangekondigd.¹⁶²

*“Ik heb de eenheid toch altijd wat meer gezocht in het geheel van de kerk. Zoals Arjan Plaisier dat de laatste jaren verwoord heeft (...): “Je representeert iets, maar je bent het niet zelf: je bént niet de eenheid van de kerk. Je bént niet de classis. Je geeft er wel een bepaald gezicht aan.” In die zin kan het wel. Want in plaats van het toch wat vormloze lichaam ‘breed moderamen’, is er nu een persoon die contacten heeft.”*¹⁶³

Ondanks die relativering, blijft de persoonlijke representatie in de praktijk een krachtig instrument om de eenheid fysiek tot uitdrukking te brengen.

*“Ja, en als je het dan over de eenheid van de kerk hebt: ik zie hier wel een element in, dat ik dan wel iets vertegenwoordig van die kerk. En ik vind dat mooi dat gemeenten dus daarin dan dus zeggen van: (...) “Jij bent onze classispredikant.” Zo wordt het vaak dan ook al verwoord: “In deze dienst gaat voor: ónze classispredikant...”*¹⁶⁴

Soms openen de overige werkzaamheden van classispredikant deuren die vanwege de modaliteit van plaatselijke gemeenten eerder gesloten bleven.¹⁶⁵ Een eerder regulier bezoek of begeleiding bij een crisis is dan aanleiding voor een gemeente de classispredikant als voorganger uit te nodigen:

*Je merkt: binnen de Gereformeerde Bond, daar word ik minder gevraagd. Maar de [wijkgemeente in plaats] is een voorbeeld van een Gereformeerde Bondsgemeente waar ik wel word gevraagd. Echt nog 1773, alleen psalmen en hele noten. Maar daar hebben we als classis een proces begeleid. Daaruit kwam de vraag naar voren of ik toen nieuwe ambtsdragers wilde bevestigen, als classispredikant van die gemeente. Die vraagt mij nu - tot nu toe elk jaar - terug, om nog een keertje langs te komen.”*¹⁶⁶

Classispredikanten hebben op deze manier toegang tot een diversiteit aan gemeenten, die niet vanzelfsprekend is voor ‘gewone’ predikanten. Behalve de persoon van de classispredikant,

¹⁶⁰ Predikant D, 7:107 ¶342, 7:108 ¶346-347, 7:143 ¶351.

¹⁶¹ Predikant E, 12:2 ¶641.

¹⁶² Predikant C, 6:106 ¶253; Predikant D, 7:58 ¶529.

¹⁶³ Predikant C, 6:107 ¶255.

¹⁶⁴ Predikant B, 11:64 ¶399.

¹⁶⁵ Predikant B, 11:63 ¶388, 11:104 ¶769; Focusgroepgesprek, 25:2 ¶33.

¹⁶⁶ Predikant B, 11:61 ¶382.

speelt ook de liturgie zelf een rol. Doordat de classispredikant zich aanpast aan de liturgie van de gemeente die uitnodigt, wordt de eigenheid van de plaatselijke gemeente gerespecteerd. De plaatselijke gemeente krijgt hierdoor een erkende plek binnen het geheel van de kerk. Omdat de classispredikant evenwel als liturg optreedt, maakt deze tegelijk zichtbaar dat de plaatselijke gemeente onderdeel is van dat grotere geheel.¹⁶⁷ Vanuit de positie van classispredikant is dan waar te nemen dat de door individuele gemeenten veronderstelde verschillen gróter kunnen zijn dan de daadwerkelijke verschillen:

*"(...) de grootste, meest problematische verschillen zitten tegenwoordig denk ik op het terrein van de ethiek. Qua leer is dat zo op het eerste oog [ook] wel [zo], maar merk ik gewoon veel meer eenheid als ik kijk naar wat men aan liederen zingt, de geloofsbelijdenis en het Onze Vader bidt... en als ik de geluiden hoor, dan denk ik: "Het zit veel dichter bij elkaar dan zij zelf denken." Dan vind ik het wel mooi, om dat ook zo af en toe een beetje in het gesprek in te voeren."*¹⁶⁸

Een column als preek

De ene classispredikant die niet voorgaat, maakt hierin een bewuste keuze. Het voorbereiden van een dienst kost veel tijd en heeft een beperkt bereik: de kerkgangers van dat moment. In plaats van een preek, schrijft hij daarom een wekelijkse column in een regionaal dagblad, met een groter bereik. Overeenkomst van column en preek is hier dat bij beide zichtbaarheid een rol speelt in de afweging.¹⁶⁹

3.6 EXTERNE REPRESENTATIE EN OECUMENE

Vertegenwoordiging van de classis naar overheden

In de analyse van gesprekken constateer ik een grote verwevenheid tussen externe representatie en oecumene. Daarom behandel ik deze hier in samenhang. Het meest treffende voorbeeld van die nauwe samenhang is de strategie van een classispredikant om via zijn contacten met de Commissaris van de Koning in contact te komen met migrantenkerken. Nadat deze classispredikant twee regionale oecumenische kringen van traditionele kerken heeft georganiseerd, valt hem op dat de circa 60-70.000 migrantenchristenen die zich in de classisregio zouden moeten bevinden voor hem buiten beeld zijn. Het gaat om kleine gemeenten, die vanwege hun congregationalistische kerkmodel sterk lokaal georganiseerd zijn langs etnische lijnen.

*"Ik heb nu met de Commissaris van de Koning overlegd. Dit jaar is het thema 'Slavernij'. (...) ik zit goed in dat thema. Ik heb ook uitgezocht voor [provincie]: "Zeg, jullie gaan vast een herdenking doen, dat wil ik wel helpen organiseren en dan gaan we ook de migrantenkerken vragen, die hebben een relatie met dat thema." Zo heb ik ook gelijk weer wat meer migranten binnen! Dus dan ben ik bezig met de eenheid van de kerk."*¹⁷⁰

¹⁶⁷ Predikant B, 11:97 ¶717.

¹⁶⁸ Predikant C, 6:88 ¶205.

¹⁶⁹ Focusgroepgesprek, 25:2 ¶ 27.

¹⁷⁰ Predikant D, 7:120 ¶426-428.

Ook andere classispredikanten hebben contact met de Commissarissen van de Koning.¹⁷¹ De mate van intensiteit verschilt. In het hiervoor genoemde voorbeeld is het overleg intensiever. Ten tijde van de verkiezingen voor Provinciale Staten kreeg deze classispredikant het advies de informateur aan te schrijven om het maatschappelijke belang van de kerken onder de politieke aandacht te brengen. Ook trad de commissaris op als gastspreker tijdens een dag voor predikanten en kerkelijk werkers.¹⁷² In een andere classis kreeg een eerste gesprek over de rol van kerken bij de sociale agenda van de provincie geen vervolg.¹⁷³ In enkele classes is de poging om contact te leggen tijdens Corona uitgesteld en nog niet opnieuw opgepakt.¹⁷⁴

Met burgemeesters hebben de meeste classispredikanten nauwelijks of uitsluitend ad hoc contact.¹⁷⁵ Uitzondering is de Classis Flevoland-Overijssel die naar eigen zeggen contact heeft gelegd met 80 procent van de burgemeesters.¹⁷⁶ Eén classispredikant stuurde tijdens de Coronacrisis een brief aan alle burgemeesters in de classis om hen te bemoedigen.¹⁷⁷ Hoewel er behoefte is aan een goede relatie met de burgerlijke gemeenten, ervaart deze classispredikant ook ongemak: het aantal burgemeesters in een classisregio is aanzienlijk en het onderhouden van contact met de lokale politiek in eerste instantie een taak van de plaatselijke kerkelijke gemeente. Bovendien dient niet de bekendheid van de classispredikant of het opbouwen van een netwerk centraal te staan, maar het inhoudelijke gesprek over thema's, zoals gemeentelijke visies op religieus erfgoed, sociale cohesie en armoede.¹⁷⁸ Tegelijkertijd vergemakkelijkt een bestaand netwerk het leggen van nieuwe contacten:

“Tegelijk merk ik wel, ik was pas hier bij een afscheid van de burgemeester, dat je wel weer een eigen ingang hebt als classispredikant bij die burgemeesters. Want die van [grote stad] stelde me meteen voor aan die van [andere grote stad]: “Dit is de regionale dominee hier.”¹⁷⁹

Eén van de classispredikanten moedigt vanuit oecumenisch en praktisch oogpunt lokale kerkelijke gemeenten aan om - samen met andere denominaties - zelf het contact met de burgerlijke gemeente te zoeken:

“We weten gewoon dat colleges van B&W niet zitten te wachten op twintig contacten, maar één: met z'n allen. Dat stellen B&W wél op prijs. Dat is weer iets om te zeggen: “Bedenk dat je samen kerk bent, dus ook met andere kerken samen.”¹⁸⁰

Representatie in de media

Bij externe representatie van de classis in de media gaat het initiatief meestal van de media zelf uit:

¹⁷¹ Verhoeven, 'Wij leven van de Geest. Beleidsplan 2020-2024', 10; Classis Utrecht, 'Verslag van vier jaar werken in de classis Utrecht', 7; Predikant A, 4:79 ¶173; Predikant D, 7:114 ¶380; Predikant F 10:31 ¶268.

¹⁷² Predikant D, D, 7:114, ¶381-383.

¹⁷³ Predikant A, 4:79 ¶176-177.

¹⁷⁴ Predikant B, 11:69 ¶446-449; Predikant C, 6:38 ¶149.

¹⁷⁵ Verhoeven, 'Jaarverslag Classispredikant Utrecht; september 2019-juni 2020', 6; Classis Zuid-Holland Zuid, 'Vierjaarlijks overzicht van het kerkelijk leven in ressort Zuid-Holland Zuid', 1; Predikant C, 6:72 ¶150.

¹⁷⁶ Protestantse Kerk in Nederland, 'Verslag van de vergadering van de Generale Synode van de Protestantse Kerk in Nederland gehouden op zaterdag 11 februari 2023 in Congressencentrum De Werelt te Lunteren', 13.

¹⁷⁷ Classis Veluwe, 'Vierjaarlijks verslag Classicale Vergadering Veluwe', 6.

¹⁷⁸ Predikant B, 11:68 ¶430, 11:70 ¶461; Predikant D, 7:9 ¶294.

¹⁷⁹ Predikant B, 11:154 ¶422.

¹⁸⁰ Predikant C, 6:39 ¶152.

*“De classispredikant schrijft op verzoek zeer regelmatig een column voor een plaatselijk of regionaal kerkblad. Nederlands Dagblad belt soms om commentaar op een actueel thema.”*¹⁸¹

Ook andere classispredikanten schrijven op verzoek bijdragen voor lokale of regionale kranten.¹⁸² Sommigen hebben een vaste rubriek en een regelmatig contact met de schrijvende pers, terwijl andere classispredikanten aangeven dat het contact sporadisch verloopt.¹⁸³ Hetzelfde geldt voor de relatie met regionale omroepen. Een enkele classispredikant wordt enkele keren per jaar gevraagd een bijdrage te leveren, maar vaker worden predikanten ad hoc benaderd voor commentaar op actuele ontwikkelingen.¹⁸⁴

De Coronacrisis zorgde voor een intensivering tussen de media en de classes. Toen reguliere kerkdiensten vanwege het Coronabeleid van de PKN werden ontraden, zonden diverse omroepen online kerkdiensten uit:

*“Er was een speciale dienst op RTV-NH op Eerste Paasdag 2020 vanuit Bergen, waarin de classispredikant samen met de plaatselijke predikant voorging. En daarna werden in twee perioden van lockdown nog zo’n 8 diensten vanuit plaatselijke gemeenten uitgezonden. Ook werd de classispredikant een aantal keren benaderd door Radio Noord-Holland om te vertellen hoe de kerken met een lockdown omgingen.”*¹⁸⁵

Eén van de classispredikanten leverde een bijdrage aan een documentaire van ARTE over de visie op vaccinatie van christenen op de Biblebelt.¹⁸⁶ Toch is de ruimte van classispredikanten om ‘hét standpunt van dé classis’ te verwoorden in concrete, actuele situaties vaak beperkt. Dat kan komen omdat binnen de classis over thema’s verschillend wordt gedacht, of omdat thema’s in feite om een reactie van de landelijke kerk vragen. In dat laatste geval wordt de visie van de PKN uitgedragen door de synodescriba.¹⁸⁷ Vaak gaat het om thema’s waarbij de interne eenheid binnen de PKN toch al onder druk staat:

“Je ziet dat die maatschappelijke discussie over het homohuwelijk en het gender, dat dat in de kerk ook een rol speelt. Ik ben altijd van de lijn: “De gemeenten mogen daar hun eigen lijn in hebben en dat hebben we te respecteren. (...) Ik had een tijd terug een interview bij [regionale krant]. Die verslaggever zat ontzettend moralistisch op mij te drukken: “Daar moet je toch wat van vinden! (...) Daar moet je toch wat aan doen?” Ik heb haar echt terugverweten: “Nee, ik heb een diep respect voor de manier waarop deze mensen gelovig zijn en kerk zijn. Dat mag! Die ruimte hebben ze. Ik ga daar niet mijn of een algemene moraal overheen leggen. Dat gaan we gewoon niet doen.” Het heeft geen zin namelijk. (...) Het grote probleem van de huidige samenleving is dat de tegenstellingen te groot worden tussen groepen. (...) Dus is voor mij de primaire, belangrijke rol van de kerk om iets tegen die tegenstellingen te doen. Dat houdt dus ook in, dat je dit debat over gender, (...) niet op de spits kan drijven! Dat is niet de taak van de kerken. Dus inderdaad,

¹⁸¹ Classis Zuid-Holland Noord, ‘Vierjaarlijks overzicht classicaal werk’ (Eigen uitgave, juni 2022), 3.

¹⁸² Classis Veluwe, ‘Vierjaarlijks verslag Classicale Vergadering Veluwe’, 5-6.

¹⁸³ Classis Fryslân, ‘Vierjaarlijks overzicht van het kerkelijk leven in de Classis Fryslân’ (Eigen uitgave, 8 juni 2022), 3; Classis Flevoland-Overijssel, ‘Vierjaarlijks verslag classis Overijssel-Flevoland 2018-2022’; Classis Veluwe, ‘Vierjaarlijks verslag Classicale Vergadering Veluwe’, 5; Classis Zuid-Holland Noord, ‘Vierjaarlijks overzicht classicaal werk’, 3; Predikant E, 12:24 ¶430.

¹⁸⁴ Classis Veluwe, ‘Vierjaarlijks verslag Classicale Vergadering Veluwe’, 5; Classis Noord-Holland, ‘Vierjaarlijks overzicht van het werk van de classis Noord-Holland’, 3.

¹⁸⁵ Classis Noord-Holland, ‘Vierjaarlijks overzicht van het werk van de classis Noord-Holland’ (Eigen uitgave, april 2022), 5-6.

¹⁸⁶ Classis Veluwe, ‘Vierjaarlijks verslag Classicale Vergadering Veluwe’, 5-6.

¹⁸⁷ Predikant F, 10:41 ¶155, 10:42 ¶161-163.

nee, niet: “De PKN vindt dit of de PKN vindt dat.” Als de PKN zich nu positief uitspreekt voor het homohuwelijk, dan hebben we vandaag nog een afscheiding.”¹⁸⁸

Terwijl de meeste classispredikanten zoals gezegd worden benaderd, heeft één classispredikant zelf actief de media opgezocht:

“Ik ben gelijk toen ik classispredikant werd naar de regionale omroep gegaan. Ik heb het geluk dat ik er twee heb: twee provincies. Dus dat zijn identiteiten die ook burgerlijk bestaan. Dus ik ben naar [regionale omroep A] gegaan en toen hebben ze me gevraagd als ‘stamgast’. En ik ben naar [regionale omroep B] gegaan en daar hebben ze me gevraagd in de mediaraad te gaan. (...) Dan vergaderen we af en toe. Maar dit valt voor mij dus niet onder vergaderen, maar onder: ‘gezicht geven aan de kerk’.”¹⁸⁹

Ook hier is het doel niet algemene bekendheid van de kerk of classispredikant, maar het onder de aandacht brengen van ontwikkelingen binnen de classis of lokale kerken. Voorbeelden zijn opnieuw de kerkenvisies, maar ook bijzondere aandacht voor Kerst, predikanten die protesteren tegen het beleggingsbeleid van pensioenfondsen, de solidariteit van de kerken in Coronaperiode en de slachtofferhulp vanuit de kerken bij traumaverwerking.¹⁹⁰

Uit het voorgaande wordt duidelijk dat de meeste contacten van de classis met de media via de classispredikant verlopen. Classispredikanten van classes waarvan de regio samenvalt met een geografische of bestuurlijke entiteit lijken daarbij in het voordeel. Classes als Brabant-Limburg, Flevoland-Overijssel, Fryslân, Veluwe en Utrecht hebben daardoor een voordeel. Zo verzucht de classispredikant van Zuid-Holland Noord:

“Zuid-Holland als geheel heeft drie classispredikanten. Dat maakt het niet gemakkelijk het gezicht te zijn van een classis.”¹⁹¹

Tegelijkertijd doet de paradox zich voor dat de classispredikant - als gezicht van de classis - niet altijd ook de spreekbuis van de classis kan zijn in actuele kwesties, omdat binnen de classis over onderwerpen verschillend wordt gedacht. Eenheid die ontbreekt, kan ook niet worden uitgestraald. Desondanks beantwoorden meerdere geïnterviewden de vraag of de classispredikant representant is van de classis positief:

“Ik heb het idee dat sommigen dat wel zo ervaren. Ja, eigenlijk wel vrij breed. Bij gesprekken ervaar ik wel ik representant ben: ik kom niet namens mij persoonlijk, maar vertegenwoordig het breed moderamen van de classicale vergadering.”¹⁹²

“Ja ik vind van wel. Dat je je gezicht laat zien. Dat je ook gezicht van de classis bent naar buiten.”¹⁹³

Deelnemen aan de oecumene

In paragraaf 3.2 is al opgemerkt dat alle geïnterviewde classispredikanten werk maken van de oecumene.¹⁹⁴ In de praktijk betekent dat voor de meesten dat zij deelnemen aan regionale oecumenische overleggen. Voor de drie classispredikanten die actief zijn in de provincies

¹⁸⁸ Predikant E, 12:91 ¶1728-752.

¹⁸⁹ Predikant D, 7:9 ¶1290.

¹⁹⁰ Classis Flevoland-Overijssel, ‘Vierjaarlijks verslag classis Overijssel-Flevoland 2018-2022’.

¹⁹¹ Classis Zuid-Holland Noord, ‘Vierjaarlijks overzicht classicaal werk’, 3.

¹⁹² Predikant C, 6:102 ¶1241.

¹⁹³ Predikant E, 12:84 ¶1666.

¹⁹⁴ De classis Zuid-Holland Noord merkt in het vierjaarsverslag op geen oecumenische contacten te onderhouden, zie: Classis Zuid-Holland Noord, ‘Vierjaarlijks overzicht classicaal werk’, 3.

Flevoland-Overijssel, Gelderland en Utrecht is dat het FUGO-beraad. Aan dit oecumenisch overleg nemen vertegenwoordigers deel van de aartsbisdommen van Utrecht van zowel de Rooms Katholieke Kerk als de Oud Katholieke Kerk, de Russisch-Orthodoxe Kerk, de Koptische Kerk, de Hersteld Hervormde Kerk (op persoonlijke titel) en het Leger des Heils.¹⁹⁵ Het FUGO-beraad komt vier keer per jaar bijeen en is vooral gericht op onderlinge uitwisseling.¹⁹⁶ De laatste jaren is een classispredikant voorzitter van het overleg.

De classispredikant van Utrecht is daarnaast nog betrokken bij het Platform Interculturele Kerken Utrecht. Daarin zoekt de classis naar het contact met migrantenkerken.¹⁹⁷

De classis Brabant-Limburg heeft een internationaal-oecumenische samenwerking. Jaarlijks is er in een uitwisseling tussen het bisdom van de Evangelische Kirche van Kurhessen-Waldeck, het bisdom Den Bosch en de classis.¹⁹⁸

Daarnaast zijn classispredikanten incidenteel betrokken bij oecumenische activiteiten, zoals bijeenkomsten die worden georganiseerd door de Raad van Kerken.¹⁹⁹

Omdat de classispredikant soms wordt vergeleken met de Rooms Katholieke bisschop, is ook gevraagd naar de afstemming met bisdommen. Alle geïnterviewde classispredikanten stemmen met de bisdommen af, maar de intensiteit van die contacten verschilt sterk.²⁰⁰ Dat lijkt meer van de bisschop af te hangen, dan van de classispredikant:

*“In Utrecht zien we nooit een bisschop en in Den Bosch zit hij er zelf bij.”*²⁰¹

Behalve de betrokkenheid van bisschoppen, spelen ook grenzen een rol bij de mate van contact. Omdat de grenzen van de classes en bisdommen verschillen, heeft de ene classispredikant met meer bisdommen te maken dan de andere. Zo omvat het aartsbisdom Utrecht grote delen van de drie classes Flevoland-Overijssel, Gelderland Zuid en Oost en Utrecht. Omgekeerd heeft de classispredikant Brabant-Limburg met drie bisdommen te maken: Breda, Den Bosch en Roermond.²⁰² De Classis Noord-Holland vermeldt dat de bisschop aanwezig was bij de verbintenisdienst van de classispredikant.²⁰³

Deelnemen aan de oecumene betekent in de praktijk voor veel classispredikanten voornamelijk participeren in al bestaande afstemmingsoverleggen. Van eigen initiatieven om deze te bevorderen is nauwelijks sprake. Uitzondering is het genoemde initiatief van een classispredikant om twee regionale oecumenische kringen te starten.²⁰⁴ Een tweede uitzondering is het initiatief van dezelfde predikant om internationale contacten te leggen:

¹⁹⁵ Classis Gelderland Zuid & Oost, ‘Vierjaarlijks Verslag van de Classicale Vergadering Gelderland Zuid & Oost over de periode 1 mei 2018 - 30 april 2022’ (Eigen uitgave, z.d.); Classis Utrecht, ‘Verslag van vier jaar werken in de classis Utrecht’, 7; Classispredikant A, 4:74 ¶ 156; Classispredikant B, 11:151 ¶338, 11:55 ¶332; Classispredikant C, 6:119 ¶289.

¹⁹⁶ Predikant A, 4:75 ¶158.

¹⁹⁷ Classis Utrecht, ‘Verslag van vier jaar werken in de classis Utrecht’, 7.

¹⁹⁸ Predikant E, 12:63 ¶387.

¹⁹⁹ Classis Veluwe, ‘Vierjaarlijks verslag Classicale Vergadering Veluwe’, 6.

²⁰⁰ Classis Gelderland Zuid & Oost, ‘Zoekend onderweg. Beleidsplan 2020-2024 Classis Gelderland Zuid & Oost’ (Eigen uitgave, 16 april 2020); Predikant E, 12:63 ¶386.

²⁰¹ Predikant C, 6:118 ¶290.

²⁰² Predikant E, 12:64 ¶393.

²⁰³ Classis Noord-Holland, ‘Vierjaarlijks overzicht van het werk van de classis Noord-Holland’, 6.

²⁰⁴ Predikant D, 7:36 ¶234.

“Vanuit de oecumene weet ik hoe belangrijk het is dat je naar het buitenland kijkt, en dat je je laat inspireren door het buitenland, want daar groeit de kerk. Dus ik ben een paar keer naar Brussel gegaan om de Europese Raad van Kerken te ondersteunen en dat ook weer in Utrecht uit te leggen. (...) Ik weet dat ze een bepaalde flinterdunne koppeling hebben naar Zuid Afrika. Dus ik heb in de Coronatijd ook een stuk of tien Zuid Afrikaanse voorgangers in een soort van contextuele theologie verbonden met een stuk of vijftien tot twintig gemeentepredikanten en pastores uit onze classis. Gewoon een digitaal gesprek. (...) Om de eenheid, maar ook de openheid van denken te bevorderen: “Hoe geloven jullie in Zuid Afrika? Hoe doen wij dat, en hoe doe je dat rond het thema ‘opstanding?’” Dus de eenheid van denken bevordert je ook door begrip voor het geheel van de theologie en van de kerk te ontwikkelen.”²⁰⁵

Een derde uitzondering is de aansporing van een classispredikant aan plaatselijke gemeenten om werk te maken van de oecumene op lokaal niveau:

“We zijn met elkaar verbonden en aan elkaar gegeven. Dat wordt niet overal zo beseft. Sommigen houd ik wel eens voor: “Je denkt toch niet dat de kerk ophoudt bij de grens van je dorp?” (...) Ik probeer ook de samenwerking tussen gemeenten te bevorderen. Soms ook wel over de kerkgrenzen heen. Er zijn een aantal gemeenten in de Achterhoek, die de Rooms Katholieken onderdak geboden hebben. Want het is een grote kaalslag daar: heel veel kerken zijn gesloten. Als ze daar over beginnen, juich ik dat alleen maar toe: “Doe dat! Voor zover het mogelijk is.” (...) Wat ik ook wel merk is dat sommige kerken veel aan vluchtelingenopvang doen. Er was ergens een gemeente daar had men de kerk beschikbaar voor de Rohingya’s uit Myanmar. Nu hoor ik van verschillende Oekraïense diensten die in de kerken worden gehouden.”²⁰⁶

Overige vormen van externe representatie

Naast de vertegenwoordiging van de classis naar politiek, media en in de oecumenische contacten, zijn andere voorbeelden van externe representatie zeldzaam. Een classispredikant wordt jaarlijks uitgenodigd voor de Dies Natalis van een universiteit in de classis.²⁰⁷ Twee classispredikanten melden in het vierjaarlijks verslag actief te zijn op social media.²⁰⁸ Ook merkt een classispredikant op zich bij publieke bijeenkomsten soms bewust als geestelijke te laten identificeren door het dragen van een collar.²⁰⁹

3.7 ONDERLINGE CONTACTEN & SAMENWERKING BEVORDEREN

Blijkens de verslagen van de classes steken de classispredikanten veel tijd en energie in het bevorderen van samenwerking.²¹⁰ De classispredikant van Noord-Holland is er vrijwel dagelijks

²⁰⁵ Predikant D, 7:51 ¶462-467.

²⁰⁶ Predikant C, 6:87 ¶204, 6:101 ¶234-235.

²⁰⁷ Predikant C, 6:73 ¶154.

²⁰⁸ Classis Veluwe, ‘Vierjaarlijks verslag Classicale Vergadering Veluwe’, 6; Classis Zuid-Holland Noord, ‘Vierjaarlijks overzicht classicaal werk’, 3.

²⁰⁹ Predikant D, 7:129 ¶493.

²¹⁰ Verhoeven, ‘Jaarverslag Classispredikant Utrecht; september 2019-juni 2020’, 1; Verhoeven, ‘Wij leven van de Geest. Beleidsplan 2020-2024’, 3; M. Luijk, ‘Vierjaarlijks verslag Classis Noord-Brabant, Limburg en Réunion Wallonne’ (Eigen uitgave, 10 juni 2022), 10; Classis Gelderland Zuid & Oost, ‘Vierjaarlijks Verslag van de Classicale Vergadering Gelderland Zuid & Oost over de periode 1 mei 2018 - 30 april 2022’, 1; Classis Veluwe, ‘Vierjaarlijks verslag Classicale Vergadering Veluwe’, 9.

mee bezig.²¹¹ In de interviews verbinden predikanten deze onderlinge contacten en samenwerking sterk met eenheid:

*“Ik denk dat ik [als classispredikant] nog meer geroepen ben tot eenheid. Ik zeg ook in elk gesprek: “Je bent [als gemeente] op zich geen kerk! Je bent alleen maar samen kerk.” Dat benoem ik in elk gesprek. Vanuit het belang dat ik daaraan hecht.”*²¹²

*“Juist omdat je er bovenuit getild wordt in die functie, kun je ook de eenheid helpen bevorderen! Doordat je al die gemeenten met elkaar verbindt. Kijk, het is spiritueel en het is gelovig, maar het is óók heel praktisch: Ik ben al die gemeenten met elkaar aan het verbinden! Wat ik ook heel erg stimuleer is dat clusters van gemeenten met elkaar in gesprek gaan en elkaar gaan opzoeken en elkaar gaan versterken. Dat is echt core...”*²¹³

In het bevorderen van onderling contact en samenwerking is een praktisch en een spiritueel aspect te ontdekken.²¹⁴ Het praktische aspect betreft vaak de inhoud van een probleem van een plaatselijke gemeente. Steeds vaker is dat gebrek aan bestuurskracht.²¹⁵ De classispredikant kan dan gemeenten met elkaar verbinden met het oog op bestuurlijke samenwerking.²¹⁶ Een andere keer is zijn rol gericht op het delen van informatie en meedenken over de te volgen strategie:

*“(…) ik kan ook informatie géven. Ik kan ook dingen délen. Ik kan ook heel duidelijk zeggen: “U bent niet de enige bij wie de middengeneratie ontbreekt. Er zijn ondertussen gemeenten waar überhaupt geen kinderen meer zijn!” Ik kan vanuit mijn positie ook veel meer strategisch nadenken over: wat is nou eigenlijk nodig in die gemeente?”*²¹⁷

Behalve bestuurskracht kan de praktische rol van de classispredikant bij het intensiveren van de samenwerking tussen gemeenten ook een inhoudelijk thema betreffen. Eén van de classispredikanten noemt dit als voorbeeld van de manier waarop hij in persoon de eenheid van de classis bevordert:

*“Dus ik zeg bijna altijd bij zo'n kerkenraad waar ik op bezoek ben: “Met mij komt de rest van de classis eigenlijk ook een beetje bij jullie op bezoek. Gisteren was ik daar..., vorige week..., vanavond ben ik bij jullie..., volgende week ben ik daar.” Ik ben dan soms ook een lijntje tussen die gemeenten. Bijvoorbeeld: pas een gemeente die bezig was met het al dan niet overgaan tot het zegenen van homoseksuele relaties. Dan zeg ik: “Ik ben laatst in [gemeente] geweest, daar hebben ze ditzelfde traject gelopen.” Een gemeente die best een beetje lijkt op jullie gemeente, is het niet een idee dat je eens een keer wat uitwisselt met elkaar?”*²¹⁸

In dit voorbeeld is tegelijk ook een spiritueel aspect te ontdekken. Dit krijgt gestalte doordat de classispredikant zich als het gezicht van de classis tegenover de individuele gemeente presenteert. Classispredikanten zien zichzelf soms als tegenstem tegen de

²¹¹ Classis Noord-Holland, 'Vierjaarlijks overzicht van het werk van de classis Noord-Holland', 10.

²¹² Predikant A, 4:80 ¶190.

²¹³ Predikant E, 12:104 ¶912.

²¹⁴ Predikant E, 12:104 ¶912.

²¹⁵ Luijk, 'Vierjaarlijks verslag Classis Noord-Brabant, Limburg en Réunion Wallonne', 8-9; Classis Gelderland Zuid & Oost, 'Vierjaarlijks Verslag van de Classicale Vergadering Gelderland Zuid & Oost over de periode 1 mei 2018 - 30 april 2022'; Classis Noord-Holland, 'Vierjaarlijks overzicht van het werk van de classis Noord-Holland', 10; Classis Veluwe, 'Vierjaarlijks verslag Classicale Vergadering Veluwe', 9; Predikant C, 6:6 ¶114, 6:33 ¶125, 6:47 ¶238; Predikant D, 7:90 ¶211; Predikant E, 12:17 ¶311, 12:60 ¶350, 12:75 ¶502.

²¹⁶ Predikant E, 12:59 ¶334.

²¹⁷ Predikant E, 12:52 ¶197.

²¹⁸ Predikant B, 11:167 ¶714.

(congregationalistische) gedachte alsof er naast de eigen (wijk)gemeente verder geen kerk zou bestaan.²¹⁹ Tegelijkertijd benadrukt hij de eenheid door te zeggen dat hij ook 'het lijntje tussen die gemeenten' is en zo de onderlinge afstand overbrugt.²²⁰

3.8 BEVESTIGING EN LOSMAKING PREDIKANTEN

De bevestiging en losmaking van predikanten is één van de weinige werkzaamheden waar sprake is van een meer fundamenteel verschil tussen classispredikanten (in plaats van een gradueel verschil, zie punt 6 van paragraaf 3.2). Classispredikanten maken hierin verschillende afwegingen.

Voor een aantal classispredikanten blijkt een persoonlijke relatie bij bevestiging en losmaking bij nadere beschouwing doorslaggevend. Hun classispredikantschap speelde geen zwaarwegende rol om een dienst te leiden:

*"Ik kan niet alle verbintenisdiensten en afscheidsdiensten bijwonen. (...) Maar als er iets bijzonders is, als ik een apart traject gelopen heb met een gemeente, dan wil ik dat nog wel eens doen."*²²¹

*"Ik heb een keer een uitzondering gemaakt, toen ik een predikante, die ik veel had begeleid in de loopbaanplanning (...) werd losgemaakt van de gemeente (...). Die belde mij zelf ook, en daar voel je al aan dat het een persoonlijke relatie is: "Wil jij de ontheffingsformule lezen? We doen het op een middag in een kerkdienst. Dat zou ik leuk vinden. Dat jij dat dan specifiek doet." Maar dat is eigenlijk persoonlijk gedragen."*²²²

De classispredikanten van Utrecht en Delta kiezen er bewust voor wél een rol te willen spelen bij bevestiging en losmaking van gemeentepredikanten. Dit betekent niet dat zij alle diensten leiden, maar zij zijn hiervoor - als classispredikant - wél beschikbaar.

Anderen houden het wat meer af. Voor sommigen is dat primair ingegeven door de tijdsbelasting. Voor anderen speelt de meer principiële afweging dat bij deze diensten iemand anders de classis vertegenwoordigd.²²³

*[Bevestigingen in het ambt doe ik] "Niet uit hoofde van de functie als classispredikant. Dat principieel niet. [Over een recente intrededienst van een kennis:] Toen ging ik daarheen, maar dan ga ik gewoon in de kerkbanken zitten - want de classisafgevaardigde spreekt daar - geef na afloop een hand en dat is het dan."*²²⁴

3.9 WELKE ROL SPEELT HET PREDIKANTSAMBT?

In hoofdstuk 2 is al aan de orde geweest dat de classispredikant geen vierde ambt bekleedt, maar predikant in algemene dienst is, met een speciale functie (zie paragrafen 2.3.d en 2.4.c). Zonder uitzondering geven geïnterviewden aan dat het vervullen van een ambt voor hen belangrijk is in

²¹⁹ Focusgroepgesprek 25:9, ¶23.

²²⁰ Focusgroepgesprek, 25:6 ¶58.

²²¹ Predikant C, 6:79 ¶172.

²²² Predikant D, 7:132 ¶522.

²²³ Focusgroepgesprek, 25:3 ¶18.

²²⁴ Predikant D, 7:135 ¶537.

hun rol als classispredikant. Daarbij worden wel verschillende accenten gelegd. Enkelbenadrukken het belang van de ambtelijke lijn met de landelijke kerk.²²⁵

“Het begint bij God die roept en de kerk die zendt. Dus God roept (...), de kerk herkent die roeping, de kerk rust toe en de kerk coördineert en zendt dan ook uit. (...) Maar in die tweeslag [van roepen en zenden] is het zó fundamenteel dat de classispredikant ambtsdrager is en zich door die ene kerk gezonden weet om dit in de classis te kunnen en te mogen doen... Dat hij of zij wordt gedragen doordat de kerk zélf de classispredikant daartoe uitzendt.”²²⁶

“Het ambt is heel bepalend. (...) Daar staat of valt voor mij alles mee. Ik kom wel echt namens de kerk. Wat kom ik daar anders doen? Anders zou ik mijn werk niet goed kunnen doen.”²²⁷

Ook wordt het belang van het ambt benadrukt als contrast van de gedachte dat de classispredikant vooral een ‘manager’ of ‘regelneef’ is.²²⁸ Eén classispredikant vertelt dat hij het ambt niet als een last ervaart, maar er zicht juist opgetild voelt.

“Het feit dat ik ambtsdrager ben, dat verlicht mij. Dat geeft mij ruimte in het hart. Ik ben ook [verantwoordelijke baan] geweest. Dat was een functie. Op een bepaalde manier drukt dat zwaarder dan classispredikant zijn. Omdat God mijn kruis verlicht. Het kruis is al gedragen. (...) Sommige mensen maken dat [ambt] dan heel zwaar. Dat is het niet, het verlicht mij.”²²⁹

Sommige geïnterviewden gaan aanvankelijk mee in de suggestie dat het verschil tussen classispredikanten en gemeentepredikanten een kwestie van schaal betreft: zoals de gemeentepredikant over de eenheid van de gemeente waakt en die bevordert, doet de classispredikant dat op classicaal niveau. Toch houdt die vergelijking uiteindelijk maar ten dele stand. Meer dan voor de plaatselijke predikant in relatie tot de kerkenraad geldt, is de classispredikant de representant van de classicale vergadering.²³⁰ Bovendien ontleent de classispredikant volgens de Kerkorde zijn bevoegdheden niet aan zijn eigen functie, maar aan het feit dat hij de classicale vergadering representeert.²³¹ Beter is het daarom te spreken van een verschil in gradatie:

“Ja, dat voel ik wel zo. Dat zit er in dat je dus die rol hebt dat je als classispredikant namens je [classicale] vergadering wel toeziet op de eenheid van de kerk in jouw gebied. Ik kan het niet precies onder woorden brengen, maar dat voelt wel als een zwaardere verantwoordelijkheid dan toen ik gemeentepredikant was. (...) dit is wel een andere gradatie merk ik. Is het de schaal? Je hebt meer overzicht, dus je ziet ook meer op hoeveel plekken de kerk tot vreugde en tot zegen kan zijn van de samenleving en de mensen. Of ook tot schade kan zijn. Je ziet gewoon ook meer, dus er komt ook meer langs.”²³²

Behalve zelf meer zien, speelt ook eigen zichtbaarheid een rol. Daarop is in paragraaf 3.6 al ingegaan in het kader van externe representatie en oecumene. Daarbij ging het primair om de kerk als instituut. Eén van de geïnterviewden gebruikt het podium dat hij als classispredikant

²²⁵ Predikant A, 4:38 ¶188.

²²⁶ Predikant F, 10:14 ¶109.

²²⁷ Predikant E, 12:4 ¶906, 12:100 ¶839.

²²⁸ Predikant B, 11:130 ¶1055; Predikant F, 10:14 ¶109, 10:16, ¶127.

²²⁹ Predikant D, 7:130 ¶1503, 7:18 ¶512.

²³⁰ Predikant C, 6:109 ¶1259.

²³¹ Predikant C, 6:110 ¶1262. Zie ook: Protestantse Kerk in Nederland, *Kerkorde*, O4-16.

²³² Predikant B, 11:180 ¶852, 11:181 ¶858.

krijgt behalve voor het representeren van de kerk ook bewust om juist het ambt van predikant publiek zichtbaar te maken:

*"(...) er zijn ook momenten dat je als het prototype van de gemeentepredikant zegt: "Hier sta ik, hier kom ik." (...) Bij een 4 mei herdenking, dan doe ik zelfs een boordje om, dat iedereen ziet: "Er is iemand van de kerk." Dus het boordje, dat ben ik op een gegeven moment gaan dragen omdat ik bij de 4 mei herdenking werd uitgenodigd... herkenden ze me niet! En zeiden: "Er is niemand van de kerk!" Ik ben soms geroepen om zichtbaar te zijn. En dan zeg ik ook: "Ik ben hier van de kerk, en daar sta ik voor!" Ja, dat is ook belangrijk. Dus op dat moment ben je wel (...) even het prototype van de gemeentepredikant. (...) Dus die taak heb je ook."*²³³

Er zijn overeenkomsten tussen gemeentepredikant en classispredikant als het gaat om de roeping van Christuswege, de collegialiteit die men ervaart ten opzichte van andere predikanten en de vrijheid van het ambt.²³⁴

*"Ik ben niet een ambtenaar van de classis. Dus ik in die zin heb ik ook de vrijheid van het ambt van predikant. Ik hoef niet bij alles te denken: "Wat vind mijn scriba of mijn voorzitter?" Zoals een predikant in zijn kerkenraad de vrijheid van het ambt heeft, zo beleef ik dat ook."*²³⁵

3.10 TUSSENCONCLUSIE: HOE KRIJGT EENHEID GESTALTE?

Voor classispredikanten is de eenheid van de kerk gefundeerd in Jezus Christus als de ene Heer van de Kerk en in de éénheid van God. Als lichaam van Christus is de kerk zelf ook een eenheid. In de bediening van Woord en Sacrament wordt dat volgens classispredikanten praktisch zichtbaar. In formele zin wordt de eenheid op classicaal niveau weerspiegeld in de classicale vergadering.

Op verschillende manieren geeft de classispredikant in persoon gestalte aan de eenheid. Daarbij springen vooral het reguliere bezoek, crisisbegeleiding en het voorgaan in kerkdiensten in het oog. Bij deze drie activiteiten vervult de classispredikant een actieve rol. Bij reguliere bezoeken komt de classis in de persoon van de classispredikant fysiek op bezoek bij plaatselijke gemeenten en belichaamt hij zo de eenheid van de kerk. Inhoudelijk bevordert hij de eenheid door het geloofsgesprek te voeren en bevorderen. In tijden van crisis levert de classispredikant als persoon van de verbinding een bijdrage om de eenheid te herstellen. Enkele classispredikanten zijn juist na bezoek of crisisbegeleiding gevraagd om een keer voor te gaan in een kerkdienst. Soms betekende dit dat modaliteitsgrenzen werden overbrugd. Dat classispredikanten in gemeenten van verschillende modaliteit voorgaan, illustreert dat die verschillende gemeenten sámen één kerk vormen. Ten slotte geven classispredikanten letterlijk een gezicht aan de PKN via hun contacten met overheden, de media en in oecumenische overleggen. Hierbij valt op dat de meeste classispredikanten deze externe representatie niet strategisch inzetten. Contacten met overheden komen vaak ad hoc tot stand en media benaderen vaker classispredikanten dan andersom.

²³³ Predikant D, 7:129 ¶493.

²³⁴ Predikant B, 11:178 ¶827; Predikant C, 6:109 ¶260; Predikant D, 7:127 ¶487; Zie voor de vrijheid van het ambt van predikant ook: Protestantse Kerk in Nederland, *Kerkorde*, O3-5-2.

²³⁵ Predikant B, 11:111 ¶846.

Niet alleen het voorgaan in kerkdiensten maakt de classispredikant tot een herkenbare predikant. De notie van geroepen en gezonden te zijn is nadrukkelijk aanwezig. Daarmee is het ambt een belangrijke bouwsteen voor de functie. Dit ambt biedt ook theologisch tegenwicht tegen de zienswijze van de classispredikant als kerkelijk regiomanager. Naast overeenkomsten tussen gemeentepredikant en classispredikant, bestaat er een verschil in gradatie van de mate waarin men de eenheid van de plaatselijke gemeente respectievelijk de classis uitstraalt.

4 CONCLUSIE

Dit hoofdstuk bevat de conclusies van mijn onderzoek en geeft een antwoord op de centrale vraag.

IS DE CLASSISPREDIKANT GESTALTE VAN DE EENHEID?

In paragraaf 1.4.a is de centrale vraagstelling van deze masterthesis als volgt verwoord:

Hoe geeft de classispredikant in de praktijk gestalte aan de eenheid van de kerk op classicaal niveau in het licht van het spreken van de Protestantse Kerk in Nederland over eenheid aan het begin van de 21^e eeuw?

Aan de hand van de vier deelvragen formuleer ik in het navolgende het antwoord op deze vraag. Ik eindig met een slotconclusie.

a. De classispredikant sluit aan bij traditie en actualiteit

De functie van classispredikant is voor een deel terug te voeren op de manier waarop de vroege kerk via de persoon van de bisschop gestalte gaf aan de eenheid van de kerk. Voor een ander deel is het een gekozen instrument voor de problemen die de PKN en haar voorgangers rond de eeuwwisseling ervoeren. In vijf jaar tijd is de classispredikant een adequaat antwoord gebleken op drie basale behoeften die in deze periode ter sprake werden gebracht, namelijk:

1. de behoefte aan ervaren eenheid.;
2. de behoefte aan doorzettingsmacht op kritieke momenten;
3. de behoefte aan de zichtbare representatie van de kerk in een persoon.

Dit betekent niet dat problemen volledig zijn opgelost. Wél dat een verbetering merkbaar is ten opzichte van de periode vóór 2018. In de classispredikant krijgt de classis een persoonlijk gezicht (3). Van uit zijn centrale rol kan de classispredikant snel ingrijpen in crisissituaties (2). Conflicten worden daardoor niet voorkomen, maar omdat eerder signalering en interventie plaatsvindt, escaleren de conflicten minder. Boven al krijgt de eenheid van de classis gestalte in de classispredikant (1) door zijn fysieke aanwezigheid tijdens reguliere bezoeken, crisissituaties, vieringen en externe representatie.

b. De eenheid van de kerk is een geloofsuitspraak

Classispredikanten zijn eensluidend in hun definitie van de eenheid van de kerk. Deze is gefundeerd in de eenheid van God. Het gaat dan om Jezus Christus als de ene Heer van de Kerk en de Kerk als lichaam van Christus. Maar ook om de ene God van Israël. Het beginpunt van de eenheid van de kerk is daarmee niet de menselijke ervaring, maar de Godsopenbaring. Via de eerste van de notae ecclesiae in de geloofsbelijdenis van Nicea-Constantinopel beaamt de 'ene, heilige, katholieke en apostolische kerk' deze eenheid.

Consequentie hiervan voor de classispredikant is dat deze geloofsuitspraak voorafgaat aan een taakomschrijving. Dit betekent dat de classispredikant ten principale niet in de eerste plaats op grond van zijn werkzaamheden, maar vanwege het Christus representerende ambt van predikant gestalte is van de eenheid van de kerk. Classispredikanten ervaren het ambt zelf als een belangrijke drager voor hun functioneren.

c. De classispredikant werkt aan de eenheid van de kerk

Dit onderzoek maakt echter duidelijk dat ook de daadwerkelijke activiteiten van de classispredikant er aan bijdragen dat hij in de praktijk het herkenbare gezicht van de classis is. Acht taken van de classispredikant zijn direct verbonden met het bevorderen van de eenheid. Het gaat om:

1. Regulier bezoek
2. Geloofsgesprek voeren
3. Crisisbegeleiding
4. Voorgaan in kerkdiensten
5. Externe representatie
6. Oecumene
7. Onderlinge contacten & samenwerking bevorderen
8. Bevestiging en losmaken predikanten

Vooral via het reguliere bezoek, crisisbegeleiding en voorgaan in kerkdiensten leveren classispredikanten een belangrijke bijdrage aan de eenheid van de kerk. Dit zijn ook de activiteiten waaraan zij de hoogste prioriteit geven. Tijdens deze werkzaamheden vervullen zij in persoon een zichtbare en actieve rol. Dit laatste geldt ook voor externe representatie en in de oecumene. Beide laatstgenoemde werkzaamheden worden nog weinig strategisch ingezet. De classispredikant is dan ook meer het gezicht *binnen* de classis, dan het gezicht naar *buiten*.

4.1.a Slotconclusie: de classispredikant is het gezicht van de classis

Elke Nederlandse systematisch theoloog van de Reformatie zal beamen dat de eenheid van de classis *formeel* niet is verankerd in de persoon van de classispredikant, maar tot uitdrukking komt in de classicale vergadering. Dit onderzoek heeft laten zien dat de classispredikant *in de praktijk* wél die eenheid van de kerk op classicaal niveau representeert: een belangrijk deel van het werk van de classispredikant bestaat uit het belichamen van de kerkelijke eenheid door zijn persoonlijke presentie.

De classispredikant vervangt daarmee niet de eenheid van de classicale vergadering. Hij geeft daaraan letterlijk gestalte door die eenheid te representeren. Zo concreet als de classispredikant aanwezig is, luistert, spreekt, aanspoort, bemoedigt, bidt en viert, zó concreet krijgt de Godsopenbaring - via de geloofsuitspraak dat er één Heer is van de Kerk - praktisch theologisch gestalte in de menselijke ervaring.

5 DISCUSSIE & AANBEVELINGEN

In dit hoofdstuk neem ik een voorschot op de vraag: “Is de classispredikant een bisschop?”. Ik geef daarop zes deelantwoorden (a-f) en doe vijf aanbevelingen. Ik sluit af met een stelling (g).

TUSSENBALANS: IS DE CLASSISPREDIKANT EEN BISSCHOP?

Op de achtergrond speelt natuurlijk steeds nog de vraag naar de bisschop, die ik aan het begin van mijn thesistraject vaak kreeg: “Is de classispredikant een soort bisschop?” In dit discussiehoofdstuk maak ik een tussenbalans op aan de hand van de zes meest genoemde taken van de bisschop uit figuur 1 in paragraaf 2.1.

a. Ja, de classispredikant *houdt toezicht op gemeenten, maar...*

Het houden van toezicht in de zin van episkopè is volgens het rapport ‘Baptism, Eucharist, and Ministry’ van de commissie Faith and Order van de Wereldraad van Kerken een taak van de bisschop. Visienota Kerk2025, Kerkorde en functieomschrijving verbinden episkopè aan de functie van classispredikant. In die zin is de classispredikant dus een bisschop. Tegelijkertijd is dit toezicht sinds de Reformatie in de protestantse kerken bij de kerkenraad, classis en synode komen te liggen. De toezichthoudende taak van de classispredikant is dan ook ten principale een afgeleide van de episcopale *verantwoordelijkheid* van de classicale vergadering. Dat relativeert de bisschopsstatus van de classispredikant fundamenteel.

Aanbeveling 1

Omdat niet alleen toezicht, maar alle taken van de classispredikant zijn afgeleid van de verantwoordelijkheden van de classis, is het wenselijk ord. 4-14 van de Kerkorde te verduidelijken. Dit artikel fungeert namelijk als basis voor het werk van de classispredikant in ord. 4-16. Vanuit de scope van deze masterthesis beveel ik specifiek aan om de classicale taak om de eenheid te bevorderen expliciet te benoemen. Dit kan op een vergelijkbare wijze als dit voor de synode is gedaan in ord. 4-25-1. Het expliciteren van de classicale taak vormt vervolgens het fundament op grond waarvan ook de taak van de classispredikant bij het bevorderen van eenheid letterlijk kan worden genoemd.

Bijkomend voordeel hiervan is dat het Kerkordelijk spreken synchroon verloopt tussen synode en classis (en eventueel gemeenten) én tussen classis en classispredikant én dat Kerkorde en functieomschrijving meer eensluidend zijn (zie paragraaf 2.4.a).

b. Nee, de classispredikant is geen *pastor pastorum*

Zoals betoogd is de classispredikant formeel géén pastor pastorum. Over de noodzaak van een pastorale houding naar predikanten en kerkelijk werkers bestaat onder classispredikanten geen meningsverschil.

Een enkeling noemt zichzelf wel pastor pastorum. De pastorale opstelling blijft meestal echter beperkt tot spreekwoordelijke pastorale EHBO. In de praktijk wordt de (echte) rol van pastor pastorum in enkele classes vervuld door andere predikanten dan de classispredikant.

c. Nee, de classispredikant *representeert niet de continuïteit van de kerk*

Een ander kenmerk van de bisschop volgens het hiervoor genoemde rapport 'Baptism, Eucharist, and Ministry' is dat deze de continuïteit van de wereldkerk representeert. Dit is verbonden aan de notie van apostolische successie, waarbij het bisschopsambt door de tijd van de ene op de andere bisschop wordt overgedragen. Op die manier is er één continue lijn, die van de huidige bisschoppen terugvoert tot op de eerste apostelen. Met de Reformatie verdween de bisschop in het Nederlandse protestantisme en is die vorm van apostolische successie doorbroken.

Het ontbreken van continuïteit was één van de zeven knelpunten van de PKN die Kronenburg en De Reuver in 2007 verwoordden. De introductie van de classispredikant is geen poging geweest de apostolische successie te herstellen. De bevestiging van nieuwe predikanten staat dan ook niet in de functieomschrijving.

Twee classispredikanten zijn bewust beschikbaar voor bevestigingsdiensten. Dat betekent niet dat zij alle bevestigingsdiensten binnen de classis leiden. Andere classispredikanten kiezen er voor geen rol te spelen bij de bevestiging van nieuwe predikanten. Van een sluitend systeem van apostolische successie is dus zowel vanwege de breuk met de Reformatie als de huidige praktijk geen sprake. Dat de classispredikant ook nooit bedoeld zijn om die continuïteit te herstellen blijkt behalve uit hun functieomschrijving ook uit de maximale benoemingstermijn van twee keer vijf jaar.

Aanbeveling 2

Voorgaande laat onverlet dat de PKN niet om andere reden classispredikanten een grotere rol zou kunnen geven bij de bevestiging van predikanten. Die reden ligt in de eenheid van de classis, waarvan de gemeente waaraan de predikant verbonden wordt deel uit maakt. Het leiden van de bevestigingsdienst en deelnemen in de handoplegging is dan een zichtbare manier om via de persoon van de classispredikant gestalte te geven aan de eenheid van de kerk. Een dergelijke rol past ook bij de behoefte van enkele classispredikanten aan een meer liturgische inbedding van de functie. Kerkordelijk gezien vraagt dit om een verbijzondering van ord. 3-5-7, die voorafgegaan dient te worden door een verankering van de rol van classis en classispredikant in respectievelijk ord. 4-14 en 4-16 (zie ook aanbeveling 1). Vanzelfsprekend dient ook de functieomschrijving hierop aangepast te worden.²³⁶

d. Nee, de classispredikant bedient niet q.q. de *sacramenten*

In paragraaf 2.1 is gerefereerd aan Ignatius van Antiochië, volgens wie de bisschop het meest duidelijk de eenheid symboliseert tijdens de viering van de eucharistie. In deze thesis is aangegeven dat classispredikanten regelmatig voorgaan in kerkdiensten en daaraan belang hechten. Daarbij is ook opgemerkt dat zij dat niet doen uit hoofde van hun functieomschrijving. Géén van de geïnterviewde classispredikanten gaat bewust voor in diensten waarin het Heilig Avondmaal wordt gevierd. Dat is altijd een 'toevallige' samenloop van preekbeurt en avondmaalsrooster. Om die reden kwalificeert de classispredikant zich op dit punt dus niet voor het bisschopsambt.

²³⁶ Vanwege het actuele gesprek over de beroepsprofielen van kerkelijk specialist en pastor laat ik de positie van de kerkelijk werker hier buiten beschouwing.

e. Nee, de classispredikant verkondigt niet q.q. *het Woord*, maar...

Net als het bedienen van de sacramenten, is ook de Woordverkondiging géén formele taak van de classispredikant. Zoals gezegd gaan classispredikanten in de praktijk wél regelmatig voor. Anders dan bij de sacramentsbediening (zie d) is hier wél sprake van een bewuste keuze. Zij kiezen er bewust voor om kerkdiensten te leiden vanuit hun functie als *classispredikant* (en niet vanuit hun ambt als *classispredikant* zie paragraaf 3.5).

De relatie met het bisschopsambt is hier secundair. In paragraaf 2.3.d is genoemd dat juist het predikantsambt wezenlijk is voor de functie van classispredikant.

Aanbeveling 3

Bij de aanstaande herijking van de functieomschrijving van classispredikanten zou 'voorgaan in kerkdiensten' als extra taak kunnen worden toegevoegd, net zoals dat in 2021 is gebeurd voor de functie van synodescriba. Dit past bij het vergroten van de zichtbaarheid van de classispredikant als gestalte van de eenheid van de kerk. Tegelijkertijd voorziet het in de genoemde behoefte van classispredikanten aan een meer liturgische functie. Hoewel de meeste classispredikanten nu ook al voorgaan, is tijdsbelasting een belangrijk aandachtspunt. In de wetenschap dat classispredikanten tussen de twaalf en twintig keer per jaar voorgaan, lijkt de combinatie met het vierjaarlijks regulier bezoek niet realistisch. Aanpassing van de Kerkorde is niet nodig, omdat voorgaan al behoort tot de reguliere taken van een predikant (ord. 3-9-1).

Aanbeveling 4

Behalve dat de classispredikant in persoon gestalte is van de eenheid, kan die eenheid ook fysiek gestalte krijgen in de vorm van een vierplek. Enkele classispredikanten hebben de behoefte aan een herkenbare liturgische plaats uitgesproken. De gedachte aan een eigen kapel of domkerk dringt zich snel op, met zowel positieve als negatieve associaties. Daarom is een grondige nadere theologische en praktische doordenking van deze behoefte gewenst.

f. Ja, de classispredikant *belichaamt de eenheid*, maar...

In mijn thesis ben ik op dit specifieke kenmerk ingegaan. Ik kwam tot de conclusie dat de classispredikant inderdaad gestalte geeft aan de eenheid van de classis. Daarbij is opgemerkt dat hij vooral het gezicht naar *binnen* is en in veel mindere mate naar *buiten*: classispredikanten spreken weliswaar gezaghebbend met kerkenraden en zoeken af en toe contact met de politiek over maatschappelijke kwesties, maar dit blijft voor gemeenteleden en inwoners onzichtbaar. Daardoor is de classispredikant voor hen veel minder herkenbaar als belichaming van eenheid.

Aanbeveling 5

Tijdens dit onderzoek is door classispredikanten aangegeven dat zij een grote mate van bekendheid en draagvlak ervaren onder ambtsdragers en kerkenraden. Mijn hypothese voor vervolgonderzoek is dat dit heel anders ligt bij gemeenteleden. Nader onderzoek kan uitwijzen in welke mate de classispredikant door gemeenteleden als symbool van eenheid wordt gezien.

g. Stelling: 'De classispredikant is een bijna-hulpbisschop'

Optelsom van voorgaande is dat de classispredikant aan vier van de kenmerken van de bisschop niet voldoet. Bij de twee kenmerken waarvoor de vergelijking wel opgaat, is bovendien een kanttekening te

maken. Dat maakt van de classispredikant zelfs geen bijna-bisschop.²³⁷ Omdat de classispredikant niet over zelfstandige bestuursmacht of een hiërarchische positie beschikt kan hoogstens worden gesproken over een bijna-hulpbisschop. Daarbij moet ik toegeven dat er in de wereldkerk ook bisschoppen zijn die niet hiërarchisch gepositioneerd zijn.

Ook de vergelijking met een ambassadeur dringt zich op. Deze representeert niet zichzelf, maar zijn regering. Tegelijkertijd beschikt hij over een mandaat dat in de praktijk op een eigen manier ingevuld kan worden. Net als bij de classispredikant is sprake van informele macht op basis van beschikbare tijd, netwerk en kennis. Toch is het geen goed idee om van ‘classisambassadeur’ te gaan spreken. In deze thesis is namelijk ook duidelijk geworden hoe essentieel het predikantsambt is voor de functie.

Zo is de classispredikant nu niet bepaald een overtuigend antwoord in de oecumenische discussie over de bisschop, maar vanuit het perspectief van de wereldkerk een ‘vreemd gezicht’. En tóch: voor veel ambtsdragers en kerkenraden wél een ‘bekénd’ vreemd gezicht!

²³⁷ Vergelijk: K. van der Kamp, *De Bijna-Bisschop*, Eigen uitgave, 2019; Meijer, ‘Hoe gaat het met de bijna-bisschoppen van de Protestantse Kerk?’

BIJLAGEN

1. INFORMATIEBRIEF

Carlo van Dijk #1800426 c.van.dijk@pthu.nl

INFORMATIEBRIEF

Oldebroek, [datum]

Geachte mevrouw/heer [achternaam classispredikant],

Hartelijk dank voor uw medewerking aan mijn afstudeeronderzoek naar de classispredikant. Dit onderzoek is het sluitstuk van mijn opleiding Master Gemeentepredikant aan de PTHU.

In deze brief is de vraagstelling en uitvoering van het onderzoek toegelicht. Bijlage 1 bevat een toestemmingsverklaring (informed consent) en beschrijft hoe ik met onderzoeksgegevens om zal gaan. In bijlage 2 kunt u lezen hoe ik bij het interview te werk zal gaan en welke vragen ik u wil stellen.

Waarover gaat dit onderzoek?

Dit onderzoek gaat over de classispredikant als het gezicht van de *eenheid* van de Protestantse Kerk. Het onderzoek wil een antwoord geven op de vraag hoe de classispredikant op classicaal niveau gestalte geeft aan die eenheid.

De toespitsing op 'eenheid' is tegelijk ook een afbakening. Andere taken van de classispredikant, zoals *pastor pastorum* en de *toezichthoudende* rol blijven daardoor buiten beschouwing.

Hoe voer ik dit onderzoek uit?

In dit onderzoek kies ik voor een inductieve benadering met behulp van kwalitatieve onderzoeksmethoden. Aan de hand van literatuur- en documentstudie en zes interviews (1) beschrijf ik de rolinvulling van classispredikanten, (2) interpreteer hoe zij hiermee gestalte geven aan eenheid, (3) toets dit aan historische en actuele opvattingen en verwachtingen over eenheid en (4) reflecteer op nieuwe inzichten die hierdoor ontstaan.

In de eindfase van het onderzoek zal ik het periodieke collegiaal overleg van classispredikanten vragen om een focusgroepgesprek te kunnen voeren over de voorlopige uitkomsten. Doel van dit gesprek is het vergroten van de validiteit en generaliseerbaarheid van de onderzoeksresultaten.

Vanuit de PTHU treedt dr. mr. K.W. de Jong op als begeleider.

Waarom is dit onderzoek relevant?

Op basis van literatuurstudie concludeer ik dat er nog weinig onderzoek is gedaan naar de classispredikant. Dit onderzoek wil het inzicht in de bijdrage van de classispredikant aan het kerkbestuur – specifiek op het aspect eenheid – vergroten.

De periode van ruim vier jaar dat classispredikanten actief zijn, is daarbij naar algemene maatstaven een goed moment voor zo'n evaluatie. Bovendien verstrijkt de eerste termijn van classispredikanten in de loop van 2023. Naar verwachting zullen classispredikanten herbenoemd of nieuw benoemd worden. De resultaten van dit onderzoek zijn mogelijk van nut voor een eventuele herijking van het functieprofiel in de aanloop naar die benoemingen.

Wanneer vindt het onderzoek plaats?

De interviews vinden plaats in de tweede helft van februari tot en met de eerste week van maart. De resterende weken van maart gebruik ik voor de rapportage. Het focusgesprek is zodoende mogelijk in april of mei. De verdediging van het onderzoek (afstudeerpresentatie) is gepland voor 5 of 7 juli 2023.

Het interview is in overleg met u gepland op [datum] van [tijd] op locatie [adres].

Hoe kunt u mij bereiken?

Ik ben per mail bereikbaar via c.van.dijk@pthu.nl en telefonisch via +31 6 51351262.

Ik hoop u hiermee voldoende geïnformeerd te hebben en zie uit naar een prettig gesprek.

Met vriendelijke groet,

[handtekening]

Carlo van Dijk

2. CONSENTFORMULIER

Carlo van Dijk #1800426 c.van.dijk@pthu.nl

BIJLAGE 1 INFORMED CONSENT

Wat is het doel van het onderzoek?

Het onderzoek wil een antwoord geven op de vraag hoe de classispredikant op classicaal niveau gestalte geeft aan de eenheid van de kerk.

Wat is uw rol in dit onderzoek?

U wordt geïnterviewd en verstrekt mij mondelinge en eventueel schriftelijke informatie over uw werk als classispredikant (zie ook bijlage 2 Interviewprotocol).

Wie voert het onderzoek uit?

Het onderzoek wordt uitgevoerd door drs. C. van Dijk. Begeleider is dr. mr. K.W. de Jong (PThU).

Hoe ga ik om met uw gegevens?

In het Data Management Plan van dit onderzoek is opgenomen dat opnames en samenvattende transcripties van interviews, ondertekende informed consent-formulieren en documenten die privacygevoelige informatie bevatten worden opgeslagen in de home directory van mijn persoonlijke account op data.vu.nl. Om toegang te krijgen tot deze bestanden is nodig te beschikken over het wachtwoord van mijn computer en PThU-account, zodat deze toegang alleen door mij persoonlijk verleend kan worden.

In het kader van de bespreking van de voortgang en beoordeling worden data gedeeld met de begeleider. Privacygevoelige informatie zal daarbij worden gecodeerd, waarbij alleen ikzelf beschik over het overzicht waarmee de codes aan de betreffende personen of cases kunnen worden gekoppeld. In de eindversie van de masterthesis zullen geen privacygevoelige data worden verwerkt en zijn onderzoeksresultaten geanonimiseerd.

Na afronding van het onderzoek zullen de hiervoor genoemde documenten in afstemming met de RDM Support Desk van de Vrije Universiteit worden gearhiveerd conform het beleid van de PThU.

Verzamelde gegevens worden uitsluitend in het kader van dit onderzoek gebruikt.

Wat zijn de risico's van uw deelname?

Uw medewerking leidt niet tot specifieke risico's van fysieke, juridische of economische aard.

Er is een gering risico dat u de interviewvragen als te persoonlijk ervaart. U bent niet verplicht tot het beantwoorden van mijn vragen. Als u bij nader inzien een ander

antwoord had willen geven, kunt u dit gedurende het gesprek aangeven of bij uw reactie op het gespreksverslag (zie ook bijlage 2 Interviewprotocol).

Is deelname vrijwillig?

Ja. Dit betekent dat u niet verplicht bent om vragen te beantwoorden. U kunt zich op ieder moment met een beroep op dit formulier terugtrekken uit het onderzoek. U hoeft daarvoor geen reden op te geven. In het geval u afziet van verdere deelname maak ik uitsluitend gebruik van de gegevens die u tot dat moment hebt verstrekt.

Waar kan ik terecht met vragen?

Ik ben per mail bereikbaar via c.van.dijk@pthu.nl en telefonisch via +31 6 51351262.

AKKOORDVERKLARING

Door ondertekening van deze verklaring erken ik het volgende:

1. Ik ben voldoende geïnformeerd over het onderzoek via de informatiebrief. Ik heb de mogelijkheid gehad om vragen te stellen. Eventuele vragen zijn voldoende beantwoord.
2. Ik ben mij ervan bewust dat mijn deelname vrijwillig is. Ik heb geen dwang ervaren om aan dit onderzoek deel te nemen. Ik hoef een vraag niet te beantwoorden als ik dat niet wil. Het is mij duidelijk dat ik mij op ieder moment kan terugtrekken uit het onderzoek en daarvoor geen reden hoef op te geven.
3. Ik geef toestemming om tijdens het interview geluidsopnames te maken en mijn antwoorden uit te werken in een gespreksverslag.
4. Ik ben geïnformeerd over de manier waarop met mijn gegevens wordt omgegaan en ben daarmee akkoord.
5. Ik geef toestemming om mijn antwoorden te gebruiken voor geanonimiseerde quotes in onderzoekspublicaties.

Ondertekening

[naam classispredikant]

Carlo van Dijk

[handtekening]

[handtekening]

[datum]

[datum]

3. INTERVIEWPROTOCOL

Carlo van Dijk #1800426 c.van.dijk@pthu.nl

BIJLAGE 2 INTERVIEWPROTOCOL

Omwillen van de vergelijkbaarheid hebben de interviews zoveel mogelijk hetzelfde verloop. In dit protocol staat mijn voorbereiding, uitvoering en nazorg van het interview beschreven. Daarna zijn de belangrijkste gespreksvragen weergegeven.

Vorbereiding (deze stappen zijn al doorlopen)

1. Na het maken van de interviewafpraak stuurde ik u een bevestiging per mail in de vorm van een agendaverzoek, met daarin tijdstip en locatie.
2. Ongeveer een week voor het interview ontving u van mij per mail:
 - a. Een informatiebrief
 - b. Een informed-consentformulier (bijlage 1)
 - c. Dit interviewprotocol (bijlage 2)

Uitvoering

3. Het interview begint met een korte kennismaking. Daarin kunt u mij ook vragen om een toelichting op het onderzoek en de bijlagen.
4. Ik vraag u of u het informed-consentformulier heeft ondertekend en neem dit graag in ontvangst.
5. De interviews zijn semigestructureerd. Dit houdt de mogelijkheid open om u verdiepende vragen te stellen naar aanleiding uw reacties tijdens het interview. De lijst met gespreksvragen hierna is daarom niet limitatief.
6. Er zijn geen goede of foute antwoorden, sociaal wenselijke antwoorden of normatieve verwachtingen ten aanzien van antwoorden. U bent niet tot antwoorden verplicht en kunt zich op ieder moment terugtrekken uit het onderzoek. U hoeft daarvoor geen reden op te geven.
7. Ik neem het gesprek op via de dictafonfunctie van mijn mobiele telefoon.
8. Tijdens het interview maak ik gespreksaantekeningen.
9. Het interview duurt ongeveer 90 minuten.

Nazorg

10. Het op telefoon opgenomen interview verwerk ik volgens het Data Management Plan (zie bijlage 1) en wis ik direct daarna van de telefoon.
11. Van het gesprek maak ik een gespreksverslag, dat ik conform het Data Management Plan beheer.
12. Ten behoeve van respondent validatie ontvangt u het gespreksverslag ter correctie, aanvulling en accordering. Als u bij nader inzien een ander antwoord had willen geven op een vraag, kunt u dit aangeven in uw reactie op het gespreksverslag. Het gespreksverslag maakt geen onderdeel uit van (bijlagen bij) onderzoekspublicaties.
13. Alle overige ontvangen (schriftelijke) informatie wordt eveneens conform het Data Management Plan beheerd.

GESPREKSVRAGEN

Introductie

1. Bent u betrokken geweest bij het gesprek dat voorafging aan het creëren van de functie van classispredikant? *Hoe? Welke rol had u? Welke argumenten voor- en tegen de classispredikant staan u bij? Welk standpunt nam u zelf in?*
2. Wat was uw persoonlijke motivatie om te solliciteren als classispredikant? *Welke pull- en pushfactoren?*

Rolinvulling

3. Waaraan besteedt u in de praktijk uw tijd en aandacht?
 - a. Welke categorieën van werkzaamheden onderscheidt u? *(reguliere visitaties, adviesgesprekken, toezichhoudende gesprekken, klassicale vergaderingen, overleg classispredikanten, studie, publiceren, overleg klassicale commissies, crisisbeheersing, lezingen et cetera)*
 - b. Op welke manier stelt u prioriteiten? *Met wie stemt u daarover af/wie hebben daarin inspraak/zeggenschap? Hoe (makkelijk/moeilijk) is het stellen van prioriteiten voor u? Wat maakt het makkelijk/moeilijk?*
 - c. Kunt u 'a' en 'b' illustreren aan de hand van documenten, zoals
 - Agenda's van vergaderingen
 - Handelingen (verslagen) van synodes, classes en werkgroepen
 - Uitgebrachte adviezen
 - Notities
 - Werkagenda's van classispredikanten
 - Tijdschrijfoverzichten
 - Brieven, blogs en dergelijke
 - Verslagen van werkzaamheden van classispredikanten (cf. KO 4-16-17)
 - ...
 - d. Merkt u verschil tussen uw eigen rolinvulling en die van andere classispredikanten? *Welke consequenties heeft dit voor de classis? Welke verklaring heeft u hiervoor? Hoe (erg) is dat*
2. Als ik de voorzitter/scriba/voorzitter college voor de visitatie van de classis zou vragen om u te omschrijven als *professional*, wat zouden zij dan vertellen?

Eenheid

4. Wat verstaat u onder de 'eenheid van de kerk'?
5. Hoe speelt uw eigen achtergrond (modaliteit) en werkervaring een rol bij uw denken over de eenheid van de kerk?
6. Zijn er momenten geweest waarop de eenheid van de kerk voor u een belangrijke rol speelde? *Welke? Wanneer stond de eenheid onder druk/op het spel?*
7. Op welke manier bevordert u de eenheid van de kerk? *Hoe blijkt dat uit uw werkzaamheden (werkweek/agenda)? Specifiek: representatie van Christus en de kerk, zichtbaarheid?*
8. Hoe bepalend is uw huidige ambt in het denken en doen met betrekking tot de eenheid van de kerk? *(praktisch, symbolisch, geloofsuitspraak) Welke*

overeenkomsten en verschillen ziet u tussen het gestalte geven aan de eenheid van de kerk tussen een classispredikant en een gemeentepredikant (is het schaalniveau doorslaggevend, of is er [ook] een inhoudelijk verschil)? Welke meerwaarde heeft de classispredikant voor het bevorderen en uitstralen van eenheid? Volgens Ignatius van Antiochië is de bisschop het meest herkenbaar als symbool van eenheid van de gemeente als hij de eucharistie bedient; hoe ziet u dit? Zou u dit willen en kunnen verbinden aan uw eigen rolinvulling?

9. Als ik de voorzitter/scriba/voorzitter college voor de visitatie van de classis zou vragen om u te omschrijven als ambtsdrager, wat zouden zij dan vertellen?

Evaluatie

10. Aan het begin van uw gesprek gaf u aan [zie overwegingen, doelen en argumenten interviewvragen 1 en 2]. In welke elementen uit uw dagelijks herkent u dat terug? (in ieder geval geestelijk leiderschap [met oog op vervolgonderzoek] en eenheid bevragen)
11. In welke mate stelt de verankering van de classispredikant in de kerkorde u in staat om gestalte te geven aan de eenheid van de kerk? Wat helpt? Wat belemmert?

Afronding

12. Waar bent u het meest dankbaar voor (trots op) als het gaat om uw werk als classispredikant? En als gezamenlijke classispredikanten?
13. Als u iets mocht veranderen aan de classispredikant zoals die sinds 2018 functioneert, wat zou dat dan zijn? (functie/ambt/rol/positie/werkzaamheden et cetera)
14. Zou u naar aanleiding van dit gesprek nog niets willen preciseren op hetgeen u eerder heeft gezegd over wat u verstaat u onder de 'eenheid van de kerk'?

4. CODELIJST

CODEGROEP: PROFIEL CLASSISPREDIKANT

- Biografie
- Functieomschrijving
- Sollicitatie/benoeming
- Werkervaring & opleiding

Citaten: 111

CODEGROEP: WERKZAAMHEDEN CLASSISPREDIKANT

- Prioriteren
- Verschillen tussen classispredikanten
- Werkzaamheden:
 - Advies
 - Beroepspraktijk (anders dan mobiliteit en Permanente Educatie)
 - Beleid & strategie
 - Bestuurskracht (vergroten)
 - Bevestiging en losmaking predikanten
 - Crisisbegeleiding (waaronder conflicten)
 - Externe representatie
 - Geestelijk leiderschap
 - Geloofsgesprek voeren/bevorderen
 - Gemeenteopbouw & -vernieuwing
 - Good practices delen
 - Informeren/communiceren
 - Inzet voor de landelijke kerk
 - Meditatie delen
 - Mobiliteit bevorderen
 - Oecumene
 - Onderlinge contacten & samenwerking bevorderen
 - Pastor pastorum
 - Permanente Educatie & scholing bevorderen
 - Publiceren (opinie & wetenschap)
 - Regulier bezoek
 - Studie en theologische literatuur bijhouden
 - Verantwoording/verslag uitbrengen

- Vergaderen (CV, moderamina, colleges e.d.)
- Voorgaan in kerkdiensten
- Voorlopige besluiten nemen

Citaten: 403

CODEGROEP: GESTALTE GEVEN AAN EENHEID

- Belichaming/representatie/gezicht-zijn
- Eenheid:
 - Afwezigheid van .../... onder druk
 - Bevorderen van ...
 - Definitie van ...
 - Ervaren van ...
 - Roeping tot ...
 - Zichtbare ...
- Zetel/liturgische plek

Citaten: 133

CODEGROEP: THEOLOGISCHE BEGRIPPEN

- Avondmaal
- Heilige Geest
- Roeping
- Spiritualiteit:
 - Belijdenis/geloofsovertuiging
 - Bidden
 - Meditatie
 - Openbaring
 - Schrift/bijbel

Citaten: 51

CODEGROEP: KERKELIJKE BEGRIPPEN

- Ambt:
 - Ambt (algemeen)
 - Beperkingen
 - Definitie
 - Gezag
 - Zichtbaarheid

- Ambtsdragers:
 - Ouderling(en)
 - Predikanten
 - Bisschop
 - Priester
- Kerkorde (KO)
- Liturgie
- Notae ecclesiae:
 - Eenheid
 - Katholiciteit
- Presbyteriaal-synodaal
- Subsidiariteit

Citaten: 133

CODEGROEP: (KERKELIJKE) ORGANEN²³⁸

- Ambtelijke vergaderingen:
 - Classicale Vergadering (CV)
 - Kerkenraden (KR)
 - Synode (vergadering)
- Classis:
 - Breed Moderamen (BM)
 - Classicaal College voor de Visitatie (CCV)
 - Classicaal College voor de Behandeling van Beheerszaken (CCBB)
 - Classicaal College voor de Behandeling van Bezwaren en Geschillen (CCBG)
 - Classicaal College voor het Opzicht (CCO)
 - Classispredikant (CP)
 - Moderamen
 - Regionaal adviseur van de Classicale Vergadering (RACV)*
 - Ringen (van gemeenten)
 - Scriba (classis)
 - Voorzitter (classis)
 - Werkgemeenschappen (van predikanten)
- Kerkgenootschappen & modaliteiten:
 - Christelijk Gereformeerde Kerken (CGK)
 - Evangelische Broedergemeente (EB)
 - Evangelischen
 - Gereformeerde Bond (GB)
 - Gereformeerde Kerk/gereformeerd*
 - Hersteld Hervormde Kerk (HHK)
 - Hervormde Kerk/hervormd*
 - Koptische Kerk
 - Leger des Heils (LdH)

- Lutherse Kerk/luthers*
- Modaliteit (algemeen)
- Oud Katholieke Kerk (OKK)
- Rooms Katholieke Kerk (RKK)
- Oecumene:
 - Flevoland-Utrecht-Gelderland-Overijssel (FUGO)
 - Platform Interculturele Kerken Utrecht (PIKU)
 - Raad van Kerken (RvK)
 - Overig
- Synode
 - Beraad van Classispredikanten
 - Besturenoverleg*/Afstemmingsoverleg
 - Dienstenorganisatie (DO)
 - Generaal College voor de Visitatie (GCV)
 - Generale Raad van Advies (GRA)
 - Provinciale Kerkvergadering (PKV)*

Citaten: 291

CODEGROEP: ALGEMENE/BESTUURLIJKE BEGRIPPEN

- Acceptatie/draagvlak
- Bestuurskracht
- Communicatie:
 - Kranten
 - Nieuwsbrief
 - Social media
 - Televisie/radio
 - Website/internet
- Macht

Citaten: 105

CODEGROEP: POLITIEK & SAMENLEVING

- Burgemeesters
- College(s) van Burgemeester & Wethouder(s) (B&W)
- Commissaris van de Koning (CdK)
- Media

Citaten: 32

CODEGROEP: OVERIG

- COVID-19
- Nashville

Citaten: 23

²³⁸ Organen of kerkgenootschappen die zijn aangeduid met "*" bestaan anno 2023 niet meer.

5. WERKZAAMHEDEN

Via de methode van open coderen zijn 26 typen werkzaamheden van de classispredikant geïnterviewd. In alfabetische volgorde gaat het om:

1. Advies
2. Arbeidsrechtelijk (anders dan mobiliteit en Permanente Educatie)²³⁹
3. Beleid en strategie
4. Bestuurskracht (vergroten)
5. Bevestiging predikanten
6. Crisisbegeleiding (waaronder conflicten)²⁴⁰
7. Externe representatie
8. Geestelijk leiderschap²⁴¹
9. Geloofsgesprek voeren/bevorderen
10. Gemeenteopbouw en -vernieuwing
11. Good practices delen
12. Informeren
13. Inzet voor de landelijke kerk
14. Meditatie delen
15. Mobiliteit bevorderen
16. Oecumene
17. Onderlinge contacten & samenwerking bevorderen
18. Pastor pastorum
19. Permanente Educatie en scholing bevorderen
20. Publiceren (opinie en wetenschap)
21. Regulier bezoek
22. Studie en theologische literatuur bijhouden
23. Verantwoording/verslag uitbrengen
24. Vergaderen
25. Voorgaan in kerkdiensten
26. Voorlopige besluiten nemen

²³⁹ Bedoeld wordt de niet-geestelijke kant van het ambt: ziekte, stress, werkdruk, plezier, et cetera. 'Mobiliteit bevorderen' en 'Permanente Educatie en scholing bevorderen' zijn afzonderlijke categorieën.

²⁴⁰ Crisisbegeleiding betreft vaak conflicten binnen de kerkenraad of gemeente. Daarom zijn conflicten expliciet benoemd.

²⁴¹ Bedoeld wordt het nemen van initiatief om zaken betreffende het geestelijk leven of de invulling van het ambt te bespreken, eventueel buiten de gebruikelijke momenten en manieren om.

6. WERKZAAMHEDEN PER CLASSISPREDIKANT

In tabel 1 is voor elk van de 26 typen werkzaamheden te zien welke classispredikant deze spontaan genoemd heeft. De indeling volgt net als bijlage 5 de alfabetische volgorde.

Tabel 1 Overzicht werkzaamheden (uit bijlage 5) per classispredikant

> Classispredikant v Activiteiten	A	B	C	D	E	%
Advies						100
Beleid & strategie						60
Beroepspraktijk						60
Bestuurskracht						60
Bevestiging en losmaking predikanten						60
Crisisbegeleiding (waaronder conflicten)						100
Externe representatie						100
Geestelijk leiderschap						80
Geloofsgesprek voeren/bevorderen						100
Gemeentebouw & -vernieuwing						60
Good practices delen						40
Informereren/communiceren						100
Inzet voor de landelijke kerk						20
Meditatie delen						60
Mobiliteit bevorderen						60
Oecumene						100
Onderlinge contacten & samenwerking bevorderen						60
Pastor pastorum						80
Permanente Educatie & scholing bevorderen						40
Publiceren (opinie en wetenschap)						60
Regulier bezoek						100
Studie en theologische literatuur bijhouden						60
Verantwoording/verslag uitbrengen						100
Vergaderen						100
Voorgaan in kerkdiensten						100
Voorlopige besluiten nemen						40
Totaal	22/26 (85%)	20/26 (77%)	14/26 (54%)	19/26 (73%)	20/26 (77%)	

Activiteiten die samenhangen met 'eenheid' zijn **vetgedrukt** (zie paragraaf 3.3.3.9)

7. WERKZAAMHEDEN EN FUNCTIEOMSCHRIJVING

In tabel 2 is aangegeven hoe de door de classispredikanten genoemde werkzaamheden zich verhouden tot de functieomschrijving. Activiteiten die onder meer dan één van de zes categorieën uit de functieomschrijving passen zijn *cursief* weergegeven.

Tabel 2 Werkzaamheden ingedeeld op basis van functieomschrijving

Toezen	Verbinden en vernieuwen	Analyse
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Arbeidsrechtelijk (anders dan mobiliteit en Permanente Educatie)</i> • <i>Geestelijk leiderschap</i> • Geloofsgesprek voeren/bevorderen • Mobiliteit bevorderen • Regulier bezoek 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Beleid en strategie</i> • <i>Bestuurskracht (vergroten)</i> • <i>Geestelijk leiderschap</i> • <i>Gemeenteopbouw en vernieuwing</i> • <i>Good practices delen</i> • <i>Informeren</i> • <i>Onderlinge contacten & samenwerking bevorderen</i> • <i>Pastor pastorum</i> • <i>Publiceren (opinie en wetenschap)</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Beleid en strategie</i> • <i>Gemeenteopbouw en vernieuwing</i>
Advisering	Vertegenwoordiging	Samenwerking
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Advies</i> • <i>Arbeidsrechtelijk (anders dan mobiliteit en Permanente Educatie)</i> • <i>Bestuurskracht (vergroten)</i> • <i>Crisisbegeleiding (waaronder conflicten)</i> • <i>Voorlopige besluiten nemen</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Externe representatie</i> • <i>Oecumene</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Beleid en strategie</i> • <i>Good practices delen</i> • <i>Informeren</i> • <i>Inzet voor de landelijke kerk</i> • <i>Vergaderen</i>
(Overig)		
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Bevestiging en losmaking predikanten</i> • <i>Meditatie delen</i> • <i>Permanente Educatie en scholing bevorderen</i> • <i>Studie en theologische literatuur bijhouden</i> • <i>Verantwoording/verslag uitbrengen</i> • <i>Voorgaan in kerkdiensten</i> 		

BIBLIOGRAFIE

- Bakker, H. 'De bisschop is van beneden, niet van boven: een congregationale benadering'. *Nederlands Tijdschrift voor Kerk en Recht*, nr. 5 (2011): 54-65.
- Beek, A. van de. *Het brood dat wij breken: om de eenheid van een verdeelde kerk*. Zoetermeer: Boekencentrum, 1996.
- . *Lichaam en Geest van Christus. De theologie van de kerk en de Heilige Geest*. Zoetermeer: Meinema, 2011.
- Beelen, J. van. 'Vanaf september 2018: de classispredikant'. *Ouderlingenblad*, nr. 9 (2018).
<https://www.theologie.nl/artikelen/vanaf-september-2018-de-classispredikant/>.
- Belijdenisgeschriften voor de Protestantse Kerk in Nederland*. Heerenveen: Protestantse Pers, 2009.
- Borghet, E. van der. *Het ambt her-dacht: de gereformeerde ambtstheologie in het licht van het rapport Baptism, Eucharist and Ministry (Lima, 1982) van de theologische commissie Faith and Order van de Wereldraad van Kerken*. Zoetermeer: Meinema, 2000.
- Brink, G. van den, en C. van der Kooi. *Christelijke dogmatiek*. 5de dr. Zoetermeer: Uitgeverij Boekencentrum, 2015.
- Brinkman, M.E., en A.W.J. Houtepen, red. *Geen kerk zonder bisschop? Over de plaats van het ambt in de orde van de kerk*. IIMO Research Publications 46. Zoetermeer: Meinema, 1997.
- Broeke, C. van den. 'Bishop-in-presbytery: De classicale bisschop?' *Nederlands Tijdschrift voor Kerk en Recht*, nr. 5 (2011): 140-62.
- Broeke, L. van den. *Classis in crisis. Om de classicale toekomst*. Zoetermeer: Uitgeverij Boekencentrum, 2009.
- . 'Lang leve de classis? Kerk2025 en de classicale structuur'. *Confessioneel Credo*, 9 maart 2023.
- . 'Waartoe is de classis op aarde?' *Woord & Dienst* 67, nr. 6-7 (2018): 12-13.
- Broeke, L. van den, en E. van der Borghet. 'De toekomst van religieus leiderschap: Een onderzoek van een nieuwe academische ecclesiologie groep'. *De Waagschaal: Tijdschrift voor Theologie, Cultuur en Politiek* 11, nr. 41 (2012): 4-6.
- Buchanan, C. *The Bishop in Liturgy*. Joint Liturgical Studies. Cambridge: Grove Books Ltd, 1988.
- Classis Flevoland-Overijssel. 'Vierjaarlijks verslag classis Overijssel-Flevoland 2018-2022'. Eigen uitgave, 19 juli 2022.
- Classis Fryslân. 'Vierjaarlijks overzicht van het kerkelijk leven in de Classis Fryslân'. Eigen uitgave, 8 juni 2022.

Classis Gelderland Zuid & Oost. 'Vierjaarlijks Verslag van de Classicale Vergadering Gelderland Zuid & Oost over de periode 1 mei 2018 - 30 april 2022'. Eigen uitgave, z.d.

———. 'Zoekend onderweg. Beleidsplan 2020-2024 Classis Gelderland Zuid & Oost'. Eigen uitgave, 16 april 2020.

Classis Noord-Holland. 'Vierjaarlijks overzicht van het werk van de classis Noord-Holland'. Eigen uitgave, april 2022.

Classis Utrecht. 'Verslag van vier jaar werken in de classis Utrecht'. Eigen uitgave, 28 april 2022.

Classis Veluwe. 'Vierjaarlijks verslag Classicale Vergadering Veluwe'. Eigen uitgave, 14 juni 2022.

Classis Zuid-Holland Noord. 'Vierjaarlijks overzicht classicaal werk'. Eigen uitgave, juni 2022.

Classis Zuid-Holland Zuid. 'Vierjaarlijks overzicht van het kerkelijk leven in ressort Zuid-Holland Zuid'. Eigen uitgave, 25 juli 2022.

Dijk, C. van. 'Status quaestionis'. PThU, 13 augustus 2022.

Dulk, M. den. 'De verzoeking Christus te representeren'. In *Geen kerk zonder bisschop?: over de plaats van het ambt in de orde van de kerk*, onder redactie van M.E. Brinkman en A.W.J. Houtepen, 115-29. IIMO Research Publications 46. Zoetermeer: Meinema, 1997.

Eijk, A.H.C. van. 'De Episkopè-strategie en haar lotgevallen'. *Nederlands Tijdschrift voor Kerk en Recht*, nr. 5 (2011): 77-102.

———. 'Het ambt naar een katholiek gezichtspunt'. In *Geen kerk zonder bisschop?: over de plaats van het ambt in de orde van de kerk*, onder redactie van M.E. Brinkman en A.W.J. Houtepen, 241-49. IIMO Research Publications 46. Zoetermeer: Meinema, 1997.

Evers, J. *Kwalitatief interviewen: kunst én kunde*. Amsterdam: Boom Lemma uitgevers, 2015.

Freytag, S. 'De classispredikant – een predikant met een nieuw taakveld'. *Predikant & Samenleving* 95, nr. 3 (2018): 4.

Generale College voor de Kerkorde. 'Kerk 2025. Deel 1: Classes en kerkelijke presentie. Toelichting op het voorstel voor de tweede lezing.', 21 augustus 2017.

Gosker, M. 'Ambt als Christusrepresentatie'. In *Geen kerk zonder bisschop?: over de plaats van het ambt in de orde van de kerk*, onder redactie van M.E. Brinkman en A.W.J. Houtepen, 130-45. IIMO Research Publications 46. Zoetermeer: Meinema, 1997.

———. 'Een protestantse bisschop? Wat is er tegen?' Utrecht, 2004.

———. *Het ambt in de oecumenische discussie: de betekenis van de LIMA-ambtstekst als onderdeel van het BEM-rapport (Baptism - Eucharist - Ministry) uit 1982 van de Commissie voor Faith and Order van de Wereldraad van Kerken voor de voortgang van de oecumene en de doorwerking in de Nederlandse SoW-kerken*. Delft: Eburon, 2000.

———. 'Het kerkelijk ambt: centrum van eenheid of struikelblok in de oecumene?' *Gereformeerd Theologisch Tijdschrift*, nr. 89 (1989): 65-93.

———. 'Waarom reageren Nederlandse protestanten vaak zo allergisch op de bisschop?' In *De bisschop: Kerkscheidend of kerkverenigend*, onder redactie van B.J. Aalbers en P. Nissen, 93-101. Delft: Eburon, 2002.

- Heitink, G. *Biografie van de dominee*. Baarn: Uitgeverij Ten Have, 2001.
- . ‘De dominee gaat voorbij. Het veranderend beroep van predikant’. *Predikant en samenleving* 3, nr. 74 (1997).
- Heuvel, P. van den. ‘De presbyteriaal-synodale kerkinrichting: vragen en uitdagingen’. *Theologia Reformata* 1, nr. 53 (2010): 40-54.
- . *De toelichting op de kerkorde van de Protestantse Kerk in Nederland*. Zoetermeer: Uitgeverij Boekencentrum, 2004.
- Hof, S.E. ‘Wat heet bisschoppelijk?’ In *Geen kerk zonder bisschop?: over de plaats van het ambt in de orde van de kerk*, onder redactie van M.E. Brinkman en A.W.J. Houtepen, 205-18. IIMO Research Publications 46. Zoetermeer: Meinema, 1997.
- Houtepen, A.W.J. ‘De oecumenische gestalte van het bisschopsambt’. In *Geen kerk zonder bisschop?: over de plaats van het ambt in de orde van de kerk*, onder redactie van M.E. Brinkman en A.W.J. Houtepen, 81-89. IIMO Research Publications 46. Zoetermeer: Meinema, 1997.
- Iperen, W. van. ‘Is de classispredikant een pastor pastorum? Een nog onbeantwoorde vraag’. *Confessioneel Credo*, 9 maart 2023.
- Iperen, W. van, en H. de Roest. ‘Classispredikant: pastor pastorum?’ *Kerk en Theologie* 2, nr. 74 (2023): 133-48.
- Janssen, A.J., en L. van den Broeke, red. *A collegial bishop? Classis and presbytery at issue*. Cambridge: William B. Eerdmans Publishing Company, 2010.
- Jong, K.W. de. ‘De benoeming van de classispredikanten – analyse en evaluatie’. *Dienstwerk* (blog), 19 mei 2018. <https://bloggen.kwdejong.nl/2018/05/19/de-benoeming-van-de-classispredikanten-een-evaluatie/>.
- . ‘Half a bishop: A Critical Outline of the So-Called Classispredikant in the Protestant Church in the Netherlands’. In *A Collegial Bishop Revisited: Classis and Presbytery at Issue*, onder redactie van L. van den Broeke en A.J. Janssen, 55-72. Kampen: Summum Academic Publications, 2020.
- Kamp, K. van der. *De Bijna-Bisschop*. Eigen uitgave., 2019.
- . *Raven. Over eenheid als waardering voor God*. Oecumenische Bezinning. Amersfoort: Raad van Kerken, 2014.
- Koffeman, L.J. ‘Gelukkige inconsequentie’. In *Geen kerk zonder bisschop?: over de plaats van het ambt in de orde van de kerk*, onder redactie van M.E. Brinkman en A.W.J. Houtepen, 185-204. IIMO Research Publications 46. Zoetermeer: Meinema, 1997.
- . *Het goed recht van de kerk. Een theologische inleiding op het kerkrecht*. Kampen: Uitgeverij Kok, 2009.
- . ‘Visite of visitatie: wat doet de classispredikant?’, 26 oktober 2020. <https://bethlehemkerk.nl/index.php/actueel/4833-visite-of-visitatie-wat-doet-de-classispredikant>.
- Kronenburg, H. ‘Episcopus Oecumenicus. toward a Liturgical Theology of Episcopacy for a United Protestant Church: A View from the Protestant Church in the Netherlands’. *Studia Liturgica* 39, nr. 1 (2009): 80-98.

- Kronenburg, Hans, en René de Reuver, red. *Wij zijn ook katholiek: over protestantse katholiciteit*. Heerenveen: Protestantse Pers, 2007.
- Kronenburg, J. *Episcopus oecumenicus: bouwstenen voor een theologie van het bisschopsambt in een verenigde reformatorische kerk*. IIMO Research Publications 62. Zoetermeer: Meinema, 2003.
- Kuyper, A. *Encyclopaedie der Heilige Godgeleerdheid*,. Vol. III. Kampen: Kok, 1909.
- Lartey, E.Y. *Pastoral Theology in an Intercultural World*. Eugene: Wipf & Stock, 2006.
- Looman-Graaskamp, A.H. 'Het ambt, in en uit de tijd'. In *Geen kerk zonder bisschop?: over de plaats van het ambt in de orde van de kerk*, onder redactie van M.E. Brinkman en A.W.J. Houtepen, 146-73. IIMO Research Publications 46. Zoetermeer: Meinema, 1997.
- Luijk, M. 'Vierjaarlijks verslag Classis Noord-Brabant, Limburg en Réunion Wallonne'. Eigen uitgave, 10 juni 2022.
- Lutheran World Federation, red. *Ministry - Women - Bishops. Report of an International Consultation*. LWF studies, LWF. Geneva: Lutheran World Federation, 1993.
- McLeod, J. *Qualitative Research in Counselling and Psychotherapy*. SAGE Publications Ltd, 2001.
- Meiden, W.H. van der. 'HN Magazine', 2 november 1996.
- Meijer, H. 'Hoe gaat het met de bijna-bisschoppen van de Protestantse Kerk?' *Nederlands Dagblad*, 24 augustus 2019. <https://www.nd.nl/geloof/geloof/521096/hoe-gaat-het-met-de-bijna-bisschoppen-van-de-protestantse-kerk>.
- Nota van Deputaten Oecumene. *Het bisschoppelijk ambt. Nota van Deputaten Oecumene, opgesteld ten behoeve van de SoW-kerken*. 2e concept, 1995.
- Osmer, R.R. *Practical Theology. An Introduction*. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company, 2008.
- Protestantse Kerk in Nederland. *Kerk 2025: Een stap verder*. n.b.: Generale Synode, 2016.
- . *Kerk 2025: Waar een woord is, is een weg*. Goudriaan: De Groot Drukkerij, 2015.
- . *Kerkorde en Ordinaties van de Protestantse Kerk in Nederland. Inclusief oprindings, overgangsbepalingen en generale regelingen*. Utrecht: KokBoekencentrum, 2019.
- . 'Verslag van de (gedeeltelijk besloten) vergadering van de generale synode gehouden op donderdag 17 november en vrijdag 18 november in Nieuw Hydepark te Doorn'. Eigen uitgave, 16 november 2018.
- . 'Verslag van de (gedeeltelijk besloten) vergadering van de generale synode gehouden op vrijdag 22 september 2017 in Nieuw Hydepark te Doorn'. Eigen uitgave, 22 september 2017.
- . 'Verslag van de vergadering van de Generale Synode van de Protestantse Kerk in Nederland gehouden op zaterdag 11 februari 2023 in Congrescentrum De Werelt te Lunteren'. Eigen uitgave, 11 februari 2023.
- Redactie katholiek.nl. 'Protestants priesterboordje lokt discussie uit'. *katholiek.nl - inspiratie voor iedereen* (blog), 23 september 2014. <https://www.katholiek.nl/actueel/protestants-priesterboordje-lokt-discussie-uit/>.

- Regiegroep. 'Profiel en Functieomschrijving van de classispredikant (GS17-10)', 22 september 2017.
- Reuver, R. de. *Één kerk in meervoud : een theologisch onderzoek naar de ecclesiologische waarde van pluraliteit*. Zoetermeer: Boekencentrum, 2004.
- . 'Magnificat! Toespraak bij de herverkiezing tot scriba van de generale synode van de Protestantse Kerk in Nederland'. Gepresenteerd bij Generale Synode, Lunteren, 12 juni 2021. <https://protestantsekerk.nl/verdieping/magnificat/>.
- Swinton, J., en H. Mowat. *Practical Theology and Qualitative Research*. 2de dr. Norwich: SCM Press, 2016.
- Verhoeven, T. 'Jaarverslag Classispredikant Utrecht; september 2019-juni 2020'. Eigen uitgave, 25 mei 2020.
- . 'Wij leven van de Geest. Beleidsplan 2020-2024'. Eigen uitgave, januari 2020.
- Vos, D. 'Kerk 2025: de PKN krijgt bisschoppen'. *Theologie.nl - Verdieping en inspiratie* (blog), 13 november 2015. <https://www.theologie.nl/blogs/de-pkn-krijgt-bisschoppen/>.
- Wassenaar, J.D.Th. *Om te zien hoe het hun gaat. Een historisch onderzoek naar bedoeling en werkwijze van de kerkvisitatie*. Zoetermeer: Boekencentrum, 2005.
- Werkgroep Vervolg Ambtstheologie. *Geroepen door Christus. Ambtstheologie voor de Protestantse Kerk in Nederland*. Utrecht: Protestantse Kerk in Nederland, 2022.
- Wisse, M., en J. Roeland. 'Bouwstenen voor het ontwikkelen van een onderzoeksvraag. De ABC-formule', 12 september 2019.
- World Council of Churches. *Baptism, Eucharist and Ministry*. Faith and order paper. 111. Geneva: World Council of Churches, 1982.
- Zorgdrager, H. 'Casus classispredikant: waarom het leiderschap in de Protestantse Kerk mannelijk kleurt', augustus 2018. <https://www.pthu.nl/over-pthu/organisatie/medewerkers/h.e.zorgdrager/downloads/heleen-zorgdrager-casus-classispredikant-waarom-het-leiderschap-in-de-protestantse-kerk-mannelijk-kleurt.pdf>.
- Zwanepol, K., en C.H. van Campenhout, red. *Belijdenisgeschriften van de Protestantse Kerk in Nederland*. Heerenveen: Protestantse Pers, 2009.

VERKLARINGENBLAD

Verklaringenblad masterthesis

Naam student: Carlo van Dijk

Titel masterthesis: Een vreemd bekend gezicht.

VERKLARING VAN ORIGINALITEIT

Hierbij verklaar ik dat bovengenoemde masterthesis uit origineel werk bestaat. De thesis is het resultaat van mijn eigen onderzoek en is alleen door mijzelf geschreven, tenzij anders aangegeven. Waar informatie en ideeën uit andere bronnen zijn overgenomen, wordt dat expliciet, volledig en op passende wijze vermeld in de tekst of in de noten. Een bibliografie is bijgevoegd.

Plaats, datum:

Handtekening:

Oldebroek, 10 juni 2023

TOESTEMMINGSVERKLARING

Hierbij stem ik ermee in dat bovengenoemde masterthesis na goedkeuring beschikbaar wordt gesteld voor opname in de bibliotheekcollectie en dat de metadata beschikbaar worden gesteld aan externe organisaties en/of door de PThU worden gepubliceerd. Verder verleen ik (de bibliotheek van) de PThU

wel

niet

toestemming voor het opnemen van de volledige tekst in een via internet of anderszins openbaar toegankelijke database. (Deze toestemming betreft alleen de openbaarmaking van de masterthesis, zonder verdere overdracht of inperking van het auteursrecht van de student.)

Plaats, datum:

Handtekening:

Oldebroek, 10 juni 2023

DATAMANAGEMENTPLAN

1. ALGEMEEN

Naam student: *Carlo van Dijk*

Naam scriptiebegeleider: *dr.mr. Klaas-Willem de Jong*

Datum: *4 augustus 2022*

Versie: *1.1*

2. ALGEMENE GEGEVENS OVER HET ONDERZOEK/SCRIPTIE-ONDERWERP

(Werk)titel onderzoek: *Een praktisch-theologische analyse van de bijdrage van classispredikanten aan eenheid in de Protestantse Kerk.*

Korte omschrijving van onderzoek en onderzoeksmethoden: *er worden vier onderzoeksmethoden gebruikt: literatuurstudie, interviews, documentanalyse en focusgroepgesprek. Van de interviews en het groepsgesprek worden geluidsopnamen en samenvattende transcripties gemaakt. De documentanalyse bestaat uit analyse van informatie zoals agenda's, notities en verslagen van bijeenkomsten, persoonlijke notities en memo's en werkagenda's.*

Type onderzoeksdata: *Literatuur, interviews, focusgroep en (samenvattende) transcripties*

Periode waarin data verzameld worden: *september 2022 t/m mei 2023*

3. TECHNISCHE ASPECTEN

Hard- en Software: *Microsoft Word, Microsoft Excel, Zotero, iOS Apple Dictafon en Atlas.ti*

Bestandsformaten: *docx, xlsx, pdf, m4a*

Omvang van de data: *circa 1GB*

Opslag data tijdens onderzoek: *versies van mijn masterthesis, vragenlijsten voor interviews en werkdocumenten worden opgeslagen in de OneDrive die gekoppeld is aan mijn PThU-account en op de Apple SSD van mijn Macbook. Deze documenten bevatten geen privacygevoelige informatie. Om toegang te krijgen tot deze bestanden is nodig te beschikken over het wachtwoord van mijn Macbook en PThU-account, zodat deze toegang alleen door mij persoonlijk verleend kan worden. Op een met een wachtwoord beveiligde externe La Cie SSD bewaar ik reservekopieën van deze bestanden.*

Opnames en samenvattende transcripties van interviews, ondertekende informed consentformulieren en documenten die privacygevoelige informatie bevatten worden opgeslagen in home directory van mijn persoonlijke account op data.vu.nl. Ook hiervoor geldt dat de toegang met een wachtwoord is beveiligd, zodat toegang alleen door mij persoonlijk kan worden verleend.

Opslag data na afloop onderzoek: *In de eindversie van de masterthesis zullen geen privacygevoelige data worden verwerkt. Dit datamanagementplan, opnames en samenvattende transcripties van interviews, ondertekende informed consentformulieren en relevante documenten zullen in afstemming met de RDM Support Desk van de Vrije*

Universiteit worden gearchiveerd in ArchStor (indien de bestanden geen privacygevoelige informatie bevatten) of DarkStor (indien één of meer bestanden wel privacygevoelige informatie bevatten).

4. VERANTWOORDELIJKHEDEN

Beheer data gedurende het onderzoek: Tijdens het onderzoek worden alle data door mijzelf beheerd. In het kader van de bespreking van de voortgang en beoordeling worden data gedeeld met de begeleider. Privacygevoelige informatie zal daarbij worden gecodeerd, waarbij alleen ikzelf beschik over het overzicht waarmee de codes aan de betreffende personen of cases kunnen worden gekoppeld.

Beheer data na afloop onderzoek: Bestanden die niet langer noodzakelijk zijn, zoals conceptversies, persoonlijke aantekeningen en opgeslagen literatuur zullen worden verwijderd. Dit datamanagementplan, opnames en samenvattende transcripties van interviews, ondertekende informed consentformulieren en relevante documenten zullen in afstemming met de RDM Support Desk van de Vrije Universiteit worden gearchiveerd in ArchStor (indien de bestanden geen privacygevoelige informatie bevatten) of DarkStor (indien één of meer bestanden wel privacygevoelige informatie bevatten).

5. JURIDISCHE EN ETHISCHE ASPECTEN

Eigenaar data: Conform de door het College van Bestuur van de PThU vastgestelde notitie Management onderzoeksdata: hoofdlijnen beleid Protestantse Theologische Universiteit d.d. 8 maart 2017 is de PThU eigenaar van de verzamelde data.

Privacygevoelige data: Ja/~~Nee~~

Indien ja, hoe worden zaken als veilige opslag en toestemming van betrokken personen en/of organisaties geregeld?

Interviews vinden op vrijwillige basis plaats. Vooraf geven respondenten via een informed consentformulier toestemming voor beheer, opslag en gebruik van data. Achteraf vindt respondent validation plaats van de samenvattende transcripties. De respondenten worden geïnformeerd over opslag en beheer van data zoals hiervoor beschreven. Voor zover mogelijk wordt vermeden dat informatie in de masterthesis herleidbaar is naar individuele personen.

6. OVERIGE ZAKEN

Niet van toepassing.